

GRONINGEN SEAPORTS

202500241

Ons kenmerk:
Onderwerp: Inbreng Groningen Seaports
kabinetsformatie

Tweede Kamer der Staten Generaal
t.a.v. Bureau Woordvoering Kabinetsformatie
Postbus 20018
2500 EA Den Haag

Projectnr:
Behandelaar:

Bijlage(n): Kernprioriteiten voor een positieve
agenda voor Nederland

Uw brief d.d.:
Uw kenmerk:

Delfzijl, 21 november 2025

Geachte heer Buma,

Namens Groningen Seaports feliciteer ik u met uw belangrijke rol als informateur. De opdracht om een positieve agenda voor Nederland te formuleren biedt een unieke kans om samen te bouwen aan een toekomst waarin brede welvaart, duurzaamheid en strategische autonomie centraal staan. De haven- en industrieclusters in de Eemshaven en Delfzijl – door het Rijk aangewezen als van nationaal belang – spelen hierin een sleutelrol.

Zo levert de Eemshaven een derde van alle in Nederland gebruikte energie, terwijl Delfzijl een belangrijk cluster is voor de (basis)chemie. Deze positie maakt de regio onmisbaar voor een weerbare economie en duurzame groei.

Wij zien drie kernprioriteiten voor een positieve agenda voor Nederland:

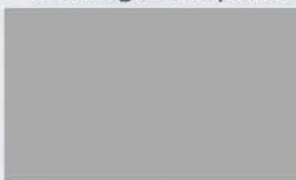
1. **Verbeter het investeringsklimaat in haven- en industrieclusters**
2. **Versnel de energie- en grondstoffentransitie**
3. **Versterk de strategische positie van zeehavens**

In de bijlage vindt u een nadere uitwerking van deze punten.

Wij nodigen u en de formerende partijen van harte uit om samen te werken aan een agenda voor een duurzame, weerbare en concurrerende toekomst voor Nederland. Groningen Seaports staat klaar om hierin een actieve partner te zijn.

Met vriendelijke groet,

Groningen Seaports N.V.

CEO

Port Authority Delfzijl/Eemshaven

Handelskade Oost 1 • P.O. Box 20004 • 9930 PA Delfzijl • The Netherlands
Portnumber: 1001

phone +31 (0)596 64 04 00 • info@groningen-seaports.com • www.groningen-seaports.com

Rabobank 30.63.73.025 • IBAN: NL 85 RABO 0306.3730.25 • BIC: RABONL2U • V.A.T. nr. NL 85 28 93 048 B 01 • KvK nr. 58141057

Kernprioriteiten Groningen Seaports voor een positieve agenda voor Nederland

1. Verbeter het investeringsklimaat in haven- en industrieclusters

Onze industrie is belangrijker dan ooit, als fundament voor onze economische weerbaarheid en als motor voor duurzame werkgelegenheid en brede welvaart. Toch blijven cruciale investeringen uit doordat essentiële randvoorwaarden ontbreken.

Onze oproep:

- **Ontwikkel stabiel en langjarig industriebeleid** dat investeerders zekerheid biedt over de koers van Nederland op het gebied van energie, infrastructuur en verduurzaming. Zorg daarbij voor een gelijk speelveld ten opzichte van onze buurlanden en **voorkom nationale koppen op EU-regelgeving** (zoals een nationale CO₂-heffing). Stimuleer op Europees niveau de marktvaart naar duurzame producten en halffabricaten.
- **Beschikbare en betaalbare duurzame energie** zijn bepalend voor het investeringsklimaat. Zet op korte termijn substantiële stappen om de **netcongestie** aan te pakken en geef daarbij prioriteit aan de haven- en industrieclusters. Zorg daarnaast voor een structurele **verlaging van de elektriciteits- en netwerkkosten** en de energiebelasting voor bedrijven en breng deze in lijn met onze buurlanden.

2. Versnel de energie- en grondstoffentransitie

Onze zeehavens zijn cruciale schakels in de aanlanding van offshore windenergie, de productie en import van waterstof en de ontwikkeling van circulaire ketens. Hier ligt een groot potentieel om CO₂-emissies te verlagen en nieuwe duurzame economische activiteiten te ontwikkelen.

Onze oproep:

- Benut en versterk de **Eemshaven als strategische energiehub** voor productie en transport van elektriciteit, waterstof en CO₂. Realiseer hiervoor een **tunnel onder de Waddenzee voor kabels en leidingen** als essentiële schakel in de nationale energie-infrastructuur. Versnel de aanleg hiervan volgens de bewezen '**Methode Eemshaven**', waarmee de LNG-terminal in recordtempo tot stand kwam. Net zoals de Delta Rhine Corridor een backbone vormt voor duurzame grondstoffen en energie in Zuid-Nederland, kan deze verbinding de noordelijke regio positioneren als onmisbare spil in de Europese energietransitie.
- Faciliteer **waterstofimport** via de havens en ontwikkel een ondersteunend instrumentarium voor de conversie van waterstofdragers. Blijf tegelijkertijd inzetten op grootschalige **productie van groene waterstof** uit wind op zee, maar versnel de opbouw van de waterstofketen door de rol van **koolstofarme waterstof** te erkennen als tussenstap naar een toekomst waarin groene waterstof economisch haalbaar wordt. Versnel daarnaast de aanleg van het landelijke **waterstofnetwerk** tussen de vijf grote haven- en industrieclusters.

- **CCS** is een noodzakelijke techniek om de klimaatdoelstellingen te halen. Erken deze rol en zorg voor stabiel en voorspelbaar overheidsbeleid en een passend instrumentarium voor CCS-projecten. Ondersteun de ontwikkeling van een **noordelijke CO₂-infrastructuur met de Eemshaven als centrale hub** voor CO₂-afvang en -distributie met toegang tot offshore opslaglocaties. Naast reductie van CO₂, faciliteert dit ook de blauwe waterstof route.
- Benut en versterk **Delfzijl als duurzame koolstofhub**. Stimuleer de ontwikkeling van circulaire ketens en het gebruik van biograndstoffen en Carbon Capture and Utilisation (CCU) zodat de chemische industrie kan overstappen van fossiele naar alternatieve koolstofbronnen. Investeer in innovatie en opschaling via initiatieven zoals het CCU Fieldlab en het Chemport Innovation Centre in Delfzijl, om nieuwe vormen van duurzame chemie mogelijk te maken.

3. Versterk de strategische positie van zeehavens

Zeehavens zijn logistieke knooppunten, vestigingsplaatsen voor vitale industrieën en schakels in de nationale en Europese infrastructuur. In een tijd van geopolitieke spanningen, toenemende concurrentie en grote maatschappelijke opgaven is het noodzakelijk om de strategische positie van havens structureel te versterken.

Onze oproep:

- De toenemende dreiging van statelijke actoren en cyberaanvallen maakt duidelijk dat de **veiligheid en weerbaarheid van havens een basisvoorwaarde** is. Investeer daarom structureel in de fysieke en digitale beveiliging van havens, met specifieke aandacht voor kritieke energie-infrastructuur.
- Versterk Groningen Seaports als een **strategisch knooppunt voor opslag, verwerking en recycling van kritieke grondstoffen**. Ondersteun strategische projecten met prioriteit in financiering en vergunningen.
- De **fysieke en milieuruimte** in en rond zeehavens staat onder druk, terwijl juist daar ruimte nodig is voor de energie- en grondstoffentransitie. Erken dit strategisch belang van zeehavens en borg voldoende ontwikkelruimte in onder meer de nieuwe Nota Ruimte. Creëer vrijstellingen en **stikstofruimte** voor projecten die structureel emissies voorkomen of reduceren en **positioneer zeehavens en industrieclusters als versnellingsgebieden** voor vergunningverlening en duurzame innovaties.
- Een robuuste infrastructuur met sterke achterlandverbindingen is essentieel voor de concurrentiekracht van havens en voor de nationale veiligheid. Stel een ambitieus en gericht **investeringsplan op voor nieuwe infrastructuur** voor weg, water en spoor. Neem de **goederencorridor Noordoost** op in het landelijke goederenvervoernetwerk. Het huidige netwerk bedient slechts de helft van Nederland via drie topcorridors (Oost, Zuidoost en Zuid), waardoor Noordoost als cruciale schakel ontbreekt. De hierop gelegen knooppunten Eemshaven-Delfzijl zijn bovendien dual-use inzetbaar, geschikt voor zowel civiele als militaire logistiek.

Bureau Kabinetsformatie
Postbus 20018
2500 EA DEN HAAG

Groningen Seaports

[Redacted]

Kenmerk: 202500242

Den Haag, 24 november 2025

Geachte [Redacted],

Dank voor de brief die ik van u mocht ontvangen.

In het kader van mijn werkzaamheden ontvang ik veel brieven, nota's en verzoeken. Ik verricht mijn werkzaamheden op basis van een door de Tweede Kamer geformuleerde opdracht en de daarvoor gestelde termijn. Dat maakt dat ik helaas niet zelf inhoudelijk op uw schrijven kan reageren. Ik vraag hiervoor uw begrip.

Uw brief zal ook in de volgende fase van de kabinetsformatie beschikbaar blijven voor degenen die daarbij zijn betrokken.

Hoogachtend,

[Redacted Signature]

Sybrand Buma
Informatieur

202500243

Aan: De Tweede Kamer
t.a.v. de informateur
p/a Bureau Woordvoering Kabinetsformatie
Postbus 20018
2500 EA DEN HAAG

Datum

Onderwerp

19 november 2025

Brief voor de informateur t.b.v. de kabinetsvorming

Geachte informateur,

Land van Ons is een burgercoöperatie die grond aankoopt voor de transitie naar biologische en natuurinclusieve landbouw in Nederland. Dat doen we met enig succes: 5 jaar na de oprichting hebben we inmiddels meer dan 30.000 leden, 28 percelen en 400 hectare grond die we verpachten aan groene boeren.

Land van Ons is ontstaan omdat onze leden zich zorgen maken over de biodiversiteit in Nederland, en dus ook over het klimaat, stikstof, waterkwaliteit en het landschap. Wij laten zien dat het anders kan: op onze percelen daalt de uitstoot van CO₂, daalt de uitstoot van stikstof, neemt de kwaliteit van het water toe en herstellen we het landschap. Met bewezen meer soorten kruiden en vlinders op onze akkers.

Naar onze overtuiging hoort bij goed landsbestuur door een nieuw kabinet ook letterlijk bestuur van het land, de grond onder onze voeten. Juist op dat gebied is er een noodzaak voor aanvullend en structureel beleid. Niet alleen voor grond die van functie verandert, maar juist ook voor de grond die landbouwgrond blijft.

Onze positieve agenda voor een nieuw kabinet:

- De overheid is grootgrondbezitter. Stel duurzaamheid als voorwaarde bij het verpachten van landbouwgrond die van de overheid is. Geef het goede voorbeeld!
- Maak haast met de wijziging van de Pachtwet want die zorgt voor lange termijnperspectief voor boeren én duurzaamheid;
- Maak écht werk van de grondbank:

Land van Ons coöperatie ua

Box A5290
Keurenplein 41
1069 CD Amsterdam

KvK 76028674
BTW 8604.83.563.B.01
NL13 INGB 0009 6308 19

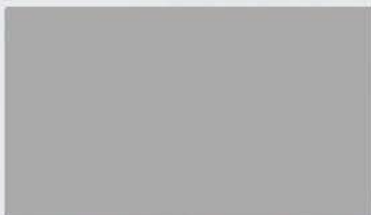
bestuur@landvanons.nl
T 085-4011460

www.landvanons.nl

- Richt grondbanken op onder nationale regie van de (nu nog passieve) Nationale Grondbank.
- Regionaal bestuur door overheid, burgers en boeren met een duidelijk mandaat voor de lange termijn, ook financieel.
- Uitgifte van grond door de grondbanken dient maatschappelijke doelen: verbetering landbouwstructuur en biodiversiteit door jonge en groene boeren. Maar ook bijvoorbeeld woningbouw en waterveiligheid. Het passend toedelen met ruilverkaveling maakt maatwerk per gebied mogelijk.
- Vul de grondbanken door aan te kopen via een indeplaatsstelling: de overheid biedt niet mee maar kan uit maatschappelijk oogpunt instappen door bij transacties de plaats in te nemen van de kopende partij.

Hoe het kabinet er ook uit komt te zien, een actiever grondbeleid is noodzakelijk en te belangrijk om links te laten liggen.

Met vriendelijke groet,

Voorzitter Land van Ons

Bureau Kabinetsformatie
Postbus 20018
2500 EA DEN HAAG

Land van Ons

[Redacted]

Kenmerk: 202500242

Den Haag, 24 november 2025

Geachte [Redacted],

Dank voor de brief die ik van u mocht ontvangen.

In het kader van mijn werkzaamheden ontvang ik veel brieven, nota's en verzoeken. Ik verricht mijn werkzaamheden op basis van een door de Tweede Kamer geformuleerde opdracht en de daarvoor gestelde termijn. Dat maakt dat ik helaas niet zelf inhoudelijk op uw schrijven kan reageren. Ik vraag hiervoor uw begrip.

Uw brief zal ook in de volgende fase van de kabinetsformatie beschikbaar blijven voor degenen die daarbij zijn betrokken.

Hoogachtend,

[Redacted signature block]

Sybrand Buma
Informatieur

De Tweede Kamer
t.a.v. Bureau Woordvoering Kabinetsformatie
Postbus 20018
2500 EA Den Haag

070 379 7000
www.wkr.nl

Kenmerk
WKR2025-012
Bijlagen
-

Den Haag **Onderwerp**
21 november 2025 Klimaatbeleid voor het nieuwe kabinet

Geachte heer Buma,

Klimaatbeleid is een verplichting aan onszelf en tegelijkertijd een kans om ons land leefbaar, veilig en welvarend te maken, voor nu en voor de volgende generaties. Het is goed dat klimaatbeleid op de agenda staat, omdat het kan bijdragen aan grote opgaven als woningbouw, stikstof, veiligheid, weerbaarheid en innovatieve bedrijvigheid.

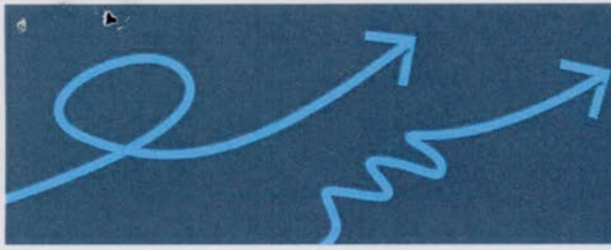
De Wetenschappelijke Klimaatraad heeft drie speerpunten voor het nieuwe kabinet:

1. Klimaatbeleid versterkt oplossingen voor de grote maatschappelijke opgaven.
 - Toekomst van landbouw en natuur: oplossingen voor stikstof, klimaat, natuur en water hangen met elkaar samen. Alleen het gezamenlijk oplossen van die problemen geeft perspectief voor landbouw en natuur. Dit vraagt ruimtelijke keuzes, zoals waar kan worden gebouwd, waar ruimte is voor klimaatbestendige landbouw en voor klimaatadaptatiemaatregelen.
 - Klimaatbeleid maakt Nederland weerbaar: door in te zetten op lokale duurzame energie versterken we onze strategische autonomie. Minstens zo belangrijk is de circulaire economie: hiermee worden we minder afhankelijk van grondstoffen uit het buitenland.
 - Klimaatbeleid bevordert de economie: investeren in ecosystemen voor groene bedrijvigheid met de bijbehorende duurzame infrastructuur zorgt voor innovatie en concurrentiekracht.
2. Klimaatbeleid moet richting geven, consistent en toekomstgericht zijn.
 - Inzetten op emissiereductie: met een reductiedoel voor 2040 van 90% met de bijbehorende sectordoelen creëer je duidelijkheid voor het aangaan van duurzame investeringen. Het zorgt bovendien voor vaart in de implementatie van klimaatbeleid.
 - Een toekomstvisie voor Nederland: een ruimtelijke visie voor de lange termijn waarin klimaatadaptatie leidend is, helpt bij het maken van de juiste keuzes.
3. Marktcreatie voor klimaatvriendelijke producten helpt burgers en ondernemers.
 - Werk maken van normeren: een bijmengverplichting bij plastics, staal, brandstoffen, maar ook bij bijvoorbeeld melk en andere landbouwproducten zorgt voor een markt voor duurzame producten.
 - Werk maken van beprijzen: voor het bevorderen van duurzaam consumeren kunnen de niet-duurzame producten door *true pricing* minder aantrekkelijk gemaakt worden. Met sociaal beleid ondervang je ongewenste verdelingseffecten.

Langs deze drie lijnen draagt het klimaatbeleid bij aan de positieve agenda van het nieuwe kabinet.

Met vriendelijke groet,

voorzitter wetenschappelijke Klimaatraad

Aan de lijsttrekkers van de politieke partijen

202500246

Datum 23 september 2025
kenmerk IENW/BSK-2025/ 234602
betreft Uitnodiging en aanbod van de Maatschappelijke Alliantie, gericht aan de lijsttrekkers van de politieke partijen

Beste lijsttrekkers,

Tijdens de laatste formatie heeft de Maatschappelijke Alliantie (MA) zich tweemaal tot de Tweede Kamer en de formerende partijen gericht met een pleidooi voor stabiel, voorspelbaar en toereikend overheidsbeleid op het terrein van klimaat en energie. Nederland en Europa moeten snel meer grip krijgen op energie en grondstoffen om de onafhankelijkheid en concurrentiepositie van Nederland te waarborgen, de betaalbaarheid van het energiesysteem van de toekomst te verzekeren en de risico's van klimaatverandering te beperken. Uitstel is geen optie en leidt bovendien tot hogere kosten.

Met de veranderende geopolitieke verhoudingen is de urgentie er niet minder op geworden. Hoge energie- en nettarieven zetten Nederlandse bedrijven op achterstand ten opzichte van buitenlandse concurrenten. De gevolgen van klimaatverandering worden steeds indringender. Dit raakt onder meer grote industrieën, mkb-bedrijven en agrarische ondernemers, de werknemers die daar hun brood verdienen, en uiteindelijk alle inwoners van ons land.

In de aanloop naar de komende verkiezingen en de formatie na 29 oktober doen wij een beroep op uw inzet voor een toekomstbestendig, weerbaar en welvend Nederland. Er staat veel op het spel voor onze burgers, gemeenschappen, ondernemers en werknemers. Velen zijn of willen graag aan de slag. Uw keuzes zijn van invloed op hun kansen. Uiteindelijk raakt de duurzame transitie iedereen. De tijdige omslag naar een groene en circulaire economie is dé kans om toekomstige (brede) welvaart voor alle huishoudens in Nederland zeker te stellen. Dat gaat alle politieke partijen aan.

Tijdens de verkiezingen, maar zeker ook in de formatieperiode daarna, bepaalt uw inzet in welke richting ons land zich de komende decennia ontwikkelt.

Onze *uitnodiging* aan u, als lijsttrekkers, is om de onderstaande 10 uitgangspunten expliciet te onderschrijven en als leidraad te nemen in de formatie en het komende regeerakkoord. Het ligt in uw vermogen om de maatschappelijke urgentie te erkennen en perspectief te bieden door de bovenstaande uitgangspunten tot leidraad te maken voor de komende kabinetsperiode.

Bij deze uitnodiging hoort ook ons *aanbod* om na de formatie opvolging te geven aan zo'n politiek gedragen leidraad en onze krachten te bundelen in oplossingen voor een toekomstbestendig Nederland binnen Europa. Deze tijd vraagt om verbinding. Wij zien de noodzaak om met elkaar te komen tot een maatschappelijk akkoord op basis van deze uitgangspunten en hopen dat u deze noodzaak onderschrijft.

1. Stabiel, betrouwbaar en toereikend overheidsbeleid

Voor alle partijen, decentrale overheden, bedrijven, burgers en hun gemeenschappen is stabiel, betrouwbaar en toereikend overheidsbeleid essentieel, zeker bij investeringsbeslissingen voor de lange(re) termijn. Het kan niet zo zijn dat burgers afhaken en bedrijven failliet gaan door zwabberend beleid. Een weerbaar en welvarend Nederland is alleen realiseerbaar met een stabiel nationaal beleid, dat goed is verbonden met het Europese beleid. Beleid dat realisatie van doelen borgt en een helder transitiepad naar 2030 én 2040 uitzet voor circulaire economie, klimaat en natuur. Tegelijkertijd moet het (rijks-)beleid ook kunnen inspelen op veranderende omstandigheden en voortschrijdend inzicht. Dat vraagt om adaptief beleid met consistente doelen, die in lijn zijn met het Klimaatakkoord van Parijs. Als bijstelling van de beleidsmix nodig is, dan moet dat gepaard gaan met een gelijktijdig geborgd maatregelenpakket dat de doelen realiseert en voorlopers steunt. Voorgaande vraagt tijdige ruimte voor toereikende kostenefficiënte (publieke) investeringen, waarbij in essentie geldt: de kosten van investeringen zijn éénmalig, de baten zijn structureel.

2. Herstel van de concurrentiekracht met visie op de toekomst

Om ondernemen aantrekkelijker te maken en om toekomstbestendige bedrijven in Nederland te laten investeren zijn betere randvoorwaarden nodig op het gebied van energie en grondstoffen, infrastructuur, innovatie en arbeidsmarkt. Daarbij zijn keuzes nodig, vanuit een visie op de economische activiteiten die nu én in de toekomst passen bij een welvarend, duurzaam en weerbaar Nederland. Samenwerking binnen Europa is essentieel. Constructieve deelname aan de Europese Clean Industrial Deal kan de Nederlandse industrie helpen om (op termijn) investeringen in verduurzaming weer op gang te krijgen. Bijvoorbeeld bij de bevordering van afzetmarkten voor duurzaam geproduceerde producten en bescherming tegen import die in ons land circulaire initiatieven ondermijnt.

3. Help werknemers in de transitie

Steeds meer werknemers in Nederland werken in duurzame bedrijven (bijvoorbeeld installatie/isolatie-branche). Hun toekomst is erbij gebaat dat Nederland flinke stappen blijft zetten rond bijvoorbeeld isolatie, warmtepompen/netten en duurzame energiediensten. Daarnaast behoeven veel werknemers in diverse sectoren steun om zich voor te bereiden op banen in toekomstbestendige bedrijven. Dat vraagt een visie op de economische activiteiten die in de toekomst passen bij een welvarend, duurzaam en weerbaar Nederland. Belangrijk onderdeel daarvan betreft de praktische steun waarmee ook werknemers deze omslag kunnen maken. Dat vraagt een concreet plan van aanpak voor de benodigde omslag in arbeidsmarkt en scholing. Opkomende sectoren moeten verzekerd zijn van voldoende geschoolde medewerkers. Diegenen die hun baan in de transitie dreigen te verliezen moeten verzekerd zijn van scholing en van-werk-naar-werk-trajecten en beschermd tegen inkomensverlies. Het Rijk neemt hiertoe het initiatief in samenspraak met werkgevers en werknemers.

4. Een robuust energiesysteem: slim, CO₂-vrij, betrouwbaar en betaalbaar

De landelijke aanpak netcongestie wordt versterkt, met o.m. extra ruimte voor snelle realisatie van netinfrastructuur met behoud van zorgvuldigheid bij de locatiekeuze. Met een maximale inzet op slimme flexibiliteit binnen het elektriciteitssysteem worden de kosten van netverzwaring beperkt. Daarnaast biedt de omzetting van elektriciteit naar (duurzame) moleculen (en vice versa) nieuwe mogelijkheden om een (tijdelijke) schaarste van de ene energiedrager op te vangen met het aanbod van een andere energiedrager. Daarnaast verdient ontwikkeling (van ketens) van duurzame moleculen prioriteit. Ook is een extra impuls nodig voor ontwikkeling van het decentrale deel van het energiesysteem, waarbij de lokale energievraag wordt bediend met een lokaal aanbod van stroom, warmte en groen gas. Burgers, ondernemers en hun gemeenschappen moeten in eigen omgeving zelf aan de slag kunnen, individueel of samen in een energiegemeenschap of coöperatie. Partijen moeten snel kunnen beschikken over betrouwbare energiedata en die ook onderling eenvoudig kunnen uitwisselen. Het is cruciaal dat er snel regels en ruimte komen voor batterijen, warmtenetten en warmteopslag.

5. Prioriteit voor energiebesparing en energie uit eigen omgeving

Maximale inzet op energiebesparing in gebouwen en industriële processen, te beginnen bij burgers en bedrijven in energie-armoede, is onverminderd van belang. Langjarige bestuurlijke en financiële continuïteit van bestaande programma's, zoals het Nationaal Isolatie Programma en het Nationaal Warmtefonds, is gewenst, zeker voor mensen met onvoldoende leencapaciteit. Dat helpt bij de overstap naar duurzame bronnen van energie, beperkt de netcongestie en draagt bij aan beheersbare energielasten. Met extra opwek op de juiste plek wordt woningbouw of bedrijfsuitbreidingen mogelijk. Om dat te realiseren worden lokale zon- en windprojecten van bedrijven en burgers gefaciliteerd. Ook wordt het potentieel van warmtenetten met maatschappelijke meerwaarde versneld ontsloten, in lijn met de voorstellen van de Warmtealliantie¹. De uitrol van wind op zee wordt voortgezet, onder meer met afspraken tussen overheid en initiatiefnemer om risico's te delen (Contracts for Difference). Er wordt werk gemaakt van CO₂-vrij regelbaar vermogen, waarbij alle duurzame opties betrokken worden. De ontwikkeling van infrastructuur voor koolstof en waterstof wordt doorgezet en private investeringen in de ontwikkeling van deze ketens worden ondersteund door het Rijk.

6. Natuurherstel en kwaliteit van de leefomgeving als randvoorwaarde

Natuur is een belangrijke bondgenoot in het tegengaan van klimaatverandering en ook bij klimaatadaptatie. Maar natuur en biodiversiteit in Nederland verslechteren steeds verder. Verbetering van de kwaliteit van natuur, water en leefomgeving is een belangrijke randvoorwaarde voor een gezond, weerbaar en welvarend Nederland. Door slim gebruik te maken van de ruimte kunnen natuur, energieopwekking en duurzame economische functies hand in hand gaan, zowel op land als op de Noordzee. Sterker kan worden ingezet op koolstofvastlegging in bomen, minerale landbouwbodems en veenweiden. Met name de potentie van koolstofopslag in onze uitgebreide veengebieden biedt kansen. Natuurinclusieve en natuurversterkende voorwaarden worden expliciet onderdeel van transitieplannen, zodat energiezekerheid, klimaat en natuurherstel als samenhangende doelstellingen worden opgepakt. Gebruik de Natuurherstelwet hierbij als kans. Hier is snelheid van handelen van groot belang zodat optimale toe- en inpassing van energie(besparings-)maatregelen en -projecten verenigbaar is met vereisten van natuurinclusiviteit.

¹ [Warmte Alliantie | Nationaal Klimaat Platform](#)

7. Ruimte voor burgers, ondernemers en gemeenschappen om zelf aan de slag te gaan

Stijgende energiekosten bedreigen de bestaanszekerheid van burgers, mkb-ondernemers en bedrijven. Op talloze plaatsen in Nederland nemen zij individueel of samen het initiatief om met verduurzaming grip te krijgen op hun energierekening en hun weerbaarheid te vergroten. Te vaak worden deze initiatieven nog belemmerd of vertraagd door regels en gewoonten. Dat is niet meer van deze tijd. Initiatieven van burgers, ondernemers, energiegemeenschappen en maatschappelijke organisaties zoals sportverenigingen verdient juist ruimte en steun. In kwetsbare wijken is een gebiedsgerichte aanpak nodig, op het snijvlak van de sociale opgave en duurzaamheid, om energiearmoede met doortastende isolatie en vervolgens gasontkoppeling structureel terug op te lossen. Hiertoe wordt extra geïnvesteerd in alle kwetsbare wijken, dorpen en buurten, zowel op fysiek als sociaal gebied. Deze investeringen zijn structureel en meerjarig, voor minstens 15 jaar. Verder wordt het Nationaal Isolatieprogramma uitgebreid naar alle huishoudens en mkb-ondernemers en kunnen ook woningcorporaties gebruik maken van isolatiesubsidies.

8. Naar emissievrije mobiliteit voor iedereen

We maken belangrijke voorzieningen en bestemmingen duurzaam bereikbaar voor iedereen. Dat begint bij slimme ruimtelijke ordening en voorzieningenbeleid, zodat mensen voorzieningen dichtbij hebben en de bereikbaarheid vergroot wordt. Daarbij is het belangrijk om eerst mobiliteit te verminderen en vervolgens te verduurzamen. Voor opschaling van emissievrije bestel- en vrachtwagens is een forse uitbreiding van de laadinfrastructuur nodig, naast verlaging van de belastinggrondslag, uitbreiding van emissievrije zones en meer hernieuwbare brandstof. Een goed functionerende tweedehandsmarkt voor elektrische personenauto's begint bij emissievrije nieuwverkoop van zakelijke lease-auto's. Daarnaast is het van belang dat elektrische auto's ook fiscaal aantrekkelijk blijven en niet duurder worden omdat ze zwaarder zijn. Stimulering voor collectieve opties, zoals deelauto's en betaalbaar openbaar vervoer, mag in de beleidsmix niet ontbreken. Het nieuwe systeem van 'Anders Betalen voor Mobiliteit' wordt ingevoerd. Daarnaast wordt ingezet op verbeterde en geborgde bereikbaarheid van voorzieningen en woningen middels OV, fietsen en lopen. Ook wordt vol ingezet op het verduurzamen van de luchtvaart door emissiereductie, de ontwikkeling van duurzame brandstoffen en technologische innovaties in de luchtvaartsector.

9. Integrale aanpak van landbouw en landgebruik

Met talrijke initiatieven dragen ondernemers in de land- en tuinbouw bij aan maatschappelijke opgaven op het gebied van klimaat, natuur, water, bodem en gezondheid. Maar boeren kunnen het niet alleen. Hun bestaanszekerheid staat onder druk. Zonder gerichte ondersteuning, inclusief stimuleren en belonen, kunnen veel boeren de overgang naar een toekomstbestendig bedrijfsmodel niet maken. De sector heeft een consistent perspectief op 2040 en 2050 nodig met afspraken, om richting te geven, kaders te stellen en bestaanszekerheid te borgen. Daarbij is rekenschap nodig dat de landbouw de enige sector is die na 2050 broeikasgassen zal blijven uitstoten. Ook is belangrijk dat de afspraken van het Convenant Energietransitie Glastuinbouw met handelingsperspectief worden uitgevoerd. Voor de diversiteit aan opgaven, waaronder een snelle oplossing voor stikstofreductie, is een integrale aanpak nodig met bijpassende financiering. Het effect van deze aanpak is breder dan landbouw en de kwaliteit van natuur en leefomgeving. Ook is een stevige financiële impuls nodig om de klimaatopgave op het gebied van landgebruik (bossen, veenweiden en landbouwgrond) weer in zicht te brengen, in combinatie met collegiale samenwerking tussen rijk, provincies en waterschappen.

10. Versterking van de uitvoeringskracht van Rijk en decentrale overheden

Rijk, gemeenten, provincies en waterschappen hebben allen een belangrijke rol in de uitvoering van beleid op het gebied van klimaat en energie, bedrijvigheid, bestaanszekerheid en natuur en leefomgeving. Decentrale overheden zijn dagelijks in touw om burgers en bedrijven met raad en daad te begeleiden en hun bestaanszekerheid te borgen. Hun uitvoeringskracht is bepalend voor het vertalen van ruimtelijke opgaven naar de leefomgeving, het realiseren van draagvlak en het benutten van lokale oplossingen die bijdragen aan landelijke doelen. Daarbij gaat het om structurele taken waarvoor structurele financiering nodig is. Nu worden veel klimaat- en energieopgaven gefinancierd met tijdelijke middelen. Bovendien dreigen vanaf 2026 uitvoeringstaken te worden afgeschaald door een flinke korting op de middelen. Een fundamenteel herstel van bestuurlijke en financiële verhoudingen is nodig om balans te brengen tussen wat er van decentrale overheden gevraagd wordt en wat ze daadwerkelijk kunnen uitvoeren.

Transitie is bestuurlijke topsport: gelijk eerdere voorbeelden (Corona, Aardbevingsschade Groningen) is het raadzaam om in de werkwijze van het nieuwe kabinet te borgen dat de coördinatie en de uitvoering van transitie-projecten wordt versterkt en in een hogere versnelling wordt gebracht.

Tot slot

De urgentie is groot. Te veel burgers, ondernemers, werknemers en gemeenschappen kampen met onzekerheid over hun toekomst. Onzekerheid die ook leidt tot uitstel van belangrijke investeringen. Allen hebben dringend perspectief nodig. Dat geldt ook voor de decentrale overheden die onmisbaar zijn om de (energie-)transitie verder te brengen.

De partijen van de Maatschappelijke Alliantie zijn graag beschikbaar om tijdens en na de formatie invulling en uitvoering te geven aan deze uitgangspunten. Voor de nadere uitwerking naar mensen en middelen kunnen partijen binnen deze alliantie concrete voorstellen aanreiken. Er is veel te winnen als we daarvoor samen met u onze krachten bundelen. Wij werken de komende jaren graag samen aan een duurzaam en welvarend Nederland.

Wij danken u voor uw aandacht en zijn gaarne beschikbaar voor nadere toelichting en gesprek.

Met vriendelijke groet,

De Maatschappelijke Alliantie

VNO-NCW, MKB-Nederland, MVO Nederland, FNV, CNV, VNG, IPO, Aedes, LTO Nederland, Netbeheer Nederland, TenneT, Gasunie, EBN, Natuur & Milieu, Natuurmonumenten, Urgenda, NVDE, Energie Samen en de voorzitters van de Uitvoeringsoverleggen Klimaatakkoord, de Duurzame Luchtvaarttafel en het Nationaal Klimaat Platform

10 voor de Transitie

Hieronder 10 concrete punten voor een stabiel en voorspelbaar overheidsbeleid gericht op een toekomstbestendig, weerbaar en welvarend Nederland.

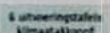
De lijsttrekkers die hieronder hebben getekend zeggen toe hierover in de komende kabinetsperiode concrete afspraken te maken.

De 10 punten zijn gebaseerd op de recente oproep van de Maatschappelijke Alliantie om tot een maatschappelijk akkoord hierover te komen.

- 1. Stabiel, betrouwbaar en toereikend overheidsbeleid:** Essentieel voor lange termijn investeringen, met een helder transitiepad naar 2040. Ondersteund door beleid dat realisatie van doelen borgt en voorlopers ondersteunt.
- 2. Herstel van de concurrentiekracht met visie op de toekomst:** Verbeter randvoorwaarden voor toekomstbestendige bedrijven op het gebied van energie, innovatie en arbeidsmarkt met Europese samenwerking als sleutel.
- 3. Help werknemers in de transitie:** Zorg voor scholing en werk-naar-werk-trajecten om werknemers te helpen bij de overgang naar duurzame sectoren.
- 4. Een robuust energiesysteem: slim, CO₂-vrij, betrouwbaar en betaalbaar:** Versnel de uitbouw van de netinfrastructuur, beperk netkosten met slimme flexibiliteit en stimuleer lokale opwekking en uitwisseling van stroom en warmte.
- 5. Prioriteer energiebesparing en energie uit eigen omgeving:** focus op energiebesparing, maak woningbouw of bedrijfsuitbreiding mogelijk met lokaal opgewekte energie en voortzetting van wind op zee.
- 6. Natuurherstel en kwaliteit van de leefomgeving als randvoorwaarde:** Het versterken van natuur en biodiversiteit gaat hand in hand met energieopwekking en economische functies, door slim natuurinclusief ruimtegebruik.
- 7. Ruimte voor burgers, ondernemers en gemeenschappen om zelf aan de slag te gaan:** Verminder belemmeringen voor lokale verduurzamingsinitiatieven, investeer structureel in kwetsbare wijken en maak isolatie voor iedereen mogelijk.
- 8. Naar emissievrije mobiliteit voor iedereen:** Zorg voor uitbreiding laadinfrastructuur, betaalbaar elektrisch rijden en stimuleer het gebruik van deelauto's, hets en openbaar vervoer.
- 9. Integrale aanpak van landbouw en landgebruik:** Waarborg bestaanszekerheid voor boeren met consistent beleid, financiële impulsen voor klimaatopgaven en stikstofreductie.
- 10. Versterking van de uitvoeringskracht van Rijk en mede-overheden:** zorg voor structurele middelen voor langjarige taken van decentrale overheid in de uitvoering van beleid en realisatie van landelijke doelen.

VENNO

Aan de Tweede Kamer der Staten Generaal

Datum 10 juni 2025
kenmerk IENW/BSK-2025/ 139078
betreft Pleidooi Maatschappelijke Alliantie gericht aan de Tweede Kamer

Beste fractievoorzitters,

Wij maken ons grote zorgen. Met de val van het kabinet Schoof dreigt de politieke en ambtelijke voortgang op tal van belangrijke dossiers opnieuw langdurig stil te vallen. Er staat veel op het spel voor onze burgers en bedrijven. Voor onze basisbehoeften, zoals energie, zijn we grotendeels afhankelijk van andere landen. Daarom dienen wij door te gaan met investeringen in onze strategische autonomie, weerbaarheid en energieonafhankelijkheid.

In juli 2023, na de val van het vorige kabinet, riepen wij – de Maatschappelijke Alliantie – u op om besluitvorming omtrent het klimaat- en energiebeleid voort te zetten. In onze brief van 4 februari van dit jaar aan premier Schoof (zie bijlage) benadrukten wij het belang van versnelling van de energietransitie om de onafhankelijkheid en concurrentiepositie van Nederland te waarborgen, de betaalbaarheid van het energiesysteem van de toekomst te verzekeren en de risico's van klimaatverandering te beperken.

Wij roepen u op alles in het werk te stellen om te voorkomen dat Nederland stagneert. Er zijn investeringen nodig om onze weerbaarheid te versterken. Het parlement moet besluiten kunnen nemen die noodzakelijk zijn om het land draaiende te houden. Het kabinet is demissionair, maar de Kamer niet. Bovenal denken wij aan de samenleving die opnieuw geconfronteerd wordt met onzekerheid, zoals ondernemers, aannemers, installateurs, boeren, werknemers, maatschappelijke en natuurorganisaties, sportverenigingen, energiecoöperaties, brancheverenigingen. Onzekerheid die ook leidt tot uitstel van belangrijke investeringen. Allen hebben dringend perspectief nodig. Dat geldt ook de medeoverheden die onmisbaar zijn om de energietransitie verder te brengen.

De uitdagingen zijn groot: energiekosten blijven hoog, het concurrentievermogen staat onder druk, zonder oplossingen voor de stikstofuitstoot stagneert de bouw, de natuur verslechtert, agrarische ondernemers missen zicht op perspectief. Nederland kan zich deze impasse niet permitteren.

Wij roepen u op om als Kamer voortgang te maken met wetgeving en middelen die onze weerbaarheid versterken. Investeer in energiebesparing en duurzame energiesystemen, en borg energiezekerheid (o.m. aanpak netcongestie). Herstel de concurrentiekracht van bedrijven, borg de bestaanszekerheid van burgers, keer de verslechtering van de natuur, en versterk de kwaliteit van de leefomgeving. Zorg dat besluitvorming rondom stikstofreductie doorgaat, productie van betaalbare energie opschaalt en strategisch langjarig klimaatbeleid wordt gemaakt. De urgentie is er niet minder op geworden. Wij verwijzen u graag naar onze brief van 4 februari 2025, met concrete voorstellen voor een stabiel en toekomstbestendig klimaatbeleid. Uiteraard zijn wij beschikbaar voor een persoonlijke toelichting.

Met vriendelijke groet,

De Maatschappelijke Alliantie

VNO-NCW, MKB-Nederland, MVO Nederland, FNV, CNV, VNG, IPO, Aedes, LTO Nederland, Netbeheer Nederland, TenneT, Gasunie, EBN, Natuur & Milieu, Natuurmonumenten, Greenpeace, Urgenda, NVDE, Energie Samen en de voorzitters van de Uitvoeringsoverleggen Klimaatakkoord, de Duurzame Luchtvaarttafel en het Nationaal Klimaat Platform

Bijlage: Brief Maatschappelijke Alliantie, 4 februari 2025

Minister-president drs. H.W.M. Schoof
Ministerie van Algemene Zaken
Postbus 20001
2500 EA Den Haag

Datum 4 februari 2025
kenmerk IENW/BSK-2025/ 30293
betreft Pleidooi Maatschappelijke Alliantie inzake groene groei en brede welvaart

Geachte minister president Schoof,

Tijdens de jongste formatie heeft de Maatschappelijke Alliantie zich tweemaal¹ tot de Tweede Kamer en de informateurs gericht met een pleidooi voor stabiel, voorspelbaar en toereikend overheidsbeleid op het terrein van klimaat en energie. De kern van onze boodschap: de mondiale (concurrentie-) verhoudingen veranderen in hoog tempo. De Nederlandse economie staat voor forse uitdagingen. Dit raakt onder meer grote industrieën, MKB-ers en agrarische ondernemers, en de werknemers die daar hun brood verdienen. De omslag naar een groene en circulaire economie is de enige kans om toekomstige (brede) welvaart zeker te stellen. Continuïteit in beleid en uitvoering van het klimaatbeleid is daarom van het grootste belang voor burgers, ondernemers en hun gemeenschappen in Nederland.

Nu uw kabinet ruim een half jaar onderweg is, doen wij een dringende oproep aan u.

Het Regeerprogramma vermeldt dat uw kabinet wil werken aan concrete oplossingen voor thema's als bestaanszekerheid, wonen en meer grip op eigen leven en leefomgeving. Het beoogt houvast en zekerheid te bieden en richting te geven, maar ook ruimte te laten voor eigen initiatief en het benutten van kansen. Met slim klimaat-, energie- en industriebeleid wil uw kabinet Nederland verduurzamen én ons verdienvermogen versterken, de Nederlandse energie-afhankelijkheid verminderen, onze positie ten opzichte van ons omringende landen versterken en een aantrekkelijke ruimte creëren voor gezond wonen en werken in ons land.

Uw kabinet werkt nu aan uitvoering van deze voornemens, mede in het kader van de komende voorjaarsbesluitvorming. U staat daarbij voor de opgave om aanvullende maatregelen te nemen om de klimaat- en energietransitie in Nederland op het goede spoor te houden. Wij hopen zeer dat dit leidt tot een aanpak die consistent, stevig, realistisch en uitvoerbaar is, zodat investeringen tot stand komen die de wettelijke doelen dichterbij brengen. Betaalbaarheid, rechtvaardigheid en zekerheid zijn hierbij van cruciaal belang.

Niets doen is namelijk geen optie. Dat is niet alleen een opgave voor uw kabinet. Alle partijen van de Maatschappelijke Alliantie delen deze urgentie en willen met grote

¹ Zie voor [beide brieven](#)

inzet hieraan bijdragen. Want wij maken ons grote zorgen: wij vrezen vertraging waar versnelling nodig is.

Veel landen, binnen en buiten Europa, bieden momenteel grote kansen aan bedrijven om binnen hun landsgrenzen schone energie- en industriële productie zonder uitstoot van broeikasgassen te realiseren. Het tempo ligt hoog. Ook in Europa werd in 2023² ruim 30% van de economische groei gerealiseerd door investeringen in de energietransitie. Landen om ons heen investeren stevig in de duurzame economie van morgen met scherpe keuzes om concurrerend te blijven, voor banen en strategische autonomie in energie, voedsel, chemie, staal, vitale grondstoffen e.d. Zij weten: stilstand is achteruitgang. Dat is niet zonder gevolgen voor Nederland: zonder consistent en toereikend beleid verliezen we belangrijke bronnen van brede welvaart, werkgelegenheid en een duurzame leefomgeving, en blijft onze energievoorziening grotendeels afhankelijk van andere landen. Het investeren in de energietransitie is een investering in de toekomst van en voor het Nederlandse bedrijfsleven en de Nederlandse economie en welvaart.

Niet alleen wij zien daarom uit naar de uitwerking van uw voornemens. Of het nu gaat om de grote industrie, het midden- en kleinbedrijf, boeren en tuinders, zelfstandigen, werknemers of burgers en hun energiegemeenschappen: allen hebben nood aan een helder perspectief van uw kabinet. Velen zijn, soms al lang geleden, begonnen met de realisatie van plannen voor energiebesparing, duurzame energie, circulaire innovaties, duurzaam en gezond voedsel en reductie van de uitstoot van broeikasgassen. In 2023 investeerde Nederland 25 miljard euro³ in de energietransitie, grotendeels uit private bronnen. Zij zien kansen, maar ontmoeten ook belemmeringen die u kunt wegnemen. Netcongestie is een showstopper voor veel ondernemers die willen verduurzamen én gemeenten met groeipotentieel om een deel van uw ambitie van 1 miljoen extra woningen te realiseren. Hoge energie- en nettarieven zetten Nederlandse bedrijven op achterstand ten opzichte van buitenlandse concurrenten. Ondernemers die inspeelden op nieuw overheidsbeleid en investeerden in duurzame technologie en opschaling van productie (bijvoorbeeld warmtepompen) dreigen door wisselend beleid failliet te gaan. Voor veel boeren en tuinders is de omschakeling naar een duurzame bedrijfsvoering nog een avontuur met een onzekere afloop. Voor burgers met een bescheiden portemonnee blijft een betaalbare energierekening onbereikbaar onder meer door gebrek aan een alternatief voor de salderingsregeling en stagnatie van collectieve warmtenetten en beschikbaarheid van duurzame warmtebronnen.

Wat te doen?

In de bijlagen treft u een samenvatting van de voorstellen die de voorzitters van de Uitvoeringsoverleggen van het Klimaatakkoord aan uw bewindslieden, verantwoordelijk voor hun sectorale opgave, hebben gezonden, mede op verzoek van minister Hermans van Klimaat en Groene Groei. Ook de voorstellen van de Duurzame Luchtvaarttafel zijn hier opgenomen. Over onderscheiden voorstellen is een goed gesprek mogelijk⁴. Ze dragen allen bij aan de transitie. Wij verenigen ons op voornoemde hoofdlijn: niets doen is geen optie, en bovendien niet gratis. Daadkracht is nodig om op koers te blijven. Overal in het land zijn ondernemers,

² [Clean energy is boosting economic growth – Analysis - IEA](#)

³ Investeringsmonitor Energietransitie 2023, SEO, vindplaats toevoegen

⁴ MVO NL, Greenpeace en Urgenda zijn niet betrokken geweest bij de totstandkoming van de voorstellen van de Uitvoeringsoverleggen en hebben op onderdelen een andere positie.

burgers en hun gemeenschappen actief en willen werknemers vooruit. Deze initiatieven en investeringen in bestaanszekerheid en duurzaam verdienvermogen zullen alleen renderen als uw kabinet daarvoor houvast en perspectief biedt met passende randvoorwaarden en politiek leiderschap. En daarom dringen wij erop aan hen tenminste het volgende te bieden:

- Zet de klimaat- en energietransitie met kracht voort, want de internationale concurrentiepositie van zowel Nederland als de EU vraagt om stevig investeren in duurzaam verdienvermogen.
- Kies voor een stevige (ook Europese) inzet ter ontwikkeling en opschaling van de vraag naar duurzaam gemaakte producten, zoals bijvoorbeeld circulaire plastics, slow fashion, duurzaam geproduceerd staal of kunstmest bijvoorbeeld met (groene) waterstof en elektrificatie van mobiliteit.
- Borg ten behoeve van leveringszekerheid en energie-autonomie dat Nederland goed verbonden is met onze Noordwest-Europese burens om voldoende uitwisseling van duurzame energie mogelijk te maken.
- Maak snel heldere keuzes rond nettarieven (zodat onze maakindustrie niet meer te maken heeft met hogere kosten voor elektrificatie en waterstof dan in de buurlanden) en andere factoren die de verduurzaming van waardeketens in Nederland belemmeren.
- Ga ervoor dat iedereen kan meedoen, vooral wanneer mensen aangewezen zijn op collectieve oplossingen. Dit geldt in het bijzonder voor mensen die kampen met energie-armoede. Geef ruimte én roep de steun in van maatschappelijke initiatieven en energiegemeenschappen.
- Geef ruim baan voor opschaling en versnelling van (procedures rond) investeringen in energie-infrastructuur en ontsluiting van duurzame bronnen, bijvoorbeeld voor warmte, de aanpak van de stikstofimpasse, en onorthodoxe maatregelen ter bestrijding van netcongestie. Doe het in 1 keer goed: versterk bij de aanleg van groene energie natuur en landschap, en maak gebruik van natuur en landschap als klimaatbuffer.
- Borg het verdienvermogen voor boeren en tuinders wanneer zij verduurzamen en versterk de kwaliteit van onze bodem, water, natuur en biodiversiteit. Langjarige afspraken en een stabiel investeringsklimaat zijn noodzakelijk om langjarig perspectief voor boeren en tuinders te scheppen. Maatregelen op de korte termijn in het kader van de voorjaarsbesluitvorming moeten dit perspectief ondersteunen.
- Moedig duurzaam gedrag aan in reizen en eten en behoud focus op energiebesparing ten behoeve van een betaalbare energierekening en minder congestie op het elektriciteitsnet.
- Bewaak de uitvoeringscapaciteit bij medeoverheden en netbeheerders, en de realisatiekracht in samenleving en markt. Breng balans in noodzakelijke capaciteit en beschikbare middelen en biedt zekerheid voor de lange termijn. Goede normering, financiële ondersteuning en beprijzing in Nederland en Europa zijn daarbij essentieel om uitvoering te vereenvoudigen en te versnellen.

Tenslotte: te vaak wordt verduurzaming gezien als een belemmering voor welvaart, bestaanszekerheid en autonomie. Het tegendeel is waar. Het klopt dat Nederland in zijn ééntje gevaarlijke klimaatverandering niet kan voorkómen. Daarvoor is internationale samenwerking onontbeerlijk en veel landen gaan ons hierin voor. Nederland hoort hierbij, door verantwoordelijkheid te nemen voor ons aandeel in het halen van gestelde doelen, maar ook als kennisland en aanjager van groene

innovaties en duurzame technologie. Laat dat de bron zijn van onze toekomstige welvaart. Alleen zo kan iedereen profiteren van de vruchten van de transitie.

Wij danken u voor uw aandacht en zijn gaarne beschikbaar voor nadere toelichting en gesprek.

Met vriendelijke groet,

De Maatschappelijke Alliantie

VNO-NCW, MKB-Nederland, MVO Nederland, FNV, CNV, VNG, Aedes, Netbeheer Nederland, TenneT, Gasunie, Natuur & Milieu, Natuurmonumenten, Greenpeace, Urgenda, NVDE, Energie Samen, LTO Nederland, de voorzitters van de 5 Uitvoeringsoverleggen Klimaatakkoord, de Duurzame Luchtvaarttafel en het Nationaal Klimaat Platform

Bijlage brief Maatschappelijke Alliantie **Samenvatting bijdragen van de Uitvoeringsoverleggen** **Klimaatakkoord en de Duurzame Luchtvaarttafel**

Ten geleide

De Klimaat en Energie Verkenning 2024⁵ laat een gemixt beeld zien. Aan de ene kant blijkt dat Nederland in een betrekkelijk korte tijd het been heeft bijgetrokken. De afspraak die ten grondslag lag aan het Klimaatakkoord van 2019 (49% reductie van emissies van broeikasgassen in 2030 ten opzichte van 1990) lijkt binnen bereik. Anderzijds is helder dat met het huidige beleid de staande verplichting uit hoofde van de Klimaatwet (-55% in 2030) niet gehaald wordt. Daarom is de vraag actueel hoe het kabinet dit wettelijke doel alsnog kan realiseren.

De 5 Uitvoeringsoverleggen (UO-en) van het Klimaatakkoord hebben zich gebogen over de vraag met welk aanvullend beleid de sectorale reductiedoelen binnen bereik zullen komen. Daartoe hebben de voorzitters eind vorig jaar de betreffende bewindslieden per brief geadviseerd. De voorstellen voor aanvullende maatregelen zijn hieronder per sector/UO samengevat. Ook de voorstellen van de Duurzame Luchtvaarttafel zijn hierin opgenomen.

De voorzitters benadrukken, dat in hun ogen de belangrijkste doelstelling van alle voorstellen is dat zij bijdragen aan een robuuste en toekomstbestendige economie. Een economie die opgewassen is voor de grote uitdagingen die op ons afkomen. Klimaatverandering is daar een belangrijke in. Om onze economie weerbaar te maken voor de komst van de gevolgen van deze verandering komen we met deze voorstellen. In onze ogen is de urgentie om deze maatregelen nu te nemen. We willen benadrukken dat uitstel van het doorvoeren van deze maatregelen de Nederlandse economie veel geld gaat kosten. Uit onderzoeken is al gebleken dat netcongestie onze economie vele miljarden kost. Door nu te investeren kan deze onnodige belemmering voor economische ontwikkeling weg worden genomen. Niets doen is niet gratis, nu niet, maar ook op de langere termijn niet.

De overheid kan het niet alleen. Samen met burgers en bedrijven kan Nederland de uitdagingen aan. Een noodzakelijke randvoorwaarde is een voorspelbare overheid. Aangekondigde maatregelen doen soms pijn, maar een onvoorspelbaar beleid doet bij veel ondernemers en burgers het vertrouwen en draagvlak voor maatregelen afnemen. Om die reden vragen de voorzitters van de Uitvoeringsoverleggen met klem om recent geschrapte maatregelen te heroverwegen. Aan de ene kant om de voorspelbaarheid van de overheid te herstellen, aan de andere kant omdat deze maatregelen een grote bijdrage kunnen leveren aan het verminderen van de CO₂-uitstoot. In de diverse sectorale hoofdstukken zullen deze worden benoemd.

Jan-Jacob van Dijk, voorzitter UO Energiesysteem

Nancy Kabalt, voorzitter UO Gebouwde Omgeving

Pieter Litjens, voorzitter UO Mobiliteit

Lodewijk Asscher, voorzitter Duurzame Luchtvaarttafel

Nienke Homan, voorzitter Platform Nationaal Programma Verduurzaming Industrie (NPVI, voorheen UO Industrie)

Donné Slangen, voorzitter a.i. Klimaatoverleg Landbouw en Landgebruik (voorheen UO Landbouw en Landgebruik)

⁵ PBL e.a. 2024 verwijzing toevoegen

Voorstellen UO Energiesysteem

1. Maak energiebesparing een topprioriteit

Dat betekent:

- 1.1 Extra subsidie voor isolatie van woningen en gebouwen;
- 1.2 (Versterkte) Handhaving van de energiebesparing bij bedrijven en gebouwen.

2. Meer optimaal gebruik van de bestaande infrastructuur

Het stimuleren van elektrificatie biedt meer mogelijkheden om van het gas af te gaan en over te stappen op duurzaam opgewekte elektriciteit. Dat betekent:

- 2.1 Voor meer elektrificatie is een robuust net essentieel, netverzwaring is dus de eerste prioriteit;
- 2.2 In de periode dat er nog veel sprake is van congestie, dient optimaal gebruik te worden gemaakt van het bestaande net. Dit kan door o.a. het toepassen van nieuwe constructies als energiehub's en het inpassen van meer flexibiliteit in het systeem. Daarnaast kan gekeken worden naar het aanpassen van de betrouwbaarheidseisen op bepaalde momenten;
- 2.3 Maak de energiebelasting gelijk per energie-eenheid. Op dit moment is een kWh elektriciteit zwaarder belast dan een kWh gas. Wanneer dit gelijk getrokken wordt creëert dit een extra prikkel om te investeren in elektrificatie;
- 2.4 Om te voorkomen dat de piek in de infrastructuur te hoog wordt, worden maatregelen getroffen om de grote energievragers tijdens de piekuren af te schalen. Denk aan de publieke laadpalen en eventueel aan warmtepompen en thuisbatterijen;
- 2.5 Meer flexibiliteit bij afnemers ontsluiten door bijvoorbeeld het stimuleren van flexibele inzet van e-boilers, batterijen, etc. Daarbij moet de regeling zo worden ingericht dat het de netcongestie vermindert in plaats van vergroot;
- 2.6 Neem op grond van de uitkomsten van het IBO nettarieven over de betaalbaarheid van het net zo snel mogelijk concrete besluiten.

3. Zorg voor voldoende initiatieven voor duurzame opwek

Dat betekent:

- 3.1 Maak aanleg wind op zee aantrekkelijk door lagere rentelasten te koppelen aan afname van de stroom door grote bedrijven;
- 3.2 Wind op land blijft noodzakelijk voor een stabiel energiesysteem en het verminderen van netcongestie. De afstandsnormen moeten voldoende rekening houden met de gezondheidseffecten vanwege geluid, maar moeten de uitrol van wind op land niet onnodig belemmeren;
- 3.3 Voorkom dat door ruimteclaims van het ministerie van defensie de verdere ontwikkeling van vooral wind op land niet onnodig wordt belemmerd;
- 3.4 Stimuleer meer lokale energiehub's en energiegemeenschappen door het vergroten en verbreden van ontwikkelfondsen voor warmte- en duurzame opwekprojecten;
- 3.5 Maak afspraken met decentrale overheden om hun gezamenlijke bod van rond de 55 TWh te realiseren;
- 3.6 Neem bestaande belemmeringen weg bij aanleg grootschalig zon op dak;
- 3.7 Werk toe naar een CO₂-vrij elektriciteitssysteem in 2035.

4. Bevorder ontwikkeling van de waterstofmarkt

Dat betekent:

- 4.1 Meer en snellere aanleg van waterstofinfrastructuur, inclusief regionale aftakkingen naar de zogeheten cluster 6-bedrijven;

4.2 Zorg dat investeren in electrolyzers aantrekkelijk blijft, bijvoorbeeld door het verstrekken van subsidies;

4.3 Subsidieer niet alleen productie, maar ook de afname van hernieuwbare waterstof;

4.4 Houdt vast aan de RED III plicht voor waterstof in de industrie.

5. CO₂-vrij regelbaar vermogen

5.1 Start tijdig met visievorming omtrent CO₂-vrij regelbaar vermogen voor de periode na 2030, waarin alle alternatieven beschreven worden en nu nog geen enkele techniek wordt uitgesloten;

5.2 Deze visie moet binnen een jaar een vervolg krijgen door een uitvoeringsplan.

6. Tot slot

We willen erop wijzen - evenals het PBL heeft gedaan in het KEV - dat enkele voornemens van het vorige kabinet, die door de huidige coalitie om door hen moverende redenen zijn teruggedraaid, een positieve bijdrage zouden kunnen leveren aan het verminderen van de CO₂-uitstoot. In dat geval noemen we de volgende maatregelen:

1. Verplichtstelling van de hybride warmtepomp;
2. Wijziging energiebelasting door zwaardere belasting van het gas, met name voor de middelgrote en grote gebruikers⁶ en/of een lagere energiebelasting op elektriciteit.

We geven deze maatregelen nogmaals in overweging, vanwege de continuïteit in en voorspelbaarheid van beleid voor de samenleving en het bedrijfsleven, en de positieve bijdrage aan de realisatie van de verplichtingen voortkomend uit de Klimaatwet.

Voorstellen UO Gebouwde omgeving

Eerdere aanbevelingen die vanuit het UO Gebouwde Omgeving zijn gedaan (12 december 2023) en die onverminderd van kracht blijven:

1. **Pak de energietransitie samen met andere opgaven aan**, zoals de materialentransitie, klimaatadaptatie en sociale opgaven binnen wijken.
2. **Zorg dat iedereen mee kan doen**. Zeker huishoudens die kwetsbaar zijn voor hoge energierekeningen, leden van VvE's en huurders in de particuliere huursector. Ondersteuning van huishoudens die in de knel komen met hun energierekening blijft nodig zodat energiebesparing en een betere energetische kwaliteit woning ook voor deze groep binnen bereik is.
3. **Verleid en ondersteun bewoners en gebruikers** met zekere subsidies, laagdrempelige financiering en het voortzetten van de SDE++, ISDE en andere ondersteunende regelingen. Maak dat toegankelijker en versimpel de complexe aanvraagprocedures.
4. **Geleidelijke normering of standaardisering** bij de (ver)koop van een woning of gebouw, geeft extra duidelijkheid en handelingsperspectief.

⁶ VNO-NCW en MKB Nederland zijn geen voorstander van deze maatregel.

5. We hebben iedereen nodig: met voldoende middelen voor uitvoering door gemeenten, handhaving en toezicht, een aantrekkelijke sector voor mensen om in te werken en kwaliteitsbanen, maar zeker ook door op te trekken met het maatschappelijk veld en lokale initiatieven.

In aanvulling daarop adviseren we de volgende punten:

- 6. Intensiveer eerder ingezet beleid en borg dat de burgers, werknemers, organisaties en bedrijven kunnen rekenen op langjarig, betrouwbaar en consistent overheidsbeleid.** Door discontinuïteit in beleid zien we momenteel een ongewenste daling van het aantal verduurzamingsmaatregelen, juist op een moment dat we (markt, overheid en consument) eerder onze inspanningen moeten intensiveren om de 2030 doelen binnen bereik te krijgen. Daarvoor is ook een duidelijk blik na 2030 steeds belangrijker. Bovendien is 2025 het laatste moment om de (extra) randvoorwaarden verder in te richten om de doelen voor 2030 te behalen. Immers, uitwerking van deze randvoorwaarden en de effecten van maatregelen kent een aanlooptijd.
- 7. Geef een impuls aan warmtenetten, borg de betaalbaarheid van de energierekening voor de consument en voorkom extra maatschappelijke kosten.** Werk met urgentie aan passend beleid die de huidige stagnatie bij de uitrol van warmtenetten oplost, zoals onder andere ook al aangekondigd in Kamerbrief Randvoorwaarden voor de verdere uitrol van warmtenetten, KGG/87666542. Met daarin specifiek aandacht voor zowel het klantperspectief (die zekerheid wil dat hij/zij structureel niet meer gaat betalen) en (publieke/private) warmtebedrijven (die een positieve business case en investeringszekerheid nodig hebben). Bovendien is continuïteit van warmteprojecten essentieel om ervoor te zorgen dat de kennis en uitvoeringscapaciteit van warmtenetten vanuit de bouwsector en warmtebedrijven behouden blijft.
- 8. Vermindering van de gevolgen van netcongestie.** Versnel enerzijds de procedures rondom netverzwaring en stimuleer anderzijds veel meer flexibiliteit, slimme energiesystemen en eigen gebruik van zonnestroom.
- 9. Structurele aandacht voor burgers die de energierekening niet kunnen betalen.** Maak nog meer gebruik van energiehulpen, zoals Fixteams, en ondersteun maatschappelijke initiatieven zoals het grootschalig waterzijdig inregelen. Begeleid bewoners steeds meer naar het uitvoeren van verduurzamingsmaatregelen, zodat men structureel wordt geholpen om de energierekening betaalbaar te maken of te houden.

Voorstellen UO Mobiliteit

“Werk aan handelingsperspectieven voor burgers en bedrijven waarbij aanschaf van elektrische voertuigen en duurzaam mobiliteitsgedrag (financieel) loont.” Dat betekent:

Prioriteit 1: Bevorder de elektrificatie van voertuigen en zorg daarbij voor een dekkend netwerk van laadinfrastructuur

De ingroei van elektrische personenauto's kan de komende jaren worden versneld door:

- 1.1 Korting in de fiscale bijtelling voor elektrische personenauto van de zaak;
- 1.2 Normering nieuwverkoop van zakelijke auto's;
- 1.3 Gewichtscorrectie in de MRB voor elektrische auto's;
- 1.4 Aanschafsubsidie voor nieuwe en gebruikte elektrische auto's.

Verbetering van laadinfrastructuur door:

- 1.5 Versnellen uitrol laadinfrastructuur logistiek en snelladen door onder andere realisatie van 'Stopcontact op Land' bij verzorgingsplaatsen, waarbij het kabinet de volgende maatregelen kan nemen;
- 1.6 Creëren van laadpleinen en laadhubs voor de bouwsector;
- 1.7 Versnellen van normering slim laden op CO2-vrije stroom, waarbij in wet- en regelgeving wordt geborgd dat toepassingen van slim laden in het publieke en private domein verplicht is.

Prioriteit 2: Bevorder duurzaam mobiliteitsgedrag

Verduurzaming zakelijke mobiliteit

De duurzame reiskeuze moet meer lonen dan de niet-duurzame. Dat betekent:

- 2.1 Zet de fiets op de eerste plaats;
- 2.2 Daarnaast is het van belang om na te denken over een vorm van rekeningrijden. Ondanks dat een meerderheid van de Tweede Kamer zich heeft uitgesproken tegen elke vorm van rekeningrijden, willen we adviseren om die toch serieus in overweging te nemen. Rekeningrijden kan bijdragen aan het op orde houden van de overheidsfinanciën, bijdragen aan het behalen van de klimaatdoelen en bijdragen aan de bereikbaarheid van Nederland;
- 2.3 Duurzaam reizen loont: het is van belang dat de werknemer wordt beloond wanneer hij ervoor kiest om duurzaam te reizen;
- 2.4 Maak thuiswerken aantrekkelijker en laat bedrijven bijdragen aan duurzaam energiegebruik van thuiswerkplek;

Ruimtelijke ordening

2.5 Houd bij de planning van nieuwe woonwijken rekening met de bijbehorende mobiliteitsbehoefte. Bouw daarom zo veel mogelijk bij OV en bevorder de combinatie van wonen en werken in wijken.

Prioriteit 3:

Vervang fossiele brandstoffen door hernieuwbare brandstoffen

Additioneel aan de maximale inzet op de ingroei van elektrische voertuigen is er een mogelijkheid om extra duurzame brandstoffeninzet in 2030. Met de groei van het elektrisch wegvervoer moet de inzet van biobrandstoffen verschuiven naar scheepvaart en luchtvaart.

Voorstellen Duurzame Luchtvaarttafel (DLT)

In het verlengde van de verduurzaming van de mobiliteit in bredere zin wordt vanuit de Duurzame Luchtvaarttafel (DLT) specifiek aandacht gevraagd bij het kabinet voor de volgende punten:

1. Nederland kan samen **met Europese partners** een voorloper zijn in de duurzame luchtvaart. Dit biedt kansen voor zowel de economie als het

- behalen van onze duurzame ambities. Door samen te werken in DLT-verband trekken we samen op en doen we voorstellen voor de verduurzaming van de luchtvaart;
2. Maak daarom afspraken (met de DLT) om **de verduurzaming van de luchtvaart te versnellen**. Hiervoor zijn investeringen nodig van zowel de luchtvaartsector als de overheid. Maak gebruik van de DLT en haar partners om het pad naar verduurzaming van de luchtvaart te concretiseren en doelstellingen te monitoren en te bereiken;
 3. In het Akkoord Duurzame Luchtvaart is afgesproken dat in 2030 er 14 procent **Sustainable Aviation Fuel (SAF)** wordt bijgemengd in Nederland. Om dit doel te halen zijn nog veel stappen te zetten. De overheid ontwikkelt momenteel een SAF roadmap. SAF zal voor lange(re) afstandsvluchten richting 2050 een energiedrager blijven omdat zero emissie oplossingen naar verwachting tot die tijd niet in voldoende mate beschikbaar zullen zijn. Op dit gebied moeten snel grote stappen gezet worden. Investeer dus in de versnelde ontwikkeling, productie en het gebruik van duurzame brandstoffen in lucht- en scheepvaart, zodat ook deze sectoren kunnen toewerken naar klimaatneutraliteit;
 4. Hiervoor moeten **nieuwe (technologie/grondstof-specifieke) productiemethodes** worden onderzocht (o.a. voor biokerosine en synthetische kerosine), moet de productie worden opgeschaald en het gebruik van de brandstoffen worden gestimuleerd;
 5. Bevorder de ontwikkeling van **alternatieve duurzame energiedragers**, zoals elektriciteit en waterstof, voor de korte (en op termijn) middellange afstand. Dit draagt bij aan het reduceren van de klimaatimpact van vliegen en stimuleert tegelijkertijd de Nederlandsche economie. Met **Luchtvaart in Transitie** is er, dankzij een bijdrage van het Groeifonds, een uniek onderzoeks- en samenwerkingsprogramma opgetuigd. Het is belangrijk om nu al stappen te zetten zodat deze technologieën na 2030 doorontwikkeld worden, zodat deze snel in de markt geïntroduceerd worden;
 6. Zet in op **Europese en mondiale (politieke) regelgeving** en samenwerking op het vlak van **verduurzaming van de luchtvaart**. Europese en mondiale regelgeving en samenwerking zijn nodig om de verduurzaming te versnellen en een zo goed mogelijk level playing field te behouden. De **Clean Industrial Deal** van eurocommissaris Hoekstra biedt kansen voor de gevestigde industrie, maar ook voor nieuwe en innovatieve bedrijven. Daarmee kan Nederland binnen Europa een innovatieve en economische motor zijn van deze noodzakelijke transitie;
 7. Bevorder de verdere ontwikkeling van **intermodaliteiten**. Op korte afstanden zijn alternatieven mogelijk voor de luchtvaart, mits er goede en snelle verbindingen tussen de bestemmingen zijn die een geschikt alternatief bieden. Breng samen met de relevante partijen in de mobiliteitssector in kaart wat nodig is om deze intermodaliteiten verder te ontwikkelen en draag hier actief aan bij met investeringen, zoals door het doortrekken van de Noord/Zuidlijn ruimte vrijmaken op het spoor voor internationale verbindingen.
-

Voorstellen Nationaal Platform Verduurzaming Industrie

De industrie in Nederland levert een grote bijdrage aan de welvaart en leveringszekerheid van Nederland, maar heeft ook een grote CO₂ uitstoot. In het Klimaatakkoord werd afgesproken dat de industrie de grootste bijdrage zou gaan leveren aan de reductie van CO₂ ten opzichte van de andere sectoren. En dat is gelukt. Op basis van het vastgestelde en voorgenomen beleid, en het geagendeerde beleid, verwacht het PBL een broeikasgasemissie door de industrie van 32 tot 41 megaton CO₂-equivalenten in 2030. Dat is een enorme reductie, maar helaas niet genoeg. Er is dus een verdere afname van CO₂ emissies nodig dan met het huidige beleid wordt gehaald. Het Platform Nationaal Programma Verduurzaming Industrie (NPVI) heeft op verzoek van de Minister voor Klimaat en Groene Groei (KGG) een aantal voorstellen voor alternatieve maatregelen geformuleerd. Maatregelen die kunnen helpen om de Klimaatdoelen van 2030 binnen bereik te krijgen. Sinds het Klimaatakkoord is er veel veranderd, en er is meer nodig. Dat betreft vooral een andere aanpak: we moeten van denken in sectoren naar het denken in ketens en hoe die ketens te realiseren. In de bijgevoegde fiches biedt het platform NPVI op vier thema's, te weten CCS, waterstof, elektrificatie en circulariteit voorstellen die in verschillende mate bij kunnen dragen aan het alsnog behalen van de Klimaatdoelen. Grote voorstellen en kleinere, maar allen beogen ze iets positiefs in gang te zetten dat meer dan alleen effect heeft op de genoemde projecten: vertrouwen in het halen van de Klimaatdoelen, vertrouwen in de energiemarkten en vertrouwen in de samenwerking tussen overheden, bedrijven en NGO's en andere organisaties met hetzelfde doel.

De essentie van de voorstellen:

1. Waterstof: Ondersteun de opbouw van de concrete ketens aan projecten (vraag – aanbod- verbinding) en ontwikkel deze projecten aan de hand van een Decision Based Roadmap. Faciliteer deze projectenketens met een de-risking instrumentarium voor beleidsonzekerheid, financiering en regulering (vergunningen). Faciliteer de first mover projecten die op korte termijn impact kunnen maken zoals elektrolyzers, import en circulaire processen met een de-risking instrumentarium.

2. CCS: Neem als overheid meer regie op de infrastructuur voor CO₂-transport, want CCS is een groot maatschappelijk belang. Hierbij is tempo een thema: snelle duidelijkheid over spelregels en snelle realisatie van infrastructuur is nodig, zodat bedrijven besluiten kunnen nemen en CCS in 2030 ten minste de bijdrage levert die was gepland. En zorg voor bredere stimulans voor CCS van biogene CO₂, omdat dit sneller emissies verlaagt en volloprisico's van infrastructuur vermindert.

3. Elektrificatie: Het -tijdelijk- mogelijk maken van de continuering van WKK-inzet en ander opgesteld elektriciteitsvermogen met een herstel van de vrijstelling energiebelasting (lastenverlichting) en/óf stevige, rendabele vergoeding voor de systeemfunctie (terugdringing netcongestie). Hiermee kunnen veel bedrijven een onderhoudsstop (circa 3-5 jaar) eerder hun elektrificatieplannen realiseren. Beperk netkosten en elektriciteitsstarieven om zo een gelijk speelveld binnen de EU voor Intern gebruik de industrie te creëren. Vergroot bestaande netcapaciteit door meer en slimmer gebruik van data om productie en gebruik op elkaar af te stemmen.

4. Circulair: Creëer een Europese markt voor duurzame producten door vraagcreatie en de mogelijkheid om genoeg duurzame producten te maken. Het als

overheid creëren van marktvraag is cruciaal en levert het meeste resultaat op als dit in Europees verband gebeurt. En bereid je daar als Nederland op voor, en positioneer je goed voor deze grote opkomende markt, door met de sector en relevante ketenpartners aan een opbouwpad voor duurzame koolstofbronnen in materialen te gaan werken.

Voorstellen Klimaatoverleg Landbouw en Landgebruik

Analyse en aanscherping van het Nederlandse Klimaatplan (2025-2035) voor Landbouw en Landgebruik

De Klimaattafel over landbouw en landgebruik heeft duidelijk gemaakt dat er een dringende behoefte is aan meer perspectief dan het Nederlandse concept-Klimaatplan nu biedt. Hoewel er consensus bestaat over de noodzaak van actie om te sturen op de korte en lange termijn, zijn er ook verschillen in visie op de beste aanpak binnen de Klimaattafel en in de benodigde maatvoering. Dit position paper biedt aanbevelingen om het concept-Klimaatplan 2025-2035 te versterken, gebaseerd op het meest recente Klimaatoverleg Landbouw en Landgebruik op 28 november 2024.

De Klimaattafel is het erover eens dat er duidelijke, meetbare klimaatdoelen voor de landbouwsector nodig zijn met toekomstperspectief voor de landbouw in Nederland, en dat zowel jonge als ervaren boeren ondersteuning behoeven bij de transitie naar een duurzamere landbouw. Doelsturing op bedrijfsniveau is een goed instrument, al zijn de twijfels over de effectiviteit van deze maatregel op de kortere termijn. Daarom is het nodig om snel maatregelen te kunnen nemen. Het hanteren van doelen op sectorniveau bevordert een collectieve verantwoordelijkheid en versnelt sector-brede vooruitgang.

Daarnaast ontbreekt het nog aan een langetermijnperspectief, dat perspectief is nodig om de benodigde investeringen te kunnen doen en te kunnen financieren. Het gaat met name om doelen voorbij 2030: concrete restemissiegetallen voor 2040 en 2050 bieden de sector zekerheid en toekomstperspectief. De sector wil klimaatneutraal zijn in 2050, d.w.z. dat de restuitstoot in 2050 gelijk opgaat met de klimaatmaatregelen van de landbouw ten behoeve van de andere klimaatsectoren. Innovatie kan op de langere termijn een bijdrage leveren aan het behalen van de klimaatdoelen. Daarnaast is er brede erkenning voor de bijdrage die biologische koolstofvastlegging (incl. agroforestry) kan leveren aan het behalen van klimaatdoelen.

Het Klimaatoverleg landbouw en landgebruik hecht aan betrokkenheid van de sector en het bieden van handelingsperspectief, gericht op voedselzekerheid en bijhouden van het Nederlandse landschap. Het Klimaatoverleg wil graag benadrukken dat het wegvallen van het Transitiefonds een groot probleem is voor het behalen van de doelen (flankerend beleid, bossenstrategie, veenweiden), het wegvallen van het Nationaal Programma Landelijk Gebied (NPLG) bemoeilijkt het combineren van een integrale lange termijn-benadering met heldere keuzes. Ook benadrukt de Klimaattafel de noodzaak voor een meer geïntegreerde aanpak van klimaatbeleid, waarbij verschillende beleidsdomeinen nauwer samenwerken: stikstof, mest, natuur

én klimaat. Boeren maken zich zorgen over de haalbaarheid van de doelen en de impact van nieuwe regelgeving op hun bedrijfsvoering.

Milieubeschermingsorganisaties benadrukken de urgentie van klimaatactie en pleiten voor ambitieuze doelen.

Om het Nederlandse klimaatplan te versterken en de transitie naar een duurzame landbouw te versnellen, worden de volgende aanbevelingen gedaan:

1. Ambitieuze en meetbare doelen: Stel heldere, kwantificeerbare en ambitieuze klimaatdoelen vast voor toekomstperspectief voor de landbouwsector voor 2040 en 2050, inclusief de restemissiedoelen voor de landbouw.
2. Als de bossenstrategie en de veenweidestrategie overeind blijven staan is daar de extra financiering voor nodig. Nu is het vasthouden aan deze strategieën niet reëel.
3. Flexibele beleidsinstrumenten: Implementeer een combinatie van beleidsinstrumenten, zoals doelstellingen, CO₂-sturing en eventueel beprijzen en directe ondersteuning, om boeren de ruimte te geven om zich erop voor te bereiden en innovatieve oplossingen te ontwikkelen.
4. Langetermijnvisie: ontwikkel een langetermijnvisie voor de landbouwsector die in lijn is met de klimaatdoelen en die voldoende perspectief biedt voor boeren en andere belanghebbenden. Innovaties op langere termijn kunnen zeker klimaatwinst opleveren; de vraag is of de resultaten voldoende zijn vóór 2030. Biedt de mogelijkheid voor een geïntegreerde aanpak die klimaat koppelt aan andere beleidsdomeinen zoals waterbeheer, milieu, diergezondheid en dierenwelzijn.
5. Kennis en innovatie: Investeer in onderzoek en ontwikkeling om de kennisbasis te vergroten en innovatieve landbouwpraktijken te stimuleren, met name op de langere termijn. Er is ook meer kennis nodig over methaan en lachgas.
6. Rechtvaardige transitie: Zorg voor een rechtvaardige transitie door boeren te betrekken én ondersteunen bij richting een klimaatneutraal Nederland.
7. Internationale samenwerking: Werk samen met andere landen, zoals Denemarken, om kennis uit te wisselen en gezamenlijk oplossingen te vinden voor mondiale klimaatuitdagingen.
8. Een regressieve energiebelasting wordt afgeraden, omdat het niet leidt tot grote stappen om te verduurzamen.
9. De Klimaattafel roept op om aparte afspraken over methaanreductie te maken. Met de ondertekening van de Global Methane Pledge heeft Nederland zich gecommitteerd aan de internationale samenwerking om de mondiale uitstoot van methaan met tenminste 30% te reduceren in 2030 ten opzichte van 2020.
10. De urgentie is duidelijk, de 1,5 graad opwarming is mogelijk al bereikt: wees daarom bereid nu de moeilijke keuzes te maken, anders loopt de stress bij consumenten én boeren nog verder op.
11. Haal inspiratie voor Nederland uit Denemarken: het Deense tripartite akkoord benadrukt samenwerking tussen overheid, sectoren en andere belanghebbenden. Mestvergisting speelt in Denemarken een sleutelrol, het draagt bij aan broeikasgasreductie én aan de energietransitie door de productie van groen gas.

Aan de Minister van Financiën
MSc E. Heinen
Postbus 20201
2500 EE Den Haag

Datum 24 maart 2025
kenmerk IENW/BSK-2025/ 74802
betreft Groene groei, brede welvaart en houdbare overheidsfinanciën

Geachte heer Heinen,

Europa staat op een kruispunt. De geopolitieke verhoudingen veranderen in rap tempo en het economisch klimaat is bepaald uitdagend, zo niet guur. Vorig jaar heeft de heer Mario Draghi de noodzaak van forse investeringen in innovatie, klimaat- en energiebeleid, en veiligheid bepleit¹. Met de recente Clean Industrial Deal biedt de Europese Commissie een stevige agenda voor versterking van de concurrentiekracht van EU-landen². Versnelling van de klimaat- en energietransitie is een wezenlijk onderdeel van deze voorstellen. Dat vraagt stevig en consistent beleid van de EU en de lidstaten, waaronder Nederland.

Waarom deze brief aan u?

Op verzoek van het vorige kabinet is eind 2022 het Nationaal Klimaat Platform (NKP) opgericht. In december 2024 heeft uw kabinet mij – op voordracht van minister Hermans - wederom benoemd als voorzitter van het NKP, waarvoor grote dank. 'Kan iedereen de klimaat- en energietransitie meemaken?', is elke dag onze vraag. We bieden burgers en ondernemers een podium om hun praktijkervaringen te delen. Signalen over kansen en knelpunten deel ik periodiek met minister Hermans en collega-bewindslieden die het aangaat³.

In ons dagelijks werk hebben wij regelmatig contact met de voorzitters van de Uitvoeringsoverleggen van het Klimaatakkoord en de Duurzame Luchtvaarttafel. Zij bevestigen dat voornoemde boodschappen uit Brussel in het werkveld breed worden herkend en ondersteund. In contact met hen ontstond de gedachte om een aantal signalen ook rechtstreeks met u te delen. Vanuit uw verantwoordelijkheid heeft u een belangrijke rol om bij te dragen aan duurzaam verdienvermogen, energieonafhankelijkheid, en bestaanszekerheid en perspectief voor burgers en ondernemers. Nederland heeft juist nu hier veel te winnen. Consistent en voortvarend transitiebeleid draagt ook bij aan houdbare overheidsfinanciën, waar u op toeziet.

Verduurzaming als kans

Het belang van consistent en voortvarend beleid is ook de kern van het recente pleidooi van de Maatschappelijke Alliantie, per brief gericht aan uw kabinet (zie de bijlage). Bestaanszekerheid, energieonafhankelijkheid en duurzaam verdienvermogen zijn afhankelijk van een krachtige voortzetting van de klimaat- en

¹ [Rapport Draghi, De toekomst van het Europese concurrentievermogen](#), Europese Commissie, sept 2024

² [Clean Industrial Deal, Europese Commissie, februari 2025](#)

³ [Publicaties Nationaal Klimaat Platform](#), website NKP <https://nationaalklimaatplatform.nl>

energietransitie. Waar burgers, ondernemers en maatschappelijke voorzieningen kampen met hoge energierekeningen, is verduurzaming een kansrijke route naar beheersbare lasten. Waar Nederland en Europa momenteel afhankelijk zijn van externe fossiele bronnen, is meer duurzame energie van eigen bodem de weg vooruit. Dat is ook een belangrijke factor voor het duurzaam verdienvermogen van de Nederlandse economie en dat is in het bijzonder urgent voor met name energie-intensieve bedrijven. Daadkracht is nodig om ondernemingen kansen te bieden hun productieprocessen tijdig te verduurzamen, nieuwe verdienmodellen te ontwikkelen en toegang te krijgen tot betaalbare energiebronnen. Andere landen in Europa lijken hier gretiger te opereren. Ook dat heeft impact op de concurrentiekracht van Nederland.

De klimaat- en energietransitie is zowel uiterst omvangrijk als betrekkelijk overzichtelijk. Enerzijds is sprake van een grote verbouwing die alle markten en domeinen van onze samenleving raakt, inzet vraagt van allen, en tot scherpe keuzes noopt gegeven schaarstes aan met name (stikstof-) ruimte en arbeid. Het is welbeschouwd een langjarig investeringsproject, dat verder rijkt dan bijvoorbeeld de publieke Deltawerken waar Nederland om bekend staat. Anderzijds zijn veel publieke en private investeringen die met de transitie naar een CO₂-vrij energiesysteem cq. duurzaam landbouw- en voedselsysteem gepaard gaan (merendeels) éénmalig. De brede welvaartsbaten van een voortvarend transitiepad zijn divers, omvangrijk én structureel⁴.

U staat voor de taak dit grote perspectief op de klimaat- en energietransitie mee te wegen bij budgettaire en fiscale keuzes, zoals momenteel in het kader van de voorjaarsbesluitvorming. Belangrijk vraagstuk hierbij betreft de wijze waarop nationale kosten en baten van de transitie verdisconteerd worden bij het behartigen van uw taak om houdbare overheidsfinanciën te borgen. Ik zie daarbij drie kansen die ik hieronder aan u voor leg.

1. *Maak structurele baten van toekomstgerichte investeringen beter zichtbaar én relevanter in besluitvorming over de begroting, en houd scherp zicht op kosten van (beleids-)risico's*

Ten eerste valt op dat in de gangbare houdbaarheidssommen voornoemde kosten en baten op asymmetrische wijze worden benaderd. Publieke uitgaven, bijvoorbeeld voor duurzame investeringen of groene subsidies, belasten in beginsel het begrotingsaldo. Afgezien van tijdelijke bestedingseffecten worden de baten nog niet structureel meegewogen. Dat is wonderlijk, zowel vanwege de grote maatschappelijke en economische winst die met krachtige voortzetting van de klimaat- en energietransitie in het verschiet ligt, als ook vanwege het grote belang van houdbare overheidsfinanciën. Beide grijpen op elkaar in. Vooralsnog verleiden de huidige sommen de politiek tot een andere conclusie. Eenvoudig gezegd: niets doen is gratis. U weet als geen ander dat dit niet waar kan zijn. Daarmee doen we onszelf als maatschappij tekort. Groeipotentieel dreigt zo onvoldoende te worden verzilverd.

Daarom is het gewenst de structurele baten van toekomstgerichte investeringen beter kenbaar en zichtbaar te maken. Dat ondersteunt vervolgens de goede afweging bij besluitvorming over de begroting. De planbureaus werken momenteel aan verdere operationalisering en verdieping van het brede welvaartsbegrip. Dat biedt de kans om uw keuzes te verrijken met een helder zicht op structurele baten en vermeden kosten in de toekomst. Dat is ook behulpzaam om scherper zicht te krijgen welk publiek transitiepakket tot de beste brede welvaart-scores leidt op korte en langere termijn. Harde en complete sommen hierop zijn dan uiterst welkom.

⁴ [CE-rapport: Impactanalyse Klimaatplan 2025-2035](#)

Hier zijn ook specifieke risico's voor de overheidsfinanciën relevant. Bijvoorbeeld de huidige afhankelijkheid van Nederland van externe fossiele bronnen. Uw voorganger zag zich in 2022 genoodzaakt borg te staan voor een prijsplafond als gevolg van de piek in de gasprijzen, veroorzaakt door de Russische inval in de Oekraïne. Hoewel de impact op de schatkist nog meeviel in vergelijking met initiële ramingen, bedroeg het publieke prijskaartje een kleine 5 miljard euro. Die ingreep was, begrijpelijkerwijs, een onvermijdelijke reactie op de maatschappelijke paniek van dat moment. Nederland is hier evenwel structureel niets mee opgeschoten. De les zou moeten zijn dat we dit type risico's voor de samenleving én de overheidsfinanciën in de toekomst zoveel mogelijk mitigeren.

Een ander voorbeeld betreft beleidsrisico's die gevolg zijn van discontinuïteit van beleid en vertraging of uitstel van onvermijdelijke keuzes. Zo leidt discontinuïteit in de beschikbaarheid van publieke middelen (salderingsregeling, SDE⁺⁺ en andere regelingen) tot stagnatie en uitstel van private investeringen. De gevolgen van vertraging in de aanpak van het stikstof-vraagstuk zijn u bekend. Uitstel hier raakt ook de klimaat- en energietransitie midscheeps, wanneer talloze projecten moeten wachten op voldoende stikstofruimte. Dat klemt te meer, omdat voortvarende verduurzaming van de energiehuishouding (ook) hier baten brengt, want duurzame energieopwek en -benutting reduceert betreffende deze emissies. Per saldo geldt: uitstel is kostbaar.

2. *Stuur op kostenefficiënte beperking van de opgave om het elektriciteitsnetwerk uit te breiden en maak langjarig (begrotings-)ruimte voor het accommoderen van uitbreidingsinvesteringen*

Met de brede parlementaire aanvaarding van het Klimaatakkoord (2019) is de Nederlandse burger beloofd de transitie tegen de laagst mogelijke kosten te realiseren. Een uitstekend uitgangspunt waarop flink gestuurd dient te worden. De brede en scherpe blik op doelmatigheid waar uw departement om bekend staat is hier welkom. Dit geldt in het bijzonder bij de noodzakelijke langjarige investeringen in het elektriciteitsnetwerk, waarover recentelijk het uitstekende IBO Schakelen naar de toekomst⁵ is verschenen. De maatschappelijke schade van congestie belooft reeds nu in de miljarden per jaar⁶. De noodzaak van forse investeringen is evident. Worden cruciale randvoorwaarden (zoals stikstofruimte, ruimtelijke reserveringen, kortere procedures) onvoldoende (tijdig) ingevuld, dan loopt deze rekening snel verder op.

De geschatte investeringen in het elektriciteitsnetwerk zijn fors en vormen een substantieel deel van de nationale transitie-investeringen. Waar uitbreiding van netcapaciteit onontkoombaar is, blijft het, zoals in het IBO terecht benadrukt, van bijzonder groot belang voortvarend alle opties die de opgave voor netuitbreiding in de tijd kunnen beperken op tafel te krijgen, te wegen op kostenefficiëntie en bij positief resultaat - indien nodig vanuit de rijksbegroting - te ondersteunen. Voorbeelden hiervan zijn scherpe planologische keuzes die 'systeem-dienend' zijn, collectieve warmtenetten^{7,8}, energiehubs inclusief eigen opwek, energiedelen en

⁵ [IBO Schakelen naar de toekomst](#)

⁶ [haal-de-kink-uit-de-kabel.pdf](#), Boston Consulting Group, september 2024

⁷ [Het Warmtebod](#), website Nationaal Klimaat Platform, februari 2025

⁸ [Rapport CE Delft](#): Het effect van het stagneren van de groei van warmtenetten, december 2024

impulsen voor korte ketens van lokale opwek én benutting^{9,10}. Ook flexibele nettarieven zijn belangrijk om netwerkkosten te drukken.

De huidige systematiek voor vaststelling van nettarieven is niet ontworpen voor het absorberen van deze forse investeringsopgave. Zonder ingrijpen zal dit leiden tot ongewenste kostenstijgingen en verdelingseffecten, die de concurrentiepositie van Nederlandse bedrijven verzwakken en de energierekening onbetaalbaar maken voor grote groepen burgers. In het IBO zijn diverse opties geïdentificeerd, zoals een amortisatierekening, die hier uitkomst bieden.

3. Kies tijdig hoe de uitfasering van fossiele belastinggrondslagen wordt gecompenseerd

Ten derde vraag ik uw aandacht voor de gevolgen die een voortvarende transitie zal hebben voor de inkomstenkant van de rijksbegroting. De huidige ontvangsten uit de energiebelasting en uit bezit en gebruik van de auto springen hier in het oog. Zonder alternatief zijn de belangen van houdbaarheid en een voortvarende transitie hier strijdig met elkaar.

Ter illustratie herhaal ik kort een signaal dat ik eerder heb gedeeld met de voormalige minister voor Klimaat en Energie¹¹. In het voorjaar van 2023 liep in het toenmalige kabinet een voorstel voor versnelde elektrificatie van de automobieliteit via normering van de zakelijke vloot spaak vanwege onopgeloste effecten op de houdbaarheid van de overheidsfinanciën. Kennelijk ontbrak het aan rijpe alternatieven om de erosie van fossiele belastinggrondslagen (structureel lagere accijnzen op motorbrandstoffen als gevolg van versnelde elektrificatie) te compenseren. Ceteris paribus is houdbaarheid van overheidsfinanciën dan een blokkade voor verduurzaming, ook al leidt het tot vermijden van maatschappelijke kosten nu en in de toekomst.

Ik deel met U de voorliefde voor beprijzing als hoofdroute om markten te voorzien van goede prijsprikkels, opdat kosten van de transitie niet onnodig worden gesocialiseerd. Daartoe behoren ook fossiele subsidies te worden uitgefaseerd. Het kan echter niet de bedoeling zijn dat de daaruit resulterende belastinginkomsten als een blokkade bij volgende etappes in de transitie fungeren. De uitweg hier is dat er tijdig gewerkt wordt aan (fiscale) scenario's die zowel de houdbaarheid dienen als de transitie - in dit geval in de mobiliteit - bevorderen, én dat het kabinet tijdig bestendige keuzes maakt.

Afrondend

Een voorganger van u, de heer Gerrit Zalm, zei ooit dat het ministerschap van Financiën eenvoudig is. 'Je zegt altijd 'nee'. De enige keer dat je 'ja' zegt, is op de vraag: 'Zei je nou: 'nee?'' De heer Zalm, die naar verluid dit advies had vernomen van voormalig minister van Financiën de heer Wim Duisenberg, was niet alleen geliefd vanwege zijn gevoel voor humor. Hij is ook befaamd als politieke aartsvader van het trendmatig begrotingsbeleid dat sinds 1994 funderend leerstuk is van de Nederlandse budgettaire politiek. Daarmee zette hij terecht het perspectief van de (middel-)lange termijn op de Haagse financiële kaart. Dat treft. De klimaat- en energietransitie heeft precies dát nodig.

⁹ [Signalenrapport Basis in Balans](#), website Nationaal Klimaat Platform, november 2023

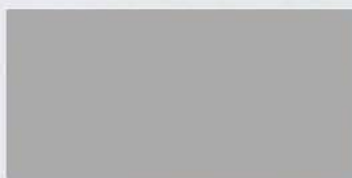
¹⁰ [Brief NKP](#), in vervolg op signalenrapport Basis in balans, website Nationaal Klimaat Platform, december 2024

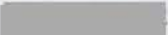
¹¹ [Ruimte, richting, rechtvaardigheid](#), Eerste rapportage Nationaal Klimaat Platform, maart 2023

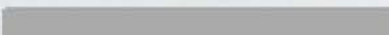
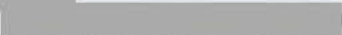
Met voorgaande heeft uw ambt niet aan eenvoud gewonnen. Ik hoop dat u 'ja' zegt, wanneer goede voorstellen op uw bureau belanden die de transitie versnellen en uw primaire zorg voor houdbare overheidsfinanciën versterken. Klimaatbeleid is in het hart van het maatschappelijke gesprek over concurrentievermogen, bestaanszekerheid en energieonafhankelijkheid terecht gekomen. Dat behoort dan ook een gepaste plek te hebben in de nationale begroting. Met scherp én breed oog voor doelmatigheid. Dat is immers aan Nederland beloofd.

Mocht u behoefte hebben aan toelichting, dan ben ik gaarne beschikbaar.

Met vriendelijke groet,

voorzitter Nationaal Klimaat Platform

CC:
minister van KGG,
staatssecretaris Fiscaliteit, Belastingdienst,
voorzitters Uitvoeringsoverleggen Klimaatakkoord en Duurzame Luchtvaarttafel:

- Gebouwde omgeving
- Energiesysteem
- Landbouw & Landgebruik
- Mobiliteit
- Industrie
- Luchtvaarttafel

202500247

Warmte Alliantie | Maak collectieve warmte mogelijk

Aan: De informateur dhr. Van Haersma Buma

Namens de Warmte Alliantie: [REDACTED]

Betreft: Grote belang collectieve warmte (warmtenetten) binnen formatieproces

Datum: 18 november 2025

Geachte heer Van Haersma Buma,

Het komende kabinet zal met urgentie een aantal keuzes moeten maken over de uitrol van warmtenetten. Het wettelijk kader is grotendeels door het Parlement vastgesteld (Wgiw, Wcw), echter de daadwerkelijke uitvoering van deze wetten vraagt om besluiten over een aantal majeure kwesties. Gezien de (financiële) implicaties dienen deze besluiten in het aanstaande coalitie- en regeerakkoord een plek te krijgen.

In het licht van netcongestie is er op veel locaties voor nieuwbouw geen net-ruimte voor individuele warmtepompen en is een collectieve warmtevoorziening het enige alternatief om de bouw van nieuwe woningen op gang te houden. Daarnaast is collectieve warmte in veel bestaande wijken maatschappelijk de goedkoopste optie bij de vervanging van aardgas naar een lokaal en duurzaam alternatief. Om de woningbouw én warmtetransitie op gang te houden zal een nieuwe coalitie besluiten moeten nemen.

1. **Stel een nieuwe ambitie** voor de overstap van aardgas naar collectieve (duurzame) warmte bij bestaande woningen. De vigerende ambitie van de overstap van 500.000 woningen in de periode tot 2030 is door de maatschappelijke onduidelijkheid onhaalbaar geworden. U kunt de genoemde 640.000 nieuwe aansluitingen in 2035 uit het Warmtebod als inspiratie gebruiken voor een nieuwe, realistische ambitie.
2. **Versnel de overgang van private naar publieke netten.** De nieuwe wetgeving (Wcw) eist t.z.t. een overgang van private naar publieke netten. Daar is echter haast bij geboden: private warmtebedrijven zijn nagenoeg gestopt met investeringen en ervaren personeel vertrekt. De uitvoeringskracht van deze bedrijven is essentieel voor de warmtetransitie. Overname door publieke partijen van de private netten (zie advies Rooijers) dient zo snel mogelijk te gebeuren. Plan de stappen en middelen voor deze overnames. De kosten van de overname van de netten vormen uiteraard een onderdeel van onderhandeling, maar bedragen volgens het Advies Rooijers enkele miljarden. Dit is een investering in waardevolle infrastructuur. Een optie is de netten door EBN te laten overnemen en als balanspost te boeken, waardoor de overnamekosten buiten de Rijksbegroting blijven en een jaarlijks eigen rendement behouden.

3. Zorg dat de keuze voor warmte voor huishoudens aantrekkelijk is en blijft.

Eerder is door minister Hermans geconcludeerd dat lagere maatschappelijke, nationale kosten van warmte helaas nog niet betekent dat de kosten voor eindgebruikers ook laag zijn. Zonder aantrekkelijke propositie voor de huishoudens wordt de warmtetransitie heel lastig. Geef daartoe de uitrol van warmte een toereikende ondersteuning.

- a. Kom met een ruimere en toereikende (WIS) bijdrage per aansluiting.
- b. Zorg voor een aparte financiering van de hoofdtransportleidingen voor warmte.
- c. Zorg voor een ruimere financiering van in pandige kosten, inclusief een SAH-regeling voor huurwoningen ook na 2025.
- d. Borg dat er voldoende capaciteit is bij o.a. gemeenten, warmtebedrijven en installateurs om al deze huishoudens op een goede wijze te ondersteunen in de aardgasvrije reis.

De bovenstaande punten betekenen dat er indicatief voor de komende vier jaar minimaal 700 miljoen extra gereserveerd moet worden boven de middelen die nu al begroot staan (WIS, SVVE, deel ISDE, DUMAVA, garantieregeling warmte).

4. Doorbreek de impasse op korte termijn met een aantal doorbraakprojecten.

Zet in op realiseren van 10 tot 15 warmtenetten in kwetsbare wijken met borging van voldoende publieke middelen. Deze ontwikkeling helpt om op korte termijn richting te geven aan vereenvoudiging van het subsidielandschap van collectieve warmte en de continuïteit voor de sector weer op peil te brengen en op die manier een doorbraak voor het versnellen in realisatie mogelijk te maken.

We hopen dat u de bovenstaande punten kunt agenderen in de route naar een nieuwe coalitie. Een adequate invulling van dit onderwerp draagt bij aan het verminderen van de netcongestie en verbetert de betaalbaarheid van de energierekening voor vele huishoudens voor nu, maar zeker ook voor de toekomst.

Uiteraard lichten we deze punten graag toe.

Over de Warmtealliantie

De Warmtealliantie is een brede coalitie van tientallen gemeenten, woningbouwcorporaties, maatschappelijke organisaties, koepels, advies-, bouw- en warmtebedrijven en energiecoöperaties. De Warmtealliantie heeft begin 2025 het Warmtebod aangeboden aan de Minister van KGG en het ministerie van VRO. De partijen van de Warmtealliantie geven aan een forse uitrol van warmtenetten te kunnen en willen uitvoeren, indien de wettelijke kaders en middelen vanuit het Rijk daarvoor geregeld worden.

Zie <https://www.nationaalklimaatplatform.nl/nieuws12/2967357.aspx>

TOEKOMSTVISIE OP DE NEDERLANDSE INDUSTRIE

202500248

Formatiedocument

Klimaat en Energie Koepel

2025

VOORWOORD

De Klimaat en Energie Koepel (KEK) is een organisatie van jong professionals die werken op allerlei plekken in de samenleving aan de klimaat- en energietransitie. De vele transities, zoals de energietransitie, grondstoffentransitie, veranderende voedselproductie en algehele klimaatverandering zijn grote uitdagingen die wij aanpakken, waarbij het prettig zou zijn als we wisten wat de juiste keuzes zijn voor Nederland en het klimaat. Het zou voor ons een stuk makkelijker zijn als we wisten hoe de economie van 2050 er uit zou zien. De economie waar wij nog in werken. Maar, helaas is niets zo moeilijk als de toekomst voorspellen. De grootste zekerheid die we nu hebben is dat Nederland en de Nederlandse economie er anders uit zullen zien en dat we een transitie door zullen maken die op plekken pijn zal doen en op andere plekken kansen zal bieden.

Voor de industrie zal dit lastig zijn. Zij staat voor een lastig intermezzo tussen een periode van goedkope fossiele brandstoffen naar een tijd met goedkope stroom op basis van 70 GW wind op zee. De tussentijd van hoge stroomprijzen en nettarieven maken het lastig voor velen, zoals Nyrstar goed laat zien. Vanuit KEK wilden wij daarom onze visie geven over de uitdagingen voor een groot deel van de industrie richting de duurzame toekomst in 2050. De industrie heeft een grote verantwoordelijkheid en kan door hier te innoveren een voorbeeldrol nemen en een katalysator zijn in de verduurzaming in het buitenland. De industrie kan deze rol niet nemen zonder hulp en leiderschap van de overheid. Er moeten keuzes gemaakt worden die de industrie perspectief geven waarmee het verder kan. Niet alle keuzes zullen makkelijk zijn, maar ook pijnlijke keuzes zijn nodig om een sterke, groene industrie te creëren in 2050.

Bestuur Klimaat en Energie Koepel

De Nederlandse industrie staat voor enorme uitdagingen. Onder druk van de doelstellingen om in 2050 klimaatneutraal te zijn moet de industrie op korte termijn een transitie realiseren naar emissieloze productie. De kosten die deze transitie met zich meebrengt zetten de concurrentiepositie van Nederland onder druk. Terwijl de Nederlandse overheid en de EU sturen op een versnelling van de verduurzaming, kijken

veel bedrijven naar de optie om productieprocessen te verplaatsen naar landen waar de druk lager is.

Voor een *Net-Zero* toekomst zal Nederland moeilijke keuzes moeten maken. De industrie zoals we die nu kennen zal op vele vlakken onvergelijkbaar zijn met de industrie van 2050. Een visie schetsen voor bedrijven die levensvatbaar zijn in de wereld van 2050, in plaats van alleen te kijken naar 2030, is noodzakelijk. Dit vergt niet alleen aanpassingen in de productieprocessen maar ook een fundamentele heroverweging van welke industrieën een duurzame toekomst kunnen waarborgen. Het is een uitdaging, maar ook een kans om te innoveren en een pad te banen naar een industrie die niet alleen economisch veerkrachtig is, maar ook in harmonie met het milieu opereert. Hiervoor roept KEK niet alleen de Nederlandse overheid op om keuzes te maken en leiderschap te tonen, ook beroept KEK zich op het ondernemerschap en innovatiekracht van de industrie, die moet bewijzen een plek te hebben in een duurzaam Nederland.

In de discussies over de rol van de Nederlandse industrie in het kader van verduurzaming klinken vaak slechts twee tegengestelde geluiden. Enerzijds is er de roep om het afstoten van de meest vervuilende industrieën, terwijl anderzijds wordt geprobeerd om krampachtig vast te houden aan de bestaande structuren en deze toekomstbestendig te maken.

In deze discussie biedt KEK een middenweg. Het betoogt dat het van groot belang is om zo veel mogelijk industrie in Nederland te behouden, niet alleen vanwege het enorme economische belang, maar ook vanuit het perspectief van 'strategische autonomie'. KEK erkent dat het simpelweg verplaatsen van industrieën naar het buitenland wellicht kan bijdragen aan het behalen van klimaatdoelen, maar weinig klimaatwinst oplevert zolang er niets verandert aan ons consumptiegedrag.

Tegelijkertijd moet de overheid niet krampachtig vasthouden aan de bestaande industrie. Er mogen gerust strenge eisen en doelstellingen worden opgelegd. Het argument dat industrie zou wegvlugten, wordt door KEK als zwak beschouwd. Tot op zekere hoogte zal Nederland altijd kunnen profiteren van een aantrekkelijk vestigingsklimaat vanwege de uitstekende geografische ligging, hoogwaardige infrastructuur, kwaliteit van de beroepsbevolking en toegang tot internationale markten. Uitdagingen en innovatie zijn inherent aan ondernemerschap, en de industrieën van nu zullen niet hetzelfde zijn als die van de toekomst, ongeacht het klimaatbeleid.

De verandering van de industrie is een onontkoombaar onderdeel van innovatie, en het erkennen van dit feit is cruciaal bij het kijken naar een toekomstbestendige industrie. Het is niet zozeer dat bedrijven die niet kunnen verduurzamen onmiddellijk moeten verdwijnen, maar eerder dat ze zich moeten aanpassen aan veranderend consumentengedrag en de druk van Europese regelgeving. De Nederlandse energie-intensieve industrie was decennialang verbonden met het Groninger gasveld. Door het goedkope aardgas ontstonden hele nieuwe waardeketens. Maar zoals de tijden veranderen, zijn deze structuren aan herziening toe. Denk aan de grootste kunstmestfabriek en raffinaderijen van Europa, opgebouwd rondom aardgas. Deze industrieën zijn ontstaan in een tijd waarin bedrijven als ASML, Tesla en de huidige technologie giganten zoals Amazon en Facebook nog niet bestonden.

Op basis van een uitgebreide analyse heeft de Klimaat en Energie Koepel de volgende aanbevelingen:

- Geef netbeheerders de (financiële) middelen om infrastructuur voor het transport en opslag van waterstof en CO₂ meteen aan te leggen.

- ▶ Versnel het toekomstbestendig maken van het elektriciteitsnet door actief voor de (lokale) netbeheerders hindernissen weg te nemen, bijvoorbeeld rondom het vergunningstraject en voorinvesteringen.
- ▶ Houdt de regelgeving uit het Fit-for-55 pakket aan als de kern van Nederlands klimaatbeleid. Dit voorkomt dat er grote verschillen ontstaan tussen Nederland en buurlanden in het vestigingsklimaat en biedt de industrie houvast.
- ▶ Zoek de grenzen op voor het bieden van staatssteun voor duurzame initiatieven, dit kan bijvoorbeeld door het socialiseren of amortiseren van de nettarieven.
- ▶ Vergroot de investeringen in R&D om de chemische en technische maakindustrie van de toekomst nu vorm te geven.
- ▶ Identificeer de sectoren die met effectief beleid duurzaam competitief kunnen opereren, veel van de energie-intensieve (chemische) industrie die afhankelijk van aardgas is ook met veel beleid niet zomaar meer competitief is in Nederland.
- ▶ Versnel de inzet op een circulaire industrie, met een speciale rol voor de metaalindustrie die op die manier kan verduurzamen.

KEK ziet dan ook graag de volgende zin opgenomen in het formatierapport:

Nederland kiest bewust voor een nieuwe industriepolitiek die schaarse middelen richt op de bedrijven en sectoren die passen bij een CO₂-vrij, kennisintensief en toekomstbestendig economisch systeem.

VERTROUWELIJK
De Tweede Kamer
T.a.v. Bureau Woordvoering
Kabinetsformatie
Postbus 20018
2500 EA DEN HAAG

N.V. Nederlandse Gasunie
Postbus 19
9700 MA Groningen
Concourslaan 17
T (050) 521 91 11
F (050) 521 19 99
E info@gasunie.nl
Handelsregister Groningen 02029700
www.gasunie.nl

Datum Doorkiesnummer
20 november 2025

Ons kenmerk Uw kenmerk
E 25.141

Onderwerp
Felicitering

Hooggeachte heer Buma, beste Sybrand,

Graag wil ik u van harte feliciteren met uw benoeming tot informateur. Uw rol is van groot belang voor de vorming van een toekomstbestendig kabinet dat Nederland door complexe maatschappelijke en geopolitieke uitdagingen zal leiden.

Eén van die opgaven is het waarborgen van onze energiezekerheid, terwijl we tegelijkertijd de industrie verduurzamen en onze strategische autonomie versterken. Dit is niet alleen een klimaatvraagstuk, maar raakt ook aan economische groei, nationale veiligheid en betaalbare energie voor huishoudens en bedrijven. Het is van belang om tijdens het formatieproces deze vraagstukken in onderlinge samenhang te bezien. Een gezamenlijke visie op energiezekerheid, klimaatbeleid, strategische autonomie, uitvoerbaarheid en verduurzaming van de industrie kan helpen om bruggen te slaan tussen partijen en een solide basis te leggen voor een toekomstgericht regeerakkoord.

Strategische gasvoorraden en LNG-import capaciteit blijven in dit kader voorlopig essentieel, maar de industrie heeft nu al behoefte aan haalbare verduurzamingsopties. CCS en blauwe waterstof bieden op korte termijn realistische kansen om emissies te verlagen en de concurrentiekracht van onze industrie te behouden. Door te investeren in infrastructuur voor waterstof en CO2 kan Nederland haar positie als vestigingsplaats voor duurzame industrie versterken en de weg vrijmaken voor groene waterstof op de langere termijn.

Een nieuw kabinet kan deze ontwikkeling steunen door in te zetten op 3 gelijkwaardige publieke doelen in het energie- en klimaatbeleid:

1. **Het vergroten van weerbaarheid en energiezekerheid**
2. **Het versterken van economische groei en industriële concurrentiekracht**
3. **Het versnellen van de verduurzaming op een uitvoerbare manier**

Met onze kennis van de gasmarkt en onze investeringen in onder andere het landelijke waterstofnetwerk, de CO₂-opslagprojecten Porthos en Aramis en WarmtelinQ dragen we de komende jaren bij aan deze doelen. Onze infrastructuur vormt de ruggengraat van de industriële transitie. De uitvoering is gestart, nu moeten we doorpakken, er is immers geen tijd te verliezen.

N.V. Nederlandse Gasunie

Datum: 20 november 2025

Ons kenmerk: E 25.141

Onderwerp: Felicitatie

Wij hopen dat onze inzichten u en de onderhandelende partijen kunnen ondersteunen bij het maken van toekomstgerichte keuzes. Uiteraard komen wij bovenstaande graag verder toelichten indien gewenst.

Hoogachtend,

Willemien Terpstra

CEO en voorzitter Raad van Bestuur N.V. Nederlandse Gasunie

Slimme keuzes voor een weerbaar energiesysteem

Gasunie beheert en opereert importterminals, opslagen en transportleidingen – nu nog voor aardgas, maar steeds meer ook voor groen gas, waterstof, warmte en CO₂. Met deze investeringen draagt Gasunie bij aan een welvarend Nederland en een duurzame energievoorziening waarin verschillende energiebronnen elkaar versterken en de industrie concurrerend kan verduurzamen.

In deze notitie delen wij onze aanbevelingen voor de formatieperiode, gericht op een toekomstbestendig energiebeleid op basis van drie gelijkwaardige publieke doelen:

1. Weerbaarheid en energiezekerheid
2. Economische groei en industriële verduurzaming
3. Klimaat en uitvoerbaarheid

In het kort:

- De energie-afhankelijkheid van Nederland is historisch hoog. Bijna 80% van ons energieverbruik komt uit het buitenland.¹
- Een ongelijk speelveld met buurlanden, in combinatie met hoge energie- en infrastructuurkosten en knelpunten in netcapaciteit, stikstof en vergunningen, zet de economische groei en het verdienvermogen van Nederland onder druk.
- Met slimme aanpassingen aan het energiebeleid kan de energietransitie een motor worden voor groei, innovatie en werkgelegenheid.
- Landen die investeren in zowel waterstof, groen gas, CO₂-opslag als elektriciteit realiseren hun klimaatdoelen tegen lagere maatschappelijke kosten én zijn beter gepositioneerd om nieuwe industriële activiteiten aan te trekken.²

¹ Bron: Kans op halen klimaatdoel 2030 heel erg klein; stevig, structureel extra beleid nodig | Planbureau voor de Leefomgeving

² Bron: World Energy Outlook 2024 | IEA

1. Weerbaarheid en energiezekerheid

Nederland is sterk afhankelijk van energie-import; aardgas en aardolie leveren nog 80% van de energievoorziening en aardgas verzorgt een groot deel van de warmte voor huishoudens en energie voor de industrie. Goed gevulde gasopslagen en voldoende LNG-importcapaciteit blijven daarom essentieel als strategische buffers voor energiezekerheid van aardgas en elektriciteit.

- GTS geeft aan dat de leveringszekerheid van aardgas gewaarborgd is bij behoud van de bestaande gasopslagen en de LNG-terminals Gate LNG en EemsEnergyTerminal. Strategische voorraden kunnen onze weerbaarheid bij langere verstoringen vergroten.
- Grensoverschrijdend transport van gas en waterstof versterkt de energiezekerheid door toegang tot diverse aanvoerbronnen. Nu waarborgt aardgas de leveringszekerheid bij meer zon en wind, straks neemt waterstof die rol over. Flexibele gascentrales blijven daarbij essentieel voor stabiliteit en balans in het energiesysteem.
- Investeren in importfaciliteiten voor duurzame waterstofdragers is zowel een klimaatmaatregel, als een strategische stap naar minder afhankelijkheid van fossiele importen en meer diversiteit van energiebronnen in de toekomst.
- De IEA wijst op ondergrondse waterstofopslag als cruciale buffer om variaties in zon en wind op te vangen. Eén caverne in het HyStock-project kan energie opslaan vergelijkbaar met 2,5 miljoen batterijen.

Beleidsadvies

Ontwikkel een gasstrategie die verduurzaming, leveringszekerheid en autonomie met elkaar verbindt, inclusief de verduurzaming van gascentrales, een strategische gasvoorraad en de versnelde opschaling van groen gas als binnenlandse vervanger van aardgasimport.

Ondersteun de realisatie van de waterstofketen door te investeren in vraagontwikkeling, importterminals, ondergrondse opslag, elektrolyse voor wind op zee en de inrichting van het amortisatiemodel voor waterstoftransport.

2. Economische groei en industriële verduurzaming

Een toekomstbestendige industrie is een strategische investering in groei, welvaart en Europese autonomie. Denk aan raffinaderijen die strategische brandstoffen leveren voor defensie, of de chemie die basismaterialen aanlevert voor de zorg. Om CO₂-uitstoot te verlagen en industrieën te voorzien van betaalbare en betrouwbare grondstoffen en energie, is een slimme mix van oplossingen nodig:

- CCS kan op korte termijn grootschalig CO₂ in Nederland reduceren. Blauwe waterstof, de Delta Rhine Corridor en de CO₂-projecten Porthos en Aramis maken het mogelijk dat de industrie op een betaalbare

manier emissies kan verlagen. Deze projecten zijn de enige haalbare alternatieven op de korte termijn.

- De kosten van blauwe waterstof per MWh zijn voor de industrie concurrerend met toekomstige elektriciteitskosten en het is daarnaast het enige realistische alternatief voor grijze waterstof. Bovendien kan blauwe waterstof de weg vrijmaken voor groene waterstof in de toekomst.
- Voor gas, waterstof en CO₂ betalen buitenlandse bedrijven mee aan het transport door Nederland, dat is positief voor de betaalbaarheid voor Nederlandse bedrijven.
- Investeren in grensoverschrijdende CO₂- en waterstofinfrastructuur versterken de positie van Nederland en de Rotterdamse haven als vestigingsplaats voor duurzame industrie - via conversie, logistiek, technologie en hoogwaardige werkgelegenheid.

Beleidsadvies

Investeer in waterstof- en CO₂-infrastructuur als motor voor industriële groei en grensoverschrijdende samenwerking via de Delta Rhine Corridor.

Zorg voor een stabiel investeringsklimaat met publieke steun voor industriële verduurzaming en gelijke regels voor groene- en blauwe waterstofgebruik.

3. Klimaat en uitvoerbaarheid

De afbouw van fossiele energie verloopt trager dan gepland. Versnelling is alleen mogelijk met een slimme mix van energiebronnen die kosten verlagen en de uitvoerbaarheid vergroten:

- Een hybride warmtepomp is voor 30% van de woningen de goedkoopste oplossing³, bespaart 50-70% gas per woning en verlaagt de druk op het elektriciteitsnet.
- Door (groen) gas in te zetten tijdens piekmomenten, kunnen meer investeringen in het elektriciteitsnet en extra regelbaar vermogen worden voorkomen. Groen gas is bijvoorbeeld voor woningen een haalbare en betaalbare route omdat er geen aanpassingen nodig zijn in huis.
- De kosten van warmtenetten zijn in dichtbevolkte wijken tot 30% lager dan all-electric warmtepompen⁴ en zorgen voor minder belasting van het elektriciteitsnet.

Beleidsadvies

Implementeer de bijmengverplichting voor groen gas en stimuleer hybride warmtepompen in gebieden waar geen warmtenetten aanwezig zijn. Isolatie is altijd het startpunt.

Creëer vraagzekerheid door Europese en nationale normering van duurzame en CO₂-arme industriële producten, naar voorbeeld van hernieuwbare brandstoffen.

³ Bron: Actualisatie Startanalyse aardgasvrije buurten 2025 | Planbureau voor de Leefomgeving

⁴ Bron: De keuze voor warmtenetten of andere warmteoplossingen | Berenschot

Bureau Kabinetsformatie
Postbus 20018
2500 EA DEN HAAG

Nederlandse Gasunie
T.a.v. W. Terpstra
Postbus 19
9700 MA Groningen

Kenmerk: 202500250

Den Haag, 25 november 2025

Geachte mevrouw Terpstra,

Dank voor de brief die ik van u mocht ontvangen.

In het kader van mijn werkzaamheden ontvang ik veel brieven, nota's en verzoeken. Ik verricht mijn werkzaamheden op basis van een door de Tweede Kamer geformuleerde opdracht en de daarvoor gestelde termijn. Dat maakt dat ik helaas niet zelf inhoudelijk op uw schrijven kan reageren. Ik vraag hiervoor uw begrip.

Uw brief zal ook in de volgende fase van de kabinetsformatie beschikbaar blijven voor degenen die daarbij zijn betrokken.

Hoochachtend,

Sybrand Buma
Informateur

PostadresPostbus 8258
3503 RG Utrecht**Bezoekadres**Oudlaan 4
3515 GA Utrecht**T** (085) 077 20 00**E** info@actiz.nl**www.actiz.nl**

202500251

De heer S. van Haersma Buma
p/a Bureau Woordvoering Kabinetsformatie
Postbus 20018
2500 EA DEN HAAG

Onderwerp Oproep ActiZ Jeugd: Kansrijk Opgroeien en samenleven vraagt om impactvolle plek op de positieve agenda

datum

18 november 2025

Geachte heer Van Haersma Buma,

ons kenmerk

/25u.0201

Alle jeugdigen en gezinnen in Nederland moeten de kans krijgen om in een veilige, gezonde en kansrijke omgeving op te groeien. Dat is nu niet vanzelfsprekend. De zorg en welzijn voor jeugd en gezin komt meer en meer onder druk te staan; dit moet én kan echt anders!

in behandeling bij

[redacted]

We vragen aan de formerende partijen om fundamentele keuzes te maken die bijdragen aan het kloppend maken van het Hart voor Jeugd en Gezin en zich niet te verliezen in oud sentiment, meer beleid of structuurdiscussies. Wij vragen concrete politieke waarde gedreven duurzame sturing dienend aan Jeugd en Gezin.

doorkiesnummer

[redacted]

pagina

1/3

Opvoeden en opgroeien verdient een zelfstandige aanpak en onafhankelijke positie; gedreven vanuit maatschappelijke waarden. Lokaal, samen en integraal. Waarbij de vertrouwensrelatie tussen gezinnen en professionals uitgangspunt is. Verstevenigen van wat er al jaren is, meer beleid en meer structuurdiscussies helpt dus niet! Breed draagvlak is niet alleen nodig in de politiek, maar juist in de samenleving. Met een positief perspectief voor huidige en toekomstige generaties waarin vertrouwen centraal staat.

Het kansrijk, veilig en gezond opgroeien van huidige en toekomstige generaties is volgens ActiZ Jeugd- net als het klimaat, wonen of migratie - een van de belangrijkste maatschappelijke vraagstukken die voor onze (toekomstige) samenleving van levensbelang is. Het investeren in onze huidige en toekomstige jeugdigen en gezinnen moet daarom hoog op de positieve agenda.

Vier bouwstenen voor kansrijk opgroeien en samenleven:

Begin 2023 telde Nederland ongeveer 3,3 miljoen jeugdigen van 0 tot 18 jaar. Nu doet al één op de zeven jongeren en kinderen een beroep op jeugdzorg, waar dit in 2000 nog maar één op de 27 kinderen was, maar liefst vier keer zo veel. De oplossing ligt echter niet in de zorg zelf, maar in de samenleving. Het vraagt om een integraal domein overstijgende visie en concrete aanpak met een stevige focus op preventie en de ontwikkeling van zorgzame gemeenschappen. Wij werken graag samen en denken graag mee met de formerende partijen om voor de komende jaren tot een gezamenlijke beweging te komen: Kansrijk Partnerschap in actie!

1. Beloon inzicht in kwaliteit, efficiënt werken en impact maken voor Jeugd en Gezin

In Nederland is er geen landelijk inzicht in wat de preventieve zorg aan Jeugd en Gezin oplevert. Er zijn geen referentiecijfers voorhanden voor de landelijke en lokale overheid of voor de organisaties zelf over de jeugdgezondheidszorg. Deze maatschappelijke taak verdient waarde gedreven sturing en het afleggen van rekenschap aan de samenleving over hoe publieke middelen besteed worden, wat de kwaliteit is en wat de impact is voor Jeugd en Gezin. [In een pilot samen met Berenschot is bewezen dat een landelijke benchmark op kostprijs](#). Net als in de ouderenzorg verdient de jeugdgezondheidszorg een kwaliteitskader die de behoefte(n) van jeugdigen en gezinnen volgt en bijdraagt aan het anders denken, anders organiseren en anders doen. Sturing en beleid moet zich de komende jaren richten op concrete handvatten voor het verbeteren en professionaliseren van de inhoud waarbij vertrouwen centraal staat - daar hebben onze professionals, jeugdigen en gezinnen echt iets aan.

2. Veranker stevig de positie van de JGZ met de eerste lijn, wijkteams én het onderwijs

De driehoek medisch, verpleegkundig en sociaal is de basis waar het primaire zorgproces om draait en moet in elke wijk, lokaal, beschikbaar en herkenbaar zijn voor iedere burger. Jeugdgezondheidszorg is maatschappelijke basiszorg onlosmakelijk verbonden met de eerstelijnszorg, sociaal werk, kinderopvang, jeugdzorg, onderwijs en de bewonersinitiatieven. Een unieke infrastructuur in de wereld die alle Jeugdigen en Gezinnen ziet. Het is reguliere zorg die het karakter kent van triage voor Jeugd en Gezin in het hart van stevige lokale (wijk)teams. Tijd voor een krachtige impuls om deze logische verbondenheid – waar nodig door aangescherpte wetgeving- verder vorm te geven en niet op afstand te (laten) organiseren. Zo krijgen we meer grip op het voorkomen van onnodige zorg, toename van kosten, ontlasten van werkdruk elders en het echt luisteren naar wat Jeugdigen en Gezinnen nodig hebben. Door het vanuit het perspectief van de inwoners te organiseren zorgen we tegelijkertijd voor meer eenvoud, minder versnippering en meer samenhang: minder hulpverleners meer perspectief! Daarnaast is de JGZ en het onderwijs onlosmakelijk met elkaar verbonden, maar nog niet overal de praktijk. Investeer in het partnerschap en de positie die de JGZ heeft met het onderwijs. Een goede samenwerking tussen JGZ, wijkteams en onderwijs draagt bij aan het gezond, veilig en kansrijk opgroeien van kinderen en jongeren.

3. Niet in woorden maar in daden: investeer in preventie voor Jeugd en Gezin

Met de begrotingstekorten voor de deur maken wij ons grote zorgen dat kortetermijnoplossingen op de loer liggen. Bezuinigen op preventie en de inzet van de kaasschaafmethode is een veel gehanteerde aanpak om maar geen echte keuzes te hoeven maken met als gevolg dat het op de (middel)lange termijn alleen maar duurder wordt. De continuïteit en kwaliteit staat onder druk. De aandacht van organisaties en professionals gaat hierdoor naar saneren, bezuinigen en minder doen in plaats van naar de broodnodige transformatie voor jeugd en gezin.

Nú is het moment om als overheid keuzes te maken, lef te tonen en de daad bij het woord te voegen. Iedereen heeft zijn mond vol van preventie en voorkomen is beter dan genezen, maar als we kijken naar de financiële uitgaven dan is er een enorme disbalans tussen de uitgaven aan de curatieve zorg en de uitgaven aan preventie. Niet meer geld, wel anders inzetten. Niet opknippen in programma's, maar de fundering verstevigen. Meer geld naar instituties en structuurwijzigingen gaat ons niet helpen, investeren in het versterken van het vakmanschap, opleidingen en het verstevigen van de samenwerking met de samenleving wel. Met als waarden: wendbaar, flexibel, maatschappelijk verantwoordelijk en toegankelijk. Met blijvende ruimte voor innovatie en keuzemogelijkheid van ouders en gezinnen.

4. Kansrijk digitaal partnerschap voor Jeugd en Gezin heeft impuls nodig

De manier waarop ouders en jeugdigen informatie tot zich nemen en ondersteuning verwachten, verandert snel. Zij zijn gewend aan digitale toegankelijkheid, laagdrempelige digitale communicatie en 24/7 beschikbaarheid. Tegelijkertijd ervaart een deel van de huidige zorgprofessionals digitale zorg nog niet als 'echte' zorg en mist een deel de vaardigheden om hier optimaal gebruik van te

maken. De kloof tussen de digitale verwachtingen en de digitale mogelijkheden van professionals moet worden overbrugd. Dat vraagt om bewustwording, scholing en ondersteuning, maar ook om een gedeelde visie op hoe digitalisering de jeugdgezondheidszorg daadwerkelijk kan versterken. De huidige wijze van financiering belemmert doorbraken. Er wordt geen directe winst behaald, marges zijn klein en de slagkracht om te investeren in innovatie is beperkt. Dit maakt de jeugd- en gezinssector minder aantrekkelijk voor externe partijen en belemmert de opschaling van digitale vernieuwing. Ook hier liggen kansen in de sectorale verbinding met de eerstelijns en initiatieven als Blickz, de oudertelefoon, de kindertelefoon en HuisartsDichtbij.

Laten we samen de juiste puzzelstukjes bij elkaar brengen om het hart voor jeugd en gezin kloppend te maken.

Wij zijn er klaar voor.

Met vriendelijke groet,

Ron Boumans, voorzitter ActiZ Jeugd en Manon Arts, vice-voorzitter ActiZ Jeugd.

Bureau Kabinetsformatie
Postbus 20018
2500 EA DEN HAAG

Actiz
T.a.v. R. Boumans
Postbus 8258
3503 RG Utrecht

Kenmerk: 202500252

Den Haag, 25 november 2025

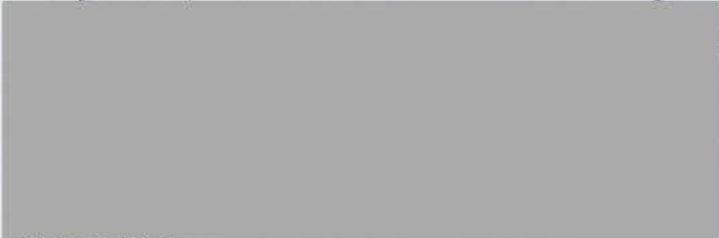
Geachte heer Boumans,

Dank voor de brief die ik van u mocht ontvangen.

In het kader van mijn werkzaamheden ontvang ik veel brieven, nota's en verzoeken. Ik verricht mijn werkzaamheden op basis van een door de Tweede Kamer geformuleerde opdracht en de daarvoor gestelde termijn. Dat maakt dat ik helaas niet zelf inhoudelijk op uw schrijven kan reageren. Ik vraag hiervoor uw begrip.

Uw brief zal ook in de volgende fase van de kabinetsformatie beschikbaar blijven voor degenen die daarbij zijn betrokken.

Hoogachtend,

Sybrand Buma
Informatieur

202500253

De Tweede Kamer
t.a.v. Bureau Woordvoering Kabinetsformatie
Postbus 20018
2500 EA Den Haag

cc: de fractievoorzitters van de Tweede Kamer

Datum

18 november 2025

Ons kenmerk

25-133/

Betreft/ Onderwerp

Inbreng FNV t.b.v. kabinetsformatie 2025

Email contactpersoon

Bijlage(n)

-

Geachte heer Buma,

De FNV is de grootste vakbond van Nederland en verenigt werkenden, gepensioneerden en uitkeringsgerechtigden uit alle sectoren voor fatsoenlijk werk en een eerlijke verdeling van werk en inkomen. De FNV behartigt de belangen van haar leden op basis van de fundamentele waarden van gelijkwaardigheid van alle mensen, van vrijheid, rechtvaardigheid en solidariteit. We hebben de afgelopen twee jaar met lede ogen aangezien hoe zondebokpolitiek tot beleid werd verheven. De uitslag van de verkiezingen biedt hoop dat de Tweede Kamer en een nieuw kabinet dat pad gaan verlaten. We hebben elkaar nodig, juist in deze onzekere tijden.

U hebt de opdracht gekregen om met D66 en het CDA te bespreken hoe een nieuw kabinet wel kan bijdragen aan het oplossen van knellende problemen als wonen en het stikstofsloot. In de opdracht is veel aandacht voor economische groei en verbetering van het investerings- en vestigingsklimaat. Helaas moet de FNV constateren dat nergens bestaanszekerheid van de mensen in ons land of het belang van een goed functionerende overheid worden genoemd. In het verleden is het vestigingsklimaat 'verbeterd' door in te zetten op flexibele en goedkope arbeid en zo laag mogelijke belastingen voor bedrijven. Het resultaat is grotere werk- en inkomensonzekerheid voor te veel mensen en te veel laagwaardige bedrijvigheid met weinig prikkels tot verhoging van de arbeidsproductiviteit. Een nieuw kabinet moet niet opnieuw een verkeerde afslag nemen.

De steun voor de nieuwe NAVO-norm leidt ertoe dat het kabinet op zoek moet naar vele miljarden extra financiële dekking. Tijdens het debat over de verkiezingsuitslag wekte verkenner Koolmees de indruk zorg en sociale zekerheid slechts als kostenpost te beschouwen waarin naar hartenlust kan worden gesneden. De FNV is ervan overtuigd dat deze onzekere tijd meer dan ooit de noodzaak toont van een sterke sociaaleconomische basis in plaats van die uit te kleden. Ook voor het maatschappelijk draagvlak is het belangrijk dat de zekerheid van mensen wordt vergroot.

Over werk, over je inkomen, over waar je woont en dat er goede zorg is als jij of je naasten die nodig hebben. Maar ook meer vertrouwen in de toekomst en dat je kinderen of kleinkinderen het beter krijgen. Hoe sterker de sociaaleconomische basis, hoe meer er valt te verdedigen. Daarvoor zal een komend kabinet stevig aan de slag moeten met het verbeteren van werk en inkomen voor iedereen. En niet de historische fout maken nog verder in te grijpen in zorg en zekerheid.

De FNV dringt er dan ook krachtig op aan de huidige onzekerheid niet aan te grijpen voor vergaande bezuinigingen, deregulering en ongebreidelde financiële steun voor het (grote) bedrijfsleven. De agenda waarmee u op pad bent gestuurd wordt alleen echt positief wanneer de sociaaleconomische ontwikkeling bijdraagt aan de bestaanszekerheid van mensen en een beter klimaat. De FNV acht het volgende beleid noodzakelijk voor die positieve toekomst.

Zeker zijn van goed werk en inkomen

Arbeidsmarkt

Nederland is kampioen onzeker werk. Pakweg 40 procent van alle arbeidscontracten is onzeker. Mensen kunnen gemakkelijk hun werk verliezen, in veel gevallen is de beloning laag en er is geen sprake van afdoende sociale zekerheid. Op delen van de arbeidsmarkt is sprake van regelrechte uitbuiting. De SER heeft in 2021 een middellangetermijnadvies uitgebracht waarin voorstellen voor het terugdringen van onzeker werk worden gecombineerd met voorstellen voor meer wendbaarheid van bedrijven. Het advies is in goed overleg tussen sociale partners en meerdere kabinetten uitgewerkt tot het zogenaamde arbeidsmarktpakket. De Wet toelating terbeschikkingstelling van arbeidskrachten (Wtta) is de eerste wet uit het pakket die het parlement is gepasseerd. Onder invloed van het weer ter hand nemen van de handhaving op schijnzelfstandigheid en het vooruitzicht op verdere wetgeving die het misbruik van onzekere contracten wil aanpakken, passen bedrijven en werkenden zich al aan. Dat proces moet niet worden onderbroken. De FNV dringt er nadrukkelijk op aan het volledige arbeidsmarktpakket verder tot uitvoering te brengen.

Krapte

Er wordt al decennialang gewaarschuwd voor een toekomstige krapte op de arbeidsmarkt. En nu is het zover. Arbeidsmarktkrapte is het best te bestrijden door het verbeteren van arbeidsvoorwaarden en arbeidsomstandigheden. Het faciliteren van de combinatie van werk en zorg door onder andere ruimere verlofregelingen en kinderopvang toegankelijk maken voor alle kinderen, voorkomt dat mensen uitvallen of de keuze maken voor minder uren werk. Het zal eraan bijdragen dat schaarse arbeid zoveel mogelijk wordt ingezet bij activiteiten die het meest bijdragen aan brede welvaart. De voorstelling van zaken als zou het belastingstelsel ontmoedigen meer uren te gaan werken is een mythe. Zeer hoge marginale druk komt weinig voor en vooral bij enkele groepen voltijdswerkenden. Daar moet een oplossing voor komen, maar het gaat niet meer gewerkte uren opleveren.

Sociale zekerheid

Ingrepen in de sociale zekerheid worden momenteel vaak gerechtvaardigd met een verwijzing naar de krappe arbeidsmarkt. Het argument bewijst alleen maar dat mensen kort van memorie zijn. De FNV wil een stelsel dat bestand is tegen goede en slechte tijden. Torn niet aan hoogte en duur van de WW. Maak een einde aan de zogenaamde hardheden in de

arbeidsongeschiktheidsverzekeringen voor werknemers en maak tempo met de introductie van de Wet basisverzekering arbeidsongeschiktheid zelfstandigen. Als volgens afspraak wordt geïnvesteerd in betere van-werk-naar-werk begeleiding en het terugdringen van het misbruik van flexcontracten, zal vanzelf sprake zijn van minder beroep op de sociale zekerheid. Slechte tijden komen er altijd weer.

Minimumloon

De FNV vraagt speciale aandacht voor de EU Richtlijn toereikende minimumlonen. De Richtlijn stelt als norm voor het minimumloon 60 procent van het mediane inkomen. In Nederland komt dat momenteel neer op €18 per uur. De richtlijn stelt dat variaties op het minimumloon niet discriminatoir en wel evenredig moeten zijn. Het jeugdloon voldoet hier absoluut niet aan. Veel jongeren leveren volwaardig werk en worden toch minder betaald. Het is hoog tijd een volgende stap te zetten en de leeftijd waarop nog een jeugdloon geldt te verlagen naar 18 jaar. Tot slot wil de richtlijn een cao-dekkingsgraad van tenminste 80 procent om zo door collectieve afspraken de positie van werkenden te versterken. Dat kan in Nederland worden bevorderd door vakbondsrechten beter te beschermen.

Een publieke sector om op te bouwen

Een goed functionerende overheid is een voorwaarde voor een krachtige, rechtvaardige en groene economische ontwikkeling. De afgelopen decennia is te veel verantwoordelijkheid overgedragen aan individuen, de markt en lagere overheden. Dat heeft grote problemen veroorzaakt op terreinen als onderwijs, zorg, veiligheid en openbaar vervoer. De overheid heeft het eigen beleidsapparaat en uitvoeringsorganen als de Belastingdienst of het UWV dusdanig uitgeknepen dat die vaak met moeite hun essentiële taken vervullen. Daardoor zijn de werkdruk en het verzuim vaak hoog. Er is een langjarig investeringsprogramma nodig dat begint met het herstel van onze publieke sector.

Begin met het schrappen van de nullijn bij de Rijksoverheid en het schrappen van de bezuinigingen op het onderwijs en daarmee op onze toekomst. In de doorrekening van de verkiezingsprogramma's maakten enkele partijen harde keuzes over de zorg. Maatregelen als schrappen in het verstrekkingenpakket, het compleet schrappen van de huishoudelijke zorg en het invoeren of verhogen van eigen betalingen zullen bijdragen aan een tweedeling in de maatschappij. Mensen met minder geld en vaak een slechtere gezondheid zullen minder toegang tot zorg hebben. Het zal de toch al forse gezondheidsverschillen in ons land nog vergroten. Ook leiden de bezuinigingen onherroepelijk tot het verlies van banen en tot verhoging van de werkdruk in de zorg. De FNV zal zich hier dan ook tegen verzetten.

Een duurzame economische basis

De noodzakelijke energietransitie, stijgende energieprijzen en een onzekere wereldhandel roepen vragen op over de toekomst van de Nederlandse economie: hoe verdienen we straks ons geld? Hoe komen we tot een sterke economie met kwalitatief goede werkgelegenheid zonder uitputting van de aarde. De transitie naar groene energie is essentieel voor onze industrie, maar kan niet zonder een stevige investering in de mensen die deze transitie mogelijk maken. Gerichte steun aan het bedrijfsleven stelt sociale en groene voorwaarden.

De Europese Commissie Von der Leyen II lijkt op weg naar de uitvoering van een brede afbraakagenda. Bedrijfsbelangen krijgen topprioriteit ten koste van werknemers, het klimaat en de samenleving. De EU moet juist doen waar zij goed in is: de wereldwijde standaard zetten. Een race naar de bodem op arbeidsvoorwaarden of klimaatstandaarden gaan we immers niet winnen en kent alleen maar verliezers. In het Europees Sociaal Model zorgt gerichte regulering voor een gelijk speelveld van bedrijven en tegelijkertijd voor bescherming van werknemers, burgers en het klimaat. Hiervoor moet Nederland zich sterk maken op minimumstandaarden in nieuwe Europese wetgeving, onder meer in de Europese Routekaart voor Kwaliteitsbanen.

Een rechtvaardig belastingstelsel

Het Nederlandse stelsel van belastingen en toeslagen is oneerlijk en ingewikkeld. Het is niet uit te leggen dat inkomsten uit arbeid hoger worden belast dan inkomen uit vermogen. Het kan en moet dus veel rechtvaardiger, door elke euro inkomen even zwaar te belasten, ongeacht hoe die verdiend is. Belasting dient progressief te zijn met het inkomen. Belastingen op bedrijven en bedrijfseigenaren moet minder complex worden gemaakt, zodat er minder fiscale ontduikings- en ontwikkelingsmogelijkheden bestaan.

Afspraak is afspraak

De Sociaaleconomische Raad (SER) heeft u een brief gestuurd waarin de bereidheid wordt uitgesproken samen te werken op belangrijke thema's als sociale zekerheid en het belastingstelsel. Die uitgestoken hand veronderstelt dat eerdere afspraken worden nagekomen. Mensen en bedrijven moeten weten waar ze aan toe zijn. We gaan ervan uit dat het pensioenakkoord volgens afspraak wordt uitgevoerd. Er kan geen sprake zijn van snellere verhoging van de AOW-leeftijd of verlaging van de aftopping. Tevens moet het arbeidsmarktpakket onverkort worden doorgezet.

Tot slot

U heeft de opdracht gekregen om te werken aan een ambitieuze en positieve agenda. Dat kan niet zonder aandacht te besteden aan het versterken van de samenleving en het bieden van zekerheid en perspectief op een betere toekomst. Er is een sociaal alternatief voor de politiek van bezuinigen en verschraling. De FNV zal graag meewerken aan het socialer en rechtvaardiger maken van onze samenleving, maar als ons sociale vangnet en onze publieke sector afgebroken dreigen te worden zullen we ons daartegen verzetten.

We zijn graag bereid deze brief in een gesprek nader toe te lichten.

Met vriendelijke groet,

Dick Koerselman
Interim-voorzitter FNV

Bureau Kabinetsformatie
Postbus 20018
2500 EA DEN HAAG

FNV
T.a.v. D. Koerselman
Postbus 9208
3506 GE Utrecht

Kenmerk: 202500254

Den Haag, 25 november 2025

Geachte heer Koerselman,

Bertie Dick

Dank voor de brief die ik van u mocht ontvangen.

In het kader van mijn werkzaamheden ontvang ik veel brieven, nota's en verzoeken. Ik verricht mijn werkzaamheden op basis van een door de Tweede Kamer geformuleerde opdracht en de daarvoor gestelde termijn. Dat maakt dat ik helaas niet zelf inhoudelijk op uw schrijven kan reageren. Ik vraag hiervoor uw begrip.

Uw brief zal ook in de volgende fase van de kabinetsformatie beschikbaar blijven voor degenen die daarbij zijn betrokken.

Hoogachtend,

Sybrand Buma
Informatieur

202500255

Postbus 93166
2509 AD Den Haag

Johan de Wittlaan 3
2517 JR Den Haag

070 363 59 36

info@fondsslachtofferhulp.nl
www.fondsslachtofferhulp.nl

NL38 ABNA 0240 5559 96
KvK 41155922

Oprichter en erevoorzitter
Prof. mr. Pieter van Vollenhoven

De Tweede Kamer
t.a.v. Bureau Woordvoering Kabinetsformatie
Postbus 20018
2500 EA Den Haag

Den Haag, 17 november 2025

Betreft: Borging slachtofferrechten en prioritering aanpak seksueel geweld in regeerakkoord

Geachte heer Buma,

Fonds Slachtofferhulp is een onafhankelijke, privaat gefinancierde organisatie die opkomt voor de belangen van slachtoffers. We signaleren problemen, maken ze bespreekbaar en zoeken naar nieuwe oplossingen. We brengen mensen en organisaties samen, financieren projecten, initiëren en doen onderzoek en delen wat we daaruit leren. Altijd met als doel de positie van slachtoffers te verbeteren en ervoor te zorgen dat zij hun kracht hervinden en weer sterk in het leven staan. De weg daar naartoe verschilt per slachtoffer, want slachtoffers zijn net zo divers als de samenleving zelf; niemand wordt als slachtoffer geboren maar iedereen kan slachtoffer worden. Wel heeft deze groep één ding gemeen: ze willen zo snel mogelijk hun leven weer op orde krijgen. Het liefst terug naar hoe hun leven was vóóordat ze slachtoffer werden.

Het volgende kabinet staat voor de opgave om Nederland rust en stabiliteit te bieden, het land veiliger te maken en langlopende maatschappelijke problemen op te lossen; een uitdaging die zo mogelijk nog groter wordt gemaakt door hetgeen zich elders op het woelige wereldtoneel afspeelt. Wij gaan u daarom ook niet overstelpen met wensen. In plaats daarvan kaarten wij twee structurele, maatschappelijke problemen aan die ons inziens uw aandacht verdienen. Daarnaast willen wij u ook graag onze hulp aanbieden. Het fonds doet meerjarig, longitudinaal onderzoek naar slachtofferschap en de gevolgen daarvan. De uitkomsten zijn bijzonder interessant en verschaffen inzichten die wij -mocht dit opportuun zijn- graag met u delen.

Veranker slachtofferrechten en voorkom verdere erosie

Het Fonds Slachtofferhulp pleit al geruime tijd voor afdwingbare slachtofferrechten. Niet voor nieuwe slachtofferrechten maar 'slechts' dat de bestaande wettelijke rechten voor burgers die slachtoffer zijn van ernstige feiten, serieus worden genomen. Dat deze afdwingbaarheid geen overbodige luxe is, wijst recent onderzoek van de Algemene Rekenkamer uit: elk jaar worden in Nederland de rechten van duizenden slachtoffers geschonden. Dit zijn ronduit choquerende cijfers waar een wereld van vaak onbeschrijfbaar leed en verdriet achter schuilgaat.

De Tweede Kamer heeft onlangs met algemene stemmen een motie aangenomen om effectieve remedies of rechtsmiddelen voor slachtoffers te introduceren in de tweede aanvullingswet op het Wetboek van Strafvordering. In de ideale wereld is het probleem dan opgelost, ware het niet dat de positie van slachtoffers elders in het systeem ook wordt aangetast. Zo wordt het forfait voor ernstige gewelds- en zedenzaken verlaagd waardoor de vergoeding voor rechtsbijstand van

fonds slachtofferhulp

slachtoffers van ernstige gewelds- en zedenmisdrijven de facto vermindert. Ook heeft het OM aangekondigd vaker zelfstandig daders te bestraffen voor delicten door middel van strafbeschikkingen. Dit terwijl uit dossieronderzoek blijkt dat bij strafbeschikkingen van het Openbaar Ministerie onvoldoende rekening wordt gehouden met de rechten van slachtoffers.

Dit zijn slechts een paar voorbeelden die illustreren dat de borging van slachtofferrechten via het Wetboek van Strafvordering slechts een illusie is en dat de positie van slachtoffers aan continue erosie onderhevig is. Wij pleiten er dan ook voor dat bij elke wijziging van wet- en regelgeving en andere maatregelen, besluiten en regels die mogelijk slachtoffers raken, expliciet rekening wordt gehouden met de positie van slachtoffers. Daarnaast dringen we aan op onafhankelijk toezicht - zonder uitzondering- op alle organisaties die binnen de rechtsketen te maken hebben met slachtoffers.

Prioriteer de aanpak van fysiek en online seksueel geweld

Onlangs publiceerde het Fonds een groot onderzoek naar online seksueel geweld. Uit het rapport '[De Onzichtbare Werkelijkheid Blootgelegd](#)' blijkt dat één op de twee jongeren in Nederland -het afgelopen jaar waren dat er 700.000 tot 800.000- te maken krijgt met online seksueel misbruik of online seksuele intimidatie. Slachtoffers ervaren ernstige mentale gezondheidsproblemen zoals depressie, suicidaliteit, automutilatie, angst en PTSS. Van de jongeren die online seksueel misbruik en/of online seksuele intimidatie meemaken, maakt 28% in hun leven ook fysiek seksueel misbruik mee. De komende jaren zal dit aantal -mede door de opkomst van a.i. gegenereerde deepfake porno en zogenoemde nudify apps- uitgroeien tot epidemische proporties met verregaande negatieve gevolgen voor de samenleving, niet alleen vanuit veiligheids- en gezondheidsperspectief maar ook op economisch vlak.

Investeren in goede, professionele, landelijk gefinancierde hulp, zorg en opvang voor slachtoffers van zowel online als fysiek seksueel geweld is daarom cruciaal. Professionele hulporganisaties -waar afschalende triage plaatsvindt- en trusted flaggers zijn onmisbare partners in deze strijd. Ondanks grote steun in de Kamer staat hun financiering wegens versnippering en taakstellingen ernstig onder druk. Ook mist het bij toezichthouders en handhavers aan instrumentarium om dit maatschappelijk euvel keihard aan te pakken. Wij dringen er bij het toekomstige kabinet op aan om de aanpak van fysiek en online seksueel geweld te prioriteren en met een integraal aanvalsplan te komen.

Mocht u nog vragen of meer behoefte aan informatie hebben, kunt u contact opnemen met mijn collega Daniël Meis via meis@fondsslachtofferhulp.nl. Wij vertrouwen erop dat het volgende kabinet de positie van slachtoffers in Nederland ter harte neemt en wensen u succes met uw verdere beraadslagingen.

Met vriendelijke groet,

Directeur-bestuurder Fonds Slachtofferhulp

Bureau Kabinetsformatie
Postbus 20018
2500 EA DEN HAAG

Fonds Slachtofferhulp
T.a.v. I. Sybesma
Postbus 93166
2509 AD Den Haag

Kenmerk: 202500256

Den Haag, 25 november 2025

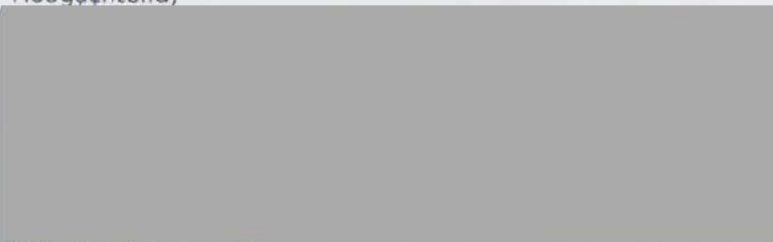
Geachte mevrouw Sybesma,

Dank voor de brief die ik van u mocht ontvangen.

In het kader van mijn werkzaamheden ontvang ik veel brieven, nota's en verzoeken. Ik verricht mijn werkzaamheden op basis van een door de Tweede Kamer geformuleerde opdracht en de daarvoor gestelde termijn. Dat maakt dat ik helaas niet zelf inhoudelijk op uw schrijven kan reageren. Ik vraag hiervoor uw begrip.

Uw brief zal ook in de volgende fase van de kabinetsformatie beschikbaar blijven voor degenen die daarbij zijn betrokken.

Hoogachtend,

Sybrand Buma
Informatieur

202500257

De Tweede Kamer

t.a.v. Bureau Woordvoering Kabinetsformatie
Postbus 20018
2500 EA Den Haag

Afzender

SSH-raad

Bezoekadres

Wittevrouwenstraat 7bis
3512 CS Utrecht

E-mail**Website**
www.sshraad.nl**Datum**

19 november 2025

Onderwerp

Inzet SSH-domein komende kabinetsperiode

Bijlage

Memo SSH voor formatie 2025 november 11

Geachte informateur/formateur

Ten behoeve van de formatie bied ik u hierbij, namens de sectoren Economie & Bedrijfskunde, Sociale Wetenschappen, Geesteswetenschappen en Rechtsgeleerdheid, die samen het SSH-domein vormen, onze inzet aan voor de komende kabinetsperiode.

Wij staan klaar om met het nieuwe kabinet door deze inzet onze bijdrage te leveren aan het aanpakken van deze urgente maatschappelijke vraagstukken.

Voor vragen of verdere informatie ben ik goed te bereiken.

Met vriendelijke groeten,

Prof. Bas van Bavel
Voorzitter van de SSH-raad

Inzet van de SSH-raad (het domein Sociale Wetenschappen, Economie & Bedrijfskunde, Rechtsgeleerdheid, en Geesteswetenschappen) voor de komende regeerperiode..

Groeikansen voor een innovatiever, weerbaarder en veiliger Nederland

De wereld verandert snel en die veranderingen zijn complex. Wie daar niet goed mee omgaat, loopt grote risico's om achter te blijven, als individu en als land. Maar voor wie er verstandig op anticipeert, liggen er kansen. Kansen voor innovatie, groei en welvaart.

Om te zorgen dat innovaties succesvol landen in de samenleving, en werkelijk bijdragen aan het oplossen van de grote uitdagingen waarvoor we staan, is juridische, culturele, gedragswetenschappelijke, economisch-bedrijfskundige en ethische expertise cruciaal. *Techno-fixes* lijken makkelijk, maar ze werken zelden zoals bedoeld, en in het slechtste geval hebben ze ontwrichtende effecten. Steeds duidelijker klinkt de roep om innovaties, inclusief technologische, beter dan nu te laten aansluiten op mens en samenleving. En ook om door vernieuwing te werken aan versterking van de weerbaarheid van de samenleving zelf.

SSH-expertise, op het vlak van onder meer gedragsmechanismes, regelgeving, bedrijfsmodellen, cohesie en communicatie, is daarbij cruciaal.

Een welvarender, weerbaarder en veiliger Nederland, vraagt om het faciliteren van SSH-expertise en onderzoek, het versterken van het SSH-onderwijs en het beter verankeren van sociaal-maatschappelijke aspecten in innovatiebeleid en -praktijk.

Concrete thema's

Als SSH-domein (de sectoren Sociale Wetenschappen, Economie & Bedrijfskunde, Rechtsgeleerdheid, en Geesteswetenschappen) willen we in de komende kabinetsperiode met name bijdragen aan de volgende actuele thema's:

1. Digitalisering en AI: Kansen en risico's voor economie en samenleving

De snelle technologische ontwikkeling, met AI als drijvende kracht, verandert onze economie en samenleving ingrijpend. Deze AI-transitie vraagt om nieuwe economische modellen, toekomstbestendige organisaties, passende regelgeving en burgers die kansen benutten én risico's begrijpen. Succesvolle AI-adoptie vereist weerbaarheid tegen risico's als verlies van digitale soevereiniteit, kennisveiligheid, desinformatie, cyberdreigingen, bias en onethisch gebruik van algoritmen.

SSH-expertise is hiervoor onmisbaar. Die levert inzichten in menselijk gedrag, communicatie, regelgeving, arbeid en organisatie — de factoren die bepalen hoe technologie daadwerkelijk werkt in de samenleving. Alleen met deze kennis kan AI op een waardevolle manier bijdragen aan oplossingen voor onder meer arbeidskrapte in zorg, logistiek en industrie, terwijl werk betekenisvol blijft.

Twee ingrediënten zijn cruciaal: onderzoek en data. AI-onderzoek rust op een sterke SSH-basis: grote taalmodellen komen voort uit taaltechnologie, een kerngebied binnen SSH. En hoogwaardige, verantwoord verzamelde data vormen de sleutel tot soevereine, betrouwbare AI. Als Nederland die data nationaal organiseert en koppelt aan eigen kennis en infrastructuur, zoals de AI-Fabriek, kan het uitgroeien tot koploper in verantwoorde, mensgerichte AI.

2. Strategische autonomie in een open economie

De wereld om ons heen verandert in hoog tempo. Geopolitieke spanningen, verstoringen in handelsketens en afhankelijkheid van buitenlandse technologieën leggen de kwetsbaarheid van open economieën pijnlijk bloot. In dit veranderende krachtenveld wordt strategische autonomie geen abstract beleidsbegrip, maar een voorwaarde voor het beschermen van onze democratische waarden, onze veiligheid en onze welvaart.

Nederland heeft van oudsher een sterke internationale oriëntatie. Onze kracht ligt in het organiseren van verbindingen – van logistieke en financiële stromen tot kennis en innovatie. Deze openheid is de basis van ons succes als handelsnatie, maar maakt ons ook gevoelig voor internationale schokken. De uitdaging is daarom helder: hoe behouden we onze open economie, terwijl we tegelijkertijd onze strategische weerbaarheid versterken? Om deze balans te vinden, is diepgaande kennis nodig van hoe markten, ketens en samenlevingen functioneren. Het SSH-domein levert hierbij onmisbare inzichten in inkoop- en aanbestedingsstrategieën die bijdragen aan leveringszekerheid én innovatie; internationale logistieke ketens en kwetsbaarheden; markt- en consumentengedrag bij veranderende dreigingen; en in geopolitieke dynamiek en internationale machtsverhoudingen.

Door deze kennis te verbinden met technologische innovatie en defensiestrategie, kunnen we bouwen aan een robuuste en veerkrachtige positie voor Nederland binnen Europa en de wereld. Strategische autonomie betekent niet isolatie, maar zelfbewuste samenwerking. Nederland kan hierin een voortrekkersrol spelen – als land dat begrijpt dat economische openheid en strategische weerbaarheid elkaar kunnen versterken. Wij willen onderzoeken hoe Nederland zijn strategische autonomie kan versterken, met behoud van openheid, innovatie en internationale samenwerking, kortom; een toekomst waarin Nederland niet alleen meebeweegt met de wereld, maar richting geeft aan die wereld.

3. Brede weerbaarheid

We leven in een periode van grote onzekerheid met grote risico's op maatschappelijke verstoringen. De overheid werkt hard om ons land minder kwetsbaar te maken voor externe bedreigingen, waarbij de nadruk ligt op militaire paraatheid. Het is echter het minstens zo belangrijk om de maatschappelijke veerkracht te versterken. Dat betekent: instituties en bevolking voorbereiden om diepe polarisatie, maar ook wantrouwen in instituties en politici, tegen te gaan. Maar ook: de veerkracht versterken van mensen, zodat zij onverwachte externe schokken — zoals pandemieën, klimaatverstoringen of cyberaanvallen — kunnen opvangen?

Een stevige sociale en institutionele basis voorkomt dat onzekerheid en cynisme deze veerkracht ondermijnen. Het SSH-domein levert cruciale kennis om beleid effectiever en rechtvaardiger te maken. SSH-onderzoek brengt in kaart hoe polarisatie rondom gevoelige dossiers zoals migratie en stikstof kan worden verminderd, hoe vertrouwen tussen burgers, overheid en bedrijfsleven kan worden hersteld. Of door te onderzoeken welke gedragsinterventies en governance-structuren nodig zijn om organisaties en burgers weerbaarder te maken tegen cyberaanvallen en digitale ontwrichting. Het SSH-domein verbindt onder meer ethische, juridische, economische, historische, psychologische, bestuurskundige en

sociaal-culturele expertise en vertaalt die in bruikbare en effectieve beleidssuggesties. Militaire paraatheid kan niet zonder investeringen in het maatschappelijke weefsel. Het SSH-domein staat klaar om met een brede coalitie te werken aan een "brede weerbaarheid", en zo aan de versterkte paraatheid van de Nederlandse samenleving.

4. Mentaal gezonde jongeren voor een sterkere samenleving

Ruim één op de drie jongeren kampt met mentale problemen en het aantal neemt toe. Mentale gezondheid wordt door jongeren geagendeerd als de belangrijkste uitdaging voor deze en toekomstige generaties. De negatieve gevolgen van deze problemen zijn groot. Voor het levensgeluk en de toekomstkansen van de jongeren zelf, maar ook voor samenleving en economie, aangezien jongeren de motor zijn van onze toekomst. Jongeren die nu in de laatste klassen van de middelbare school of het MBO/HBO/WO zitten, betreden binnenkort de arbeidsmarkt. De financiële kosten voor de samenleving zijn navenant hoog: Jongeren die mentaal niet goed in hun vel zitten, vallen eerder uit in het onderwijs, komen moeilijker aan stageplekken en werk, en ervaren hindernissen om deel te nemen aan het dagelijkse leven, inclusief de arbeidsmarkt.

SSH biedt concrete plannen voor de aanpak van dit complexe maatschappelijke probleem, met een focus op jongeren tussen 16 en 24 jaar. Hierbij richten we ons niet op de groep jongeren met ernstige psychische klachten, die onder de jeugdzorg en GGZ vallen, maar op de zeer grote groep jongeren die we er met efficiënte veranderingen in de samenleving bovenop kunnen helpen. Hierbij richten we ons op een geïntegreerde aanpak in de domeinen school, sociaal netwerk, maatschappelijke druk, en startpositie op de arbeidsmarkt.

Benodigde investering

De vier bovenstaande, grote vraagstukken kunnen het beste worden aangepakt via een eenmalige investering, een "booster", die in een relatief korte tijd resultaat levert. Te denken valt aan 250 mio. E per uitdaging. Voor de uitvoering bundelen we de krachten door een coalitie van bestaande netwerken en consortia in een nationale "booster": een missie-gerichte samenwerking, samen met maatschappelijke partners en, waar aangewezen, samen met collega's uit de domeinen beta, medisch en techniek. Deze booster werken ook versterkend voor het wetenschappelijke programma in pijler 1 van Wetenschap voor Weerbaarheid en slaan de brug naar pijlers 2 en 3.

Dit vraagt tegelijkertijd ook om versterking van de kennisbasis in het SSH-domein. Hiertoe zijn de volgende twee elementen bedoeld. Zij vragen om een structurele investering, ook om in dit domein, waar de werkdruk onverminderd zeer hoog is, de kans te geven deze waardevolle rol voor Nederland te kunnen spelen. Te denken valt aan in totaal 120 mio E

Basis 1: Noodzakelijke tijd voor onderzoek en impact binnen het SSH-domein.

De structurele onder-bekostiging van het universitair onderwijs en onderzoek komt bij het SSH-domein het hardste aan. De onderwijslast binnen het domein is zeer groot en de ruimte voor onderzoek en impact navenant zeer gering. Een sterkere oriëntatie op impact en relevantie is in het licht van de maatschappelijke ontwikkelingen dringend gewenst, en daar is de afgelopen jaren binnen het SSH-domein ook duidelijk op ingezet, maar verdere stappen slagen alleen als er voldoende tijd is voor vernieuwend onderzoek, het ontwikkelen van originele kennis, samenwerking met maatschappelijke partners en het samen realiseren van impact. Dat is ook

essentieel om de top SSH-expertise en opleidingen in Nederland – die in veel gevallen van wereldklasse zijn - te behouden.

Basis 2: Sectorplan Economie & Bedrijfskunde “Naar duurzame waardecreatie”

Via een sectorplan Economie en Bedrijfskunde, een veld dat nog geen sectorplan had, willen de faculteiten economie en bedrijfskunde de Nederlandse economie versterken op een cruciaal moment. Onze welvaart staat onder druk, mede door toenemende internationale concurrentie en geopolitieke spanningen. Maar ook ontwikkelingen als vergrijzing, klimaatverandering en de opkomst van AI maken het noodzakelijk om nieuwe manieren te vinden om waarde toe te voegen. Ons verdienvermogen moet op een slimme manier worden vergroot en onze economische veerkracht fundamenteel versterkt.

De sector beschikt over veel kennis om bij te dragen aan disruptieve innovatie en vernieuwend ondernemerschap. Die kennis heeft onder meer betrekking op het beter benutten van beschikbaar talent, het stimuleren van gezonde en veerkrachtige burgers (en werknemers) en het integraal bevorderen van circulaire productie en consumptie. Het betreft ook hoe dat alles kan worden gefaciliteerd en gestimuleerd door toekomstbestendige digitalisering en geholpen, beschermd en gecontroleerd door weerbare instituties. De afzonderlijke faculteiten zullen zich in hun onderzoek en onderwijs duidelijk specialiseren binnen deze thema's en aan de hand daarvan hun profilering versterken. Tegelijkertijd zullen zij onderling intensiever afstemmen en samenwerken dan in het verleden is gebeurd. De beschikbare kennis wordt daardoor beter herkenbaar en bereikbaar, de afzonderlijke faculteiten onderling meer onderscheidend en het totale aanbod van onderwijs en onderzoek in de sector wordt coherenter, dynamischer en van hogere kwaliteit. Om die laatste kenmerken nog verder te versterken zal nadrukkelijker worden samengewerkt met bedrijfsleven en overheidsinstanties om beter oog te houden voor hun vragen aan de sector.

Het sectorplan economie en bedrijfskunde zal ook sterke raakvlakken hebben met rechtsgeleerdheid (bijv. inbedding van instituties in wetgeving) en met sociale wetenschappen (bijv. gedragsmechanismen), filosofie (bijv. ethische kanten van AI en arbeid), en ruimtelijke wetenschappen (bijv. inbedding van circulaire economie in ruimtelijke ontwikkeling). De sector zal tevens nauwere samenwerking zoeken met het HBO om de toepassing van kennis te versterken. Het sectorplan Economie en Bedrijfskunde wil, met meer samenwerking en door duidelijke keuzes, bijdragen aan belangrijke maatschappelijke en economische uitdagingen, en het onderzoek, onderwijs en impact van Economie en Bedrijfskunde versterken en vernieuwen.

Bureau Kabinetsformatie
Postbus 20018
2500 EA DEN HAAG

SSH-raad
T.a.v. B. van Bavel
Wittevrouwenstraat 7bis
3512 CS Utrecht

Kenmerk: 202500258

Den Haag, 25 november 2025

Geachte heer Van Bavel,

Dank voor de brief die ik van u mocht ontvangen.

In het kader van mijn werkzaamheden ontvang ik veel brieven, nota's en verzoeken. Ik verricht mijn werkzaamheden op basis van een door de Tweede Kamer geformuleerde opdracht en de daarvoor gestelde termijn. Dat maakt dat ik helaas niet zelf inhoudelijk op uw schrijven kan reageren. Ik vraag hiervoor uw begrip.

Uw brief zal ook in de volgende fase van de kabinetsformatie beschikbaar blijven voor degenen die daarbij zijn betrokken.

Hoogachtend,

Sybrand Buma
Informatieur

202500259

Aan de informateur, de heer mr. S. van Haersma Buma
Verstuurd aan:
Tweede Kamer, t.a.v. Bureau Woordvoering Kabinetsformatie
Postbus 20018
2500 EA Den Haag

Datum: 17 november 2025
Ons kenmerk: 25-026 [REDACTED]
Betreft: Buitenproportionele afvalheffingen bedreigen circulaire infrastructuur en circulaire doelen
Bijlage: 1

Geachte heer Buma,

Graag vragen wij uw aandacht voor de voorgenomen buitenproportionele belastingverhogingen voor de recycling- en afvalsector in het Belastingplan 2026. In het Hoofdlijnenakkoord 2023 is de invoering van de 'circulaire plasticheffing' als maatregel opgenomen. Deze had tot doel de circulaire productie en verbruik van plastic te bevorderen én € 567 miljoen per jaar aan inkomsten voor de schatkist te genereren. Afgelopen voorjaar heeft het kabinet besloten de plasticheffing geen doorgang te laten vinden en te vervangen door een jaarlijkse verhoging van de afvalstoffenheffing en een aanscherping van de CO₂-heffing voor de afvalsector met in totaal € 567 miljoen.

Het bedrag van € 567 miljoen aan jaarlijkse extra heffingen brengt niet alleen de verdere verduurzaming van de sector in gevaar. Ook komen de circulaire transitie, de mogelijkheid om zelf ons eigen afval te verwerken, de strategische autonomie van Nederland en het behalen van circulaire, klimaat- en hernieuwbare energiedoelen onder grote druk te staan. Bovendien krijgen burgers en bedrijven te maken met een aanzienlijk hogere afvalstoffenheffing, nota bene zonder verduurzamingseffect.

De sector heeft sinds 1990 een CO₂-reductie van 70% gerealiseerd en draagt via recycling en energierugwinning substantieel bij aan de verduurzaming van industrie en samenleving. De voorgestelde heffingen ondermijnen deze bijdrage en leiden tot grootschalige weglek van afvalstromen naar andere landen, die deze heffingen niet of in veel mindere mate hebben. Andere effecten zijn stilvallende investeringen in sortering, recycling en CO₂-afvang. Recente onderzoeken van Trinomics¹ (in opdracht van het kabinet) en PwC² (in onze opdracht) bevestigen dit.

De door het kabinet ingestelde 'Werkgroep Afvalsector' – bestaande uit recycling-/afvalbedrijven en de drie betrokken ministeries – zoekt alternatieve financiële dekking. In het meest 'gunstige' geval ziet de recycling- en afvalsector alsnog een lastenverzwaring van zo'n € 300 miljoen tegemoet doordat de nationale CO₂-heffing (in fors aangescherpte vorm) alleen voor afvalbedrijven blijft gelden. Ook heffingen van deze orde brengen enorme schade aan de keten toe.

Het voorgenomen beleid staat ook haaks op het Nationaal Programma Circulaire Economie (NPCE). Hierin is door het huidige kabinet vastgelegd dat in 2035 ten minste 55% van het grondstoffengebruik uit duurzame biotische en secundaire grondstoffen moet bestaan. Voor het behalen van dit doel is minimaal 100 miljoen ton aan secundaire grondstoffen nodig.

¹ Trinomics: Impacts of the reform of the waste tax and CO₂ levy for waste incinerators

² PwC: Gevolgen van fiscale maatregelen voor concurrentiepositie afvalverwerkingssector

Deze ambitie vereist een enorme opschaling van recycling- en sorteercapaciteit om hierin te kunnen voorzien. Ook zijn voldoende afvalenergiecentrales (AEC's) en stortplaatsen nodig om de onvermijdelijke reststromen die niet kunnen worden hergebruikt, verantwoord te kunnen verwerken. De voorgenomen lastenverzwaring maakt het echter onmogelijk hierop te investeren.

Daar komt bij dat deze lastenverzwaring juist verwerking over de grens stimuleert, terwijl we deze grondstoffen voor onze eigen circulaire doelen juist hard nodig hebben. Hierdoor gaan niet alleen hoogwaardige maar ook vaak kritische grondstoffen verloren en worden de perspectieven voor secundaire grondstoffenterugwinning ernstig ondermijnd.

Deze door de sector niet te dragen belastingdruk heeft ook negatieve gevolgen voor investeringen in projecten als CO₂-opslagproject Aramis, waarin de sector ruim een kwart van de startcapaciteit vertegenwoordigt.

In zijn gezaghebbende rapport geeft dhr. Mario Draghi³ o.a. aan dat Europa moet inzetten op een circulaire economie. Als Europees koploper met zijn innovatieve sector moet Nederland hier een grote bijdrage aan kunnen blijven leveren. Het voornemen van het kabinet ondermijnt dit.

Wij verzoeken u daarom om tijdens het informatieproces aandacht te besteden aan:

- de disproportionele belastingdruk op de sector;
- de ongelijke behandeling van de afvalsector bij de nationale CO₂-heffing t.o.v. de rest van de industrie;
- het belang van een gelijk Europees speelveld voor afvalverwerking en grondstoffenterugwinning;
- de risico's voor strategische grondstoffen en klimaat- en circulaire doelen;
- het behoud van onze afvalverwerking en groene banen.

Een toekomstbestendige Nederlandse recycling- en afvalsector is onmisbaar voor een duurzame, circulaire en economisch sterke samenleving. De sector kan significant bijdragen aan de doelstellingen voor secundaire grondstoffen, hernieuwbare en betaalbare energie en de klimaatopgave. Hiervoor is concurrentiekracht van Nederlandse bedrijven in het Europese speelveld cruciaal. De enorme achterstandspositie in de Europese markt, die deze heffing onze sector nu in het vooruitzicht stelt, zal dit echter onmogelijk gaan maken.

Wij rekenen op uw steun om deze situatie tijdens de informatieperiode onder de aandacht te brengen. In de bijlage gaan wij in op de totstandkoming van deze extra heffingen en de lessen die hier wat ons betreft uit zijn te leren. Wij zijn graag beschikbaar voor een nadere toelichting.

Met vriendelijke groet

Patric Hanseman
directeur

³ The Future of European Competitiveness, september 2024

Bijlage bij brief Vereniging Afvalbedrijven van 17 november 2025

Lessen uit de 'circulaire plasticheffing'

In het Hoofdlijnenakkoord 2023 is de invoering van de 'circulaire plasticheffing' als maatregel opgenomen. Deze had tot doel de circulaire productie en verbruik van plastic te bevorderen én € 567 miljoen per jaar aan inkomsten voor de schatkist te genereren. Tot deze maatregel werd besloten zonder voorafgaand onderzoek naar de effecten hiervan.

Pas na indringende signalen en waarschuwingen vanuit het bedrijfsleven is alsnog een impactanalyse uitgevoerd. Daaruit bleek dat de maatregel, in de open Europese markt, niet zou leiden tot vermindering van het gebruik van plastics, maar alleen tot grootschalige (tot 42%) weglek van bedrijvigheid en werkgelegenheid naar het buitenland. Daarop heeft het kabinet het begrijpelijke besluit genomen de plasticheffing in te trekken.

Het kabinet heeft tegelijkertijd besloten de plasticheffing te vervangen door een jaarlijkse verhoging van de afvalstoffenheffing en een aanscherping van de CO₂-heffing voor de afvalsector met € 567 miljoen. Dit met de bedoeling dekking te bieden voor de Rijksbegroting en bedrijven en huishoudens een prijsprikkel te geven om minder afval aan te bieden en in te investeren in verduurzamingsprojecten. Tot deze vervangende maatregel is opnieuw besloten zonder voorafgaande impactanalyse.

Opnieuw heeft het bedrijfsleven, dit keer de recycling- en afvalverwerkende sector, indringende signalen en waarschuwingen afgegeven dat ook deze maatregel niet tot het gewenste en zelfs een averechts effect zal leiden. Pas na deze signalen en druk vanuit de Tweede Kamer, is alsnog besloten tot het uitvoeren van een impactstudie¹. Een onderzoek door PwC² in opdracht van de Vereniging Afvalbedrijven bevestigde dit beeld. Hoewel de conclusies door de ministeries van Infrastructuur en Waterstaat, Klimaat en Groene Groei en Financiën in belangrijke mate worden erkend, staat de maatregel nog steeds in de Rijksbegroting. Er is immers (nog) geen vervangende maatregel met dezelfde dekking gevonden. Waar aan de eerdere impactstudie wel consequenties zijn verbonden, is dat nu opvallend genoeg niet gebeurd.

In het Belastingplan 2026 spreekt het kabinet over de alternatieve invulling als een 'technische invulling', waarvoor in overleg met de sector naar alternatieven wordt gezocht. Daarvoor heeft het kabinet de 'Werkgroep Afvalsector' ingesteld. Terwijl de sector zich bezig moet houden met het onmogelijke vraagstuk waar de belastinginkomsten wél vandaan kunnen komen, hangt deze technische invulling als een 'zwaard van Damocles' boven de sector. Hierdoor zijn verduurzamingsinvesteringen stil gezet en is de kans reëel dat deze enorme heffing toch bij de sector wordt neergelegd met alle maatschappelijke gevolgen van dien.

Onze oproep en klemmend verzoek

De afvalsector mag niet het slachtoffer worden van politieke haast. Integendeel: zij verdient een stabiel en voorspelbaar beleidsklimaat waarin haar bijdrage aan duurzaamheid en circulariteit wordt erkend en gefaciliteerd. Dat vereist dat beleidskeuzes voortaan worden genomen op basis van feiten, analyses en dialoog – niet op basis van politieke opportuniteit. Laat voorgenomen beleidsmaatregelen, hoe sympathiek ze er ook uit mogen zien, altijd voorafgaan door een gedegen onderzoek naar de maatschappelijke gevolgen. De te snelle besluitvorming de 'plasticheffing' als noodgreep bij de afvalsector neer te leggen, moet daarom worden heroverwogen.

Wij roepen de informateurs en de formerende partijen op om dit proces als een leerzame en waarschuwendende casus te beschouwen. Alleen door zorgvuldigheid centraal te stellen in het formatieproces, kan worden voorkomen dat sectoren als de onze worden belast met de gevolgen van ondoordacht beleid.

Ons aanbod

Wij zijn bereid onze bijdrage te leveren aan de grote transitieopgaven (grondstoffenzekerheid, energie en duurzaamheid). Wij zijn ook bereid om menskracht en expertise in te zetten voor het ontwikkelen van slimme, innovatieve oplossingen, die gewenste maatschappelijke effecten als meer circulariteit en reductie van emissies opleveren. Hiervoor is het wel nodig dat de markt hiertoe in de gelegenheid wordt gesteld. Met politieke haast en buitensporige heffingen als deze wordt dat juist ondermijnd.

¹ [Rapport Trinomics](#)

² [25.09.10 - PwC - Gevolgen fiscale maatregelen afvalsector.pdf](#)

Bureau Kabinetsformatie
Postbus 20018
2500 EA DEN HAAG

Vereniging Afvalbedrijven
T.a.v. P. Hanselman
Postbus 2184
5202 CD 's Hertogenbosch

Kenmerk: 202500260

Den Haag, 25 november 2025

Geachte heer Hanselman,

Dank voor de brief die ik van u mocht ontvangen.

In het kader van mijn werkzaamheden ontvang ik veel brieven, nota's en verzoeken. Ik verricht mijn werkzaamheden op basis van een door de Tweede Kamer geformuleerde opdracht en de daarvoor gestelde termijn. Dat maakt dat ik helaas niet zelf inhoudelijk op uw schrijven kan reageren. Ik vraag hiervoor uw begrip.

Uw brief zal ook in de volgende fase van de kabinetsformatie beschikbaar blijven voor degenen die daarbij zijn betrokken.

Hooftachtend..

Sybrand Buma
Informatieur

De Tweede Kamer
t.a.v. Bureau Woordvoering Kabinetsformatie
Postbus 20018
2500 EA Den Haag

Zoetermeer, 17 november 2025

Betreft: aanbod evofenedex voor Kabinets(in)formatie

Geachte heer Buma,

Nu u in deze voorbereidende fase werkt aan de inhoudelijke uitwerking van de thema's migratie, wonen, veiligheid en defensie, stikstof en economie, vraagt evofenedex u nadrukkelijk oog te hebben voor de samenhang tussen deze thema's en de grote betekenis hiervan voor ondernemend Nederland. Wij vertegenwoordigen ruim tienduizend handels- en productiebedrijven. Deze bedrijven vormen de motor achter ons verdienvermogen, dragen bij aan de internationale concurrentiepositie van Nederland en leveren tegelijk een concrete bijdrage aan maatschappelijke opgaven, waaronder de energietransitie.

Omdat onze leden actief zijn in internationale handels-, productie- en logistieke ketens, merken zij snel wanneer beleid niet aansluit op de praktijk. Zij ervaren stilstand vanuit de stikstofproblematiek, hoge energiekosten in vergelijking met het buitenland en te vaak een gebrek aan (rechts)zekerheid door tegenstrijdige regels, onduidelijkheid over uitvoerbaarheid en voorspelbaarheid speciaal voor de wat langere termijn.

Juist in de thema's die u onder uw hoede heeft, komen deze knelpunten samen. Het gaat om voorwaarden voor een gezond vestigingsklimaat, veilige en betrouwbare logistieke ketens, toekomstbestendige verduurzaming en het behoud van Nederland als aantrekkelijk handelsland.

Wij vragen u deze ondernemersdimensie expliciet mee te nemen in de verdere uitwerking. Voor een weerbare en toekomstgerichte economie is beleid nodig dat richting geeft, uitvoerbaar is en ruimte laat voor investeringen en vernieuwing. Vanuit onze achterban delen wij graag drie lijnen die van groot belang zijn voor het ondernemingsklimaat.

Een stevig handelsbeleid

Nederland blijft een handelsland, ook nu internationale verhoudingen veranderen. Dit vraagt om gerichte investeringen in diplomatieke en economische netwerken, strategische handelsakkoorden en bovenal een goed functionerende interne markt binnen de Europese Unie (EU). Zo blijven Nederlandse handelsrelaties sterk en vergroten we de Europese strategische autonomie. Het Draghi rapport kan als goede kapstok dienen voor een belangrijke Nederlandse inzet. En in het bijzonder pleiten wij voor meer inzet op weerbare en wendbare ketens in het licht van de grote uitdagingen op geopolitiek terrein. Nederland en de EU dienen krachtige antwoorden te formuleren op de grote internationale uitdagingen.

Digitale vooruitgang voor ondernemers

Digitalisering ondersteunt groei en veerkracht. Veel handels- en productiebedrijven, vooral in het midden- en kleinbedrijf, vinden de stap naar digitale ketens nog groot. Voortzetting van het programma Digitale Infrastructuur Logistiek helpt daarbij. Tegelijkertijd vraagt digitalisering ook iets van de overheid zelf. Betrouwbare en digitaal vaardige diensten, zoals de douane, zorgen voor efficiëntere processen en minder belemmeringen in het internationale handelsverkeer.

Uitvoerbare keuzes voor verduurzaming

In de handels- en productiebedrijven en in de logistiek wordt volop geïnvesteerd in schoner vervoer en energie-efficiëntie. Bedrijven lopen echter aan tegen beperkingen in infrastructuur, vergunningverlening en netcapaciteit. Een samenhangende aanpak van vervoer over de weg, binnenvaart en spoorgoederenvervoer helpt om klimaatdoelen te halen en de bereikbaarheid van de economie te behouden. Daarnaast is het voor duurzame handel van belang dat er uitvoerbaar beleid rond CBAM, EUDR en CSDDD komt, met aandacht voor mkb-bedrijven, zonder dat dit afbreuk doet aan de doelstellingen.

evofenedex denkt graag mee over de praktische invulling van deze ambities. Wij kennen de dagelijkse praktijk en zetten ons netwerk van handels- en productiebedrijven graag in om uw uitwerking te ondersteunen. Of het nu gaat om een verdiepend gesprek of een eerste verkenning, wij zijn altijd bereid tot overleg.

Met de meeste hoogachting,

B.J. Koopman
Algemeen directeur evofenedex

Bureau Kabinetsformatie
Postbus 20018
2500 EA DEN HAAG

Evofenedex
T.a.v. B.J. Koopman
Postbus 350
2700 AJ Zoetermeer

Kenmerk: 202500262

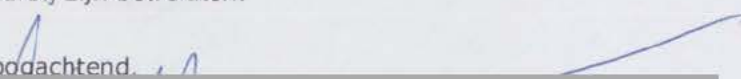
Den Haag, 25 november 2025

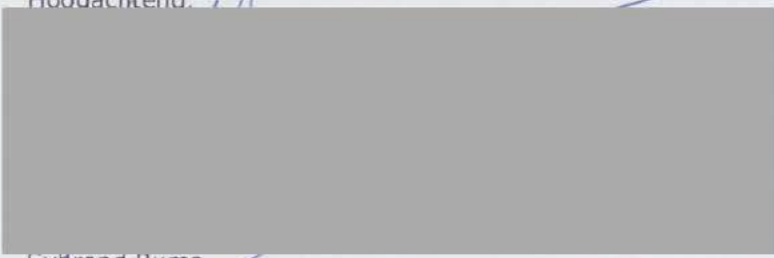
Geachte heer Koopman,

Dank voor de brief die ik van u mocht ontvangen.

In het kader van mijn werkzaamheden ontvang ik veel brieven, nota's en verzoeken. Ik verricht mijn werkzaamheden op basis van een door de Tweede Kamer geformuleerde opdracht en de daarvoor gestelde termijn. Dat maakt dat ik helaas niet zelf inhoudelijk op uw schrijven kan reageren. Ik vraag hiervoor uw begrip.

Uw brief zal ook in de volgende fase van de kabinetsformatie beschikbaar blijven voor degenen die daarbij zijn betrokken.

Hooftachtend,

Sybrand Buma
Informatieur

Tweede Kamer der Staten-Generaal
Bureau Woordvoering Kabinetsformatie
mr. S. van Haersma Buma
Postbus 20018
2500 EA Den Haag

Datum : 19 november 2025
Onderwerp : agenda op het vlak van drinkwater
Ons kenmerk : 96504
Voor informatie : degroene@vewin.nl
070 3490 856
CC : Drs. R.A.A. Jetten
: Drs. H. Bontenbal

Geachte heer Buma,

Samen doorpakken voor ons drinkwater!

Gezond, schoon en voldoende drinkwater vormt dé basis voor een goede volksgezondheid, voor voedselzekerheid, voor veiligheid, voor bedrijvigheid en voor welvaart. Maar in steeds meer regio's zullen zonder snelle actie knelpunten ontstaan. Nieuwe woningen zullen dan geen water krijgen en steeds meer bedrijven zal een aansluiting worden geweigerd. Wij nodigen het nieuwe kabinet uit de drinkwaterbedrijven te ondersteunen bij hun vitale taken. Samen kunnen wij zo de continuïteit van de Nederlandse drinkwatervoorziening – zowel op korte als op lange termijn – waarborgen, en kunnen de drinkwaterbedrijven hun belangrijke bijdrage blijven leveren aan een welvarend, gezond en veilig Nederland.

Inleiding

Graag vragen wij – de tien Nederlandse drinkwaterbedrijven verenigd in Vewin – met het oog op uw werkzaamheden als informateur uw aandacht voor het volgende. Aan u is gevraagd, in samenspraak met D66 en CDA, een inhoudelijke en ambitieuze agenda op te stellen die antwoord geeft op de grote vraagstukken die bepalend zijn voor de toekomst van ons land. Prioriteiten die in ieder geval onderdeel zullen zijn van deze agenda zijn het aanpakken van het woningtekort en de ruimtelijke invulling daarvan, alsmede het creëren van ruimte voor economische groei en verbetering van het investerings- en vestigingsklimaat. Het veiligstellen van de openbare drinkwatervoorziening is een cruciale randvoorwaarde voor het kunnen realiseren van deze prioriteiten en vraagt om urgente aandacht.

De tien Nederlandse drinkwaterbedrijven, met provincies en gemeenten als aandeelhouders, voorzien ruim 8 miljoen huishoudens en bedrijven continu (24/7) van gezond, lekker en betaalbaar kraanwater. Zij vervullen daarmee een vitale functie in de samenleving voor volksgezondheid, welzijn én welvaart. De sector behoort tot de grootste natuurbeheerders van ons land, en weerbaarheid staat sinds jaar en dag hoog op de agenda. Dat er altijd water uit de kraan komt lijkt vanzelfsprekend, maar dat dreigt steeds minder het geval te zijn. De beschikbaarheid, benutbaarheid en kwaliteit van drinkwaterbronnen – grond- en oppervlaktewater – staan steeds meer onder druk. Door toename van de bevolking, nieuwe woningen en economische groei stijgt de vraag naar drinkwater.

Alle tien drinkwaterbedrijven hebben vóór 2030 extra productiecapaciteit nodig, in een aantal gevallen al nu of op zeer korte termijn. Ook na 2030 is verdere toename van deze capaciteit noodzakelijk. Het is helemaal niet zeker dat dit tijdig lukt. Integendeel, drinkwaterbedrijven lopen tegen steeds meer juridische en bestuurlijke belemmeringen aan bij de vergunningverlening. Daarnaast wordt gebrek aan financieringsruimte voor de stijgende investeringen zonder maatregelen een steeds groter struikelblok. In sommige regio's worden nieuwe bedrijven inmiddels niet meer aangesloten op het drinkwaternet. Zonder snelle en gezamenlijke actie van alle betrokken partijen – in het bijzonder provincies en Rijk – dreigt dat ook voor (grootschalige) woningbouwlocaties te gebeuren. Een groot deel van de nieuwbouwpoging is voorzien in regio's waar op korte of langere termijn knelpunten dreigen.

Een transitie van het waterbeheer en het beter vasthouden van water zullen de duurzame inpassing van de drinkwatervoorziening op langere termijn vergemakkelijken. Voor de korte termijn is in *Water en bodem sturend* afgesproken om het drinkwaterbelang prioriteit te geven wanneer dat nodig is voor het garanderen van de leveringsplicht. Deze afspraak moet nu handen en voeten krijgen. Dat geldt ook voor de afgesproken doelen voor drinkwaterbesparing.

De beschikbaarheid en benutbaarheid van drinkwaterbronnen worden ook beperkt door de achteruitgang van de kwaliteit van de bronnen. Deze kwaliteit verslechtert door vervuiling vanuit landbouw, industrie en huishoudens. Afgesproken doelen van de Kaderrichtlijn Water (KRW) worden niet gehaald. Herziening van vergunningen voor industriële lozingen – waaronder PFAS – gaat onvoldoende snel.

Tegen deze achtergrond gaan wij kort nader in op de urgente vraagstukken die om een oplossing vragen en doen we concrete voorstellen voor de door u op te stellen agenda:

- Waarborg de leveringszekerheid van drinkwater via het Actieprogramma Beschikbaarheid Drinkwaterbronnen 2023 – 2030;
- Neem extra maatregelen om de KRW-doelen voor drinkwaterbronnen te halen en pak PFAS-lozingen aan;
- Verduidelijk dat de wettelijke leveringsplicht en zorgplicht gelden voor huishoudens én bedrijven die drinkwaterkwaliteit nodig hebben;
- Pas de WACC-regelgeving aan om sterk stijgende investeringen mogelijk te maken;
- Zet samen de schouders onder drinkwaterbesparing.

Waarborg de leveringszekerheid van drinkwater via het Actieprogramma beschikbaarheid drinkwaterbronnen 2023 – 2030

Vewin en het IPO hebben samen met IenW een *Actieprogramma beschikbaarheid drinkwaterbronnen 2023 – 2030* opgesteld. Veertien regionale actieplannen brengen knelpunten concreet en transparant in beeld, inclusief oplossingen/acties. Daarnaast zijn landelijke afspraken gemaakt, o.a. om mogelijkheden om procedures te versnellen beter te benutten. Het is zaak nu alles op alles te zetten om het Actieprogramma uit te voeren en ook voor de periode na 2030 de drinkwatervoorziening zeker te stellen.

De drinkwatersector bepleit:

- *actieve invulling door de minister van IenW van de systeemverantwoordelijkheid voor de drinkwatervoorziening, door monitoring van de uitvoering van het Actieprogramma, de bereidheid om andere overheden aan te spreken op hun zorgplicht en zo nodig nationaal te voorzien in extra maatregelen of (nood)regelgeving;*
- *verankering van het veiligstellen van de openbare drinkwatervoorziening in Rijksprogramma's als de Nota Ruimte, het Deltaplan Zoetwater, het Nationaal Water Programma en het Programma Bodem, Ondergrond en Grondwater;*
- *doorwerking van de acties uit de regionale actieplannen in de gebiedsgerichte ruimtelijke plannen (NOVEX, RLN);*
- *invoering van de adviezen van STOER, die het Actieprogramma aanscherpen op het vlak van procedurele versnelling van drinkwaterprojecten;*
- *prioritering van drinkwaterprojecten bij het toekennen van beschikbare stikstofruimte en van transportcapaciteit van elektriciteit.*

Neem extra maatregelen om de KRW-doelen voor drinkwaterbronnen te halen en pak PFAS-lozingen aan

Met het huidige beleid lukt het niet meer de doelen van de Kaderrichtlijn Water (KRW) uiterlijk in 2027 te halen. Ook geven overheden nauwelijks invulling aan hun wettelijke zorgplicht voor de bescherming van drinkwaterbronnen (Rli, 2023). Extra maatregelen om de KRW-doelen bij drinkwaterbronnen te halen zijn daarom nodig.

De drinkwatersector bepleit:

- *het aanscherpen van het landelijke generieke beleid (o.a. 8^e Nitraat Actieprogramma) om de doelen bij drinkwaterbronnen (grond- en oppervlaktewater) tijdig te bereiken;*
- *het beter afstemmen van normen voor de toelating van stoffen zoals bestrijdingsmiddelen op KRW-normen;*
- *het opnemen in de aanpak RLN van de bestaande doelen voor nitraat en bestrijdingsmiddelen in drinkwaterbronnen, en het vastleggen van de bijbehorende maatregelen in de provinciale gebiedsprogramma's;*
- *het versterken van het stelsel van vergunningverlening, toezicht en handhaving (VTH), specifiek bij drinkwaterbronnen;*
- *het zo snel mogelijk minimaliseren van lozingen van PFAS, via aanscherping van vergunningen en vooruitlopend op het Europese verbod, en een landelijk verbod op bestrijdingsmiddelen met PFAS.*

Verduidelijk dat de wettelijke leveringsplicht en zorgplicht gelden voor huishoudens én bedrijven die drinkwaterkwaliteit nodig hebben

In de Drinkwaterwet staat dat de openbare drinkwatervoorziening volksgezondheid, welzijn én welvaart dient. Tot voor kort heeft nooit twijfel bestaan over een brede uitleg van de in de Drinkwaterwet opgenomen leveringsplicht van drinkwaterbedrijven en zorgplicht van overheden: alle leveringen van water van drinkwaterkwaliteit door drinkwaterbedrijven via het openbare net

gelden als 'wettelijk drinkwater' en vallen derhalve onder de leveringsplicht en zorgplicht. In de afgelopen periode is soms een smallere interpretatie van de wettelijke leveringsplicht en zorgplicht gehanteerd, toegespitst op leveringen aan huishoudens. Drinkwaterbedrijven zien grote risico 's bij een smallere interpretatie. Reeds nu komt de drinkwatervoorziening aan bedrijven soms in de knel. Als drinkwaterbedrijven niet meer kunnen voorzien in de behoefte van zakelijke klanten en deze – als dat al kan – eigen voorzieningen gaan treffen, schaadt dat het doelmatig zoetwaterbeheer, leidt dat tot onderbenutting van de publieke infrastructuur (met kostenafwenteling naar huishoudens) en levert dat risico's op voor economie en werkgelegenheid.

De drinkwatersector bepleit:

- *in de wet te verduidelijken dat drinkwaterbedrijven een brede leveringsplicht hebben, ook voor bedrijven die water van drinkwaterkwaliteit nodig hebben, en overheden een zorgplicht die daarmee in verhouding is.*

Pas de WACC-regelgeving aan om sterk stijgende investeringen mogelijk te maken

De drinkwaterbedrijven moeten steeds meer investeren. De mogelijkheden om meer inkomsten te genereren en deze investeringen te financieren, worden begrensd door de WACC-regelgeving (Weighted Average Cost of Capital; gewogen vermogenskostenvoet). Deze regels houden op dit moment onvoldoende rekening met de sterk stijgende investeringsbehoefte en de steeds strengere eisen van de banken. Voor de periode 2025 – 2027 is de WACC enigszins verruimd, maar dat biedt nog geen structurele oplossing.

De drinkwatersector bepleit:

- *het voortvarend uitwerken van oplossingen voor de lange termijn, zodat structureel wordt voorzien in voldoende financieringsruimte voor de stijgende investeringen.*

Zet samen de schouders onder drinkwaterbesparing

De drinkwatersector heeft in het Nationaal Plan van Aanpak Drinkwaterbesparing samen met IenW, andere overheden en partners afspraken gemaakt over een daling van het drinkwatergebruik van 125 naar 100 liter per persoon per dag in 2035. Ook grootverbruikers moeten hun drinkwatergebruik met 20% reduceren. De drinkwatersector onderschrijft deze ambities en benadrukt dat hiervoor een gezamenlijke inzet nodig is van de drinkwatergebruikers – huishoudens en bedrijven –, overheden, drinkwaterbedrijven en andere betrokkenen. Om de beschikbaarheid van drinkwater nu en in de toekomst te kunnen garanderen, is naast vergroting van het aanbod, ook een andere kijk op watergebruik nodig: minder en de juiste kwaliteit voor het juiste gebruik.

De drinkwatersector bepleit:

- *het samen met alle betrokken partijen aanmoedigen van bewust gebruik van (drink)water.*

Tot slot

Samengevat staat de openbare drinkwatervoorziening voor urgente en grote uitdagingen. Wij vragen dan ook uw aandacht voor het veiligstellen van de toekomst van gezond en betrouwbaar drinkwater. Dit is een essentiële basisvoorwaarde voor het aanpakken van het woningtekort en het scheppen van ruimte voor economische groei. Zonder gezond, schoon en voldoende drinkwater is er geen goede volksgezondheid, geen voedselzekerheid, geen veiligheid, geen bedrijvigheid en geen welvaart mogelijk. Wij vragen het nieuwe kabinet de drinkwaterbedrijven te ondersteunen bij hun taken. Zo kan de continuïteit van de Nederlandse drinkwatervoorziening zowel op korte als op lange termijn worden geborgd, en kunnen de drinkwaterbedrijven hun belangrijke bijdrage blijven leveren aan een welvarend, gezond en veilig Nederland.

Uiteraard ben ik graag bereid tot nadere toelichting. Een afschrift van deze brief heb ik gezonden aan de fractievoorzitters van D66 en CDA.

Met vriendelijke groet,

Pieter Litjens
Voorzitter Vewin

Bureau Kabinetsformatie
Postbus 20018
2500 EA DEN HAAG

Vewin
T.a.v. P. Litjens
Postbus 90611
2509 LP Den Haag

Kenmerk: 202500264

Den Haag, 25 november 2025

Geachte heer Litjens,

Dank voor de brief die ik van u mocht ontvangen.

In het kader van mijn werkzaamheden ontvang ik veel brieven, nota's en verzoeken. Ik verricht mijn werkzaamheden op basis van een door de Tweede Kamer geformuleerde opdracht en de daarvoor gestelde termijn. Dat maakt dat ik helaas niet zelf inhoudelijk op uw schrijven kan reageren. Ik vraag hiervoor uw begrip.

Uw brief zal ook in de volgende fase van de kabinetsformatie beschikbaar blijven voor degenen die daarbij zijn betrokken.

Hoogachtend,

Sybrand Buma
Informatieur

Bureau Kabinetsformatie
Attn. Mr. S. van Haersma Buma
Postbus 20018
2500 EA Den Haag

202500265

Datum: 16 November 2025

Betreft: Energiezelfvoorzienendheid in groene moleculen: investering in offshore groene waterstofproductie noodzakelijk

Geachte heer Van Haersma Buma,

De huidige geopolitieke situatie laat zien dat energie opnieuw als wapen kan worden ingezet. Wie energie maakt, bepaalt de prijs en wie het krijgt. **Energiezelfvoorzienendheid is daarom urgent en strategisch essentieel, in elektronen én moleculen.**

Wind op zee krijgt terecht steun vanuit het kabinet en Klimaatfonds; er is bijna een miljard euro gereserveerd om 2 GW aan nieuwe windparken te ondersteunen. Wind op zee blijft de ruggengraat van de energietransitie. Maar zonder productie van offshore groene waterstof, dicht bij de bron, loopt de voortgang straks vast.

Nu al gaat jaarlijks 9,5 PJ aan duurzame energie verloren door netcongestie en negatieve prijzen – een hoeveelheid gelijk aan het jaarverbruik van circa 900.000 huishoudens. Contracts for Difference ondersteunen de aanleg van windparken, maar lossen het onderliggende technische probleem niet op. Zoals Pier Stapersma (directeur CIEP) treffend stelde: “Het onshore elektriciteitsnet kan simpelweg niet zoveel elektronen verwerken.”

Als we niet oppassen, ontstaat er een nieuwe boterberg. Dat is niet nodig als we de benodigde elektronen op zee al omzetten in groene waterstof. De toekomst is én-én: elektronen én moleculen; wind én waterstof als één geïntegreerd systeem. Zo produceren we elektriciteit én groene waterstof, die vervolgens grootschalig op de Noordzee opgeslagen kan worden.

Nederland heeft een unieke kans om als offshore energieland zijn koppositie te verzilveren.

Ruimte

De ruimte op land is schaars. In energieknooppunten zoals Moerdijk botst waterstofproductie met woningbouw, industrie en logistiek. Op zee is nog ruimte, zeker met veiligheidsringen, wat bovendien de druk op andere locaties op land ook zal verminderen. En op land blijven kostbare, kwetsbare elektriciteitskabels en complexe kust/duinkruisingen nodig. Ook de Noordzee is niet grenzeloos; daarom is slim en meervoudig ruimtegebruik essentieel, in goed overleg met andere gebruikers.

Kosten én opbrengsten voor de staatskas

Offshore groene waterstof bespaart niet alleen ruimte maar ook dure HVDC-aansluitingen. Zeker verder uit de kust leidt waterstoftransport via pijpleidingen tot forse besparingen op kabels en tussenstations. Kijk dus niet alleen naar de investeringskosten voor waterstof, maar ook naar wat bespaard wordt op netuitbreiding aan de elektronenkant. Gebruik voor uitrol de infrastructuur door Gasunie de reeds al bestaande en gecertificeerde gasinfrastructuur en werk samen met Duitsland en andere Noordzeelanden. Zo maken we de stap van grijze (aardgas) naar groene moleculen. Eenzelfde rol voor EBN bij waterstofproductie levert ook structurele staatsinkomsten op, gelijk aan de gasopbrengsten, bovenop exportkansen voor het Nederlandse bedrijfsleven, baan- en kennisbehoud in Nederland etc.

Geopolitiek en toekomst

Nederland sluit zich zo weer aan bij de ambities van de negen Noordzeelanden uit de Esbjerg/Oostende-verklaring: de Noordzee als Powerhouse, dus energiezelfvoorzienendheid voor Nederland en Noordwest-Europa. Energie importeren (bijvoorbeeld LNG) = geld exporteren, en die rekening wordt steeds hoger.

Tot slot

Samen versnellen we wind, offshore waterstof en maritieme infrastructuur; Nederland kan als offshore voorloper het verschil maken:

- Strategische autonomie: minder afhankelijk, meer controle over energievoorziening
- Ontlasting overvolle elektriciteitsnet, waarmee we het weggooien van groene energie voorkomen
- Nieuwe waarde en verdienvermogen: met EBN als deelnemer (40%) profiteert de staatskas
- Kansen voor waterstofbunkering en toepassingen voor Marine, Kustwacht en offshore-bedrijven

Eigen productie van groene waterstof op zee is het logische en noodzakelijke vervolg op wind op zee. Veranker grootschalige offshore productie van groene waterstof en de benodigde infrastructuur in de formatieplannen, want er is geen tijd te verliezen.

Zet Nederland samen met de Noordzee op voorsprong: wie nu versnelt, leidt straks Europa.

Mocht u vragen hebben, schroom dan niet om contact op te nemen. Hydrogen of Dutch Origin is graag bereid om deze brief persoonlijk toe te lichten.

Met vriendelijke groet.

Patrice Hijsterborg

Managing Partner

Hydrogen of Dutch Origin (H2DO)

Bureau Kabinetsformatie
Postbus 20018
2500 EA DEN HAAG

Hydrogen of Dutch Origin B.V.
T.a.v. P. Hijsterborg
Vlietoever 42
2275 DA Voorburg

Kenmerk: 202500266

Den Haag, 25 november 2025

Geachte mevrouw Hijsterborg,

Dank voor de brief die ik van u mocht ontvangen.

In het kader van mijn werkzaamheden ontvang ik veel brieven, nota's en verzoeken. Ik verricht mijn werkzaamheden op basis van een door de Tweede Kamer geformuleerde opdracht en de daarvoor gestelde termijn. Dat maakt dat ik helaas niet zelf inhoudelijk op uw schrijven kan reageren. Ik vraag hiervoor uw begrip.

Uw brief zal ook in de volgende fase van de kabinetsformatie beschikbaar blijven voor degenen die daarbij zijn betrokken.

Hoogachtend,

Sybrand Buma
Informatieur

202500269

Tweede Kamer
T.a.v. Bureau Woordvoering Kabinetsformatie
Postbus 20018
2500 EA Den Haag

Den Haag, 18 november 2025

Onderwerp: **Investeren in gezondheid voor een sterke samenleving en economie**

Zeer geachte heer Van Haersma Buma,

Gezondheid is voor mensen één van de belangrijkste waarden in het leven. Hoewel we steeds langer leven, brengen we een groter deel van die extra levensjaren door met ziekte of een chronische aandoening. De gezondheidsverschillen tussen bevolkingsgroepen blijven bovendien groot. Kortom, er is sprake van een gezondheids crisis.¹ Dit heeft grote gevolgen voor de samenleving: stijgende zorgkosten, een groter (deels vermijdbaar) beroep op de zorg, meer instroom in de WIA, vervroegde uitval uit het arbeidsproces, verzwakking van de weerbaarheid van de samenleving en een lagere participatie van alle Nederlanders.

Wij zien – in navolging van de OESO en de SER – gezondheid als een cruciale randvoorwaarde voor duurzame en brede welvaart. De OESO benadrukt dat investeringen in gezondheid een belangrijke sleutel vormen voor economische groei en niet langer als kostenpost moeten worden beschouwd. Investeren in gezondheid is daarmee een essentiële voorwaarde voor een sterke samenleving en economie, waarin mensen met én zonder chronische aandoening of beperking kunnen deelnemen aan het maatschappelijk leven – zowel in vrijwilligersfuncties als in betaalde functies. Meer aandacht hiervoor – en voor de brede bestaanszekerheid van mensen, waaronder zekerheid over werk, inkomen, wonen en toekomstperspectief – vormt de basis voor duurzaam verdienvermogen, een sterke arbeidsmarkt en houdbare zorg en sociale zekerheid.

Wij willen dat de kansenongelijkheid in gezondheid afneemt, zodat iedereen – ongeacht achtergrond of sociaaleconomische positie – de mogelijkheid heeft om gezond te leven en volwaardig te participeren in de samenleving. Om de gezondheid en weerbaarheid van alle 18 miljoen inwoners te versterken, doen wij – namens een brede maatschappelijke coalitie – drie voorstellen voor uw coalitieakkoord.

1. Vaart maken met de Gezonde Generatie

- a. *De gezonde keuze wordt de gemakkelijkste keuze in de sociale, fysieke en online omgeving. Gezonde producten worden beter beschikbaar, aantrekkelijker geprijsd en eenvoudiger toegankelijk. Marketing gericht op kinderen wordt nog sterker aan banden gelegd.*
- b. *We verlagen de mentale en omgevingsdruk op jongeren door leerlingen niet meer op jonge leeftijd te selecteren voor een definitieve route. We werken toe naar een ontwikkelingsgerichte benadering van het onderwijs, waarin leerlingen meer ruimte krijgen om hun talenten in hun eigen tempo te ontwikkelen. Ook komen er duidelijke regels in de omgevingen buiten de school – binnen de school zijn hier al afspraken over gemaakt – voor sociale media en telefoongebruik om de mentale druk op jongeren te verminderen.*
- c. *Alle scholen krijgen de mogelijkheid om gezonde scholen te worden, met o.a. voldoende beweging, gezonde schoolmaaltijden en aandacht voor sport, cultuur en een gezonde leeromgeving (waaronder de ontwikkeling van sociaal-emotionele vaardigheden). Landelijke programma's zoals*

¹ Zie voor onderbouwing o.m. de RIVM Volksgezondheid Toekomstverkenning, de SER, de WRR en de RVS.

Gezonde Kinderopvang en Gezonde School bieden een goede basis voor het kwalitatief, duurzaam en integraal werken aan gezondheidsbevordering in opvang en onderwijs. Om versnippering te voorkomen, schalen we deze bestaande programma's op. Randvoorwaarden zijn het realiseren van toekomstbestendige, gezonde en inclusieve schoolgebouwen en het voorkomen van extra belasting bij leraren. Zo groeit een generatie op die gezond en weerbaar is.

2. Gezondheid(sdoelen) en een gezonde leefomgeving als kabinetsbrede ambitie

- a. We zetten in op het volledig en tijdig realiseren van de bestaande, ambitieuze gezondheidsdoelen, waaronder die uit het Nationaal Preventieakkoord, met als toevoeging dat een rookvrije generatie ook inhoudt dat vaper actief wordt tegengegaan. Voor overgewicht komt er een nationale strategie, waarin allereerst wordt ingezet op meer beweging en een gezonde voedselomgeving voor iedereen. Preventie vormt daarbij het uitgangspunt. Medische zorg in combinatie met intensieve leefstijlbegeleiding kan daarbij het sluitstuk zijn.*
- b. Er wordt een meerjarig, integraal gezondheidsbeleid ontwikkeld met duidelijke en meetbare gezondheidsdoelen. Dit beleid overstijgt de grenzen tussen departementen en bouwt voort op de doelen van het Nationaal Preventieakkoord, de Integrale Preventiestrategie en de zorgakkoorden (IZA en AZWA). Eens per twee jaar bespreekt het kabinet de staat van de mentale, sociale en fysieke volksgezondheid en de voortgang op de bijbehorende doelen.*
- c. Het zorgstelsel richt zich op de beweging van ziekte naar gezondheid, waarbij naast én als onderdeel van de behandeling, er wordt geïnvesteerd in leefstijl, kwaliteit van leven en participatie. De toeleiding van zorg naar het sociaal domein en gemeenten kan sterk worden verbeterd. Dat betekent dat professionals in zorg en welzijn zo snel mogelijk worden opgeleid en uitgerust om eerder in te grijpen met geïndiceerde en zorggerelateerde preventie en leefstijlbevordering en om sociaal-maatschappelijke problemen niet te medicaliseren. Patiënten worden ondersteund via het principe van Samen Beslissen. In de eerstelijnszorg stimuleren we dat het loont om interventies "buiten de zorg" op te vangen.*

3. Een gezonde, vitale en weerbare beroepsbevolking van 10 miljoen werkenden

- a. We maken investeringen door werkgevers in gezondheid fiscaal aantrekkelijker. Uitgaven voor onder meer periodiek medisch onderzoek (PMO), vitaliteitschecks, leefstijlprogramma's en aanvullende zorgverzekeringen zijn voortaan onbelast. Ook vergroten we de vrije ruimte in de werkkostenregeling, zodat mkb-werkgevers meer mogelijkheden krijgen voor vitaliteitsbeleid.*
- b. Er komt één Nationaal Instituut voor Werk & Gezondheid dat sectoren, brancheorganisaties, vakbonden, ondernemingsraden en bedrijven ondersteunt met evidence-based programma's en interventies voor een gezonde en weerbare beroepsbevolking, en met betere begeleiding van werkenden met gezondheidsproblemen en/of een beperking bij het vinden en behouden van werk. Deze inzet sluit aan bij de landelijke campagne "Werk Versterkt" en versterkt het beleid voor duurzame inzetbaarheid en vitaliteit.*

Deze bouwstenen voor uw coalitieakkoord versterken de samenleving en de economie:

- Ten eerste bevordert een betere gezondheid een samenleving waarin meer mensen kunnen meedoen: in het onderwijs, op de arbeidsmarkt, als vrijwilliger of als mantelzorger.
- Ten tweede leidt een fysiek én mentaal gezondere bevolking tot een lager toekomstig beroep op de zorg en tot minder instroom in de sociale zekerheid (waaronder de WIA). Zo wordt de toekomstige groei van de sociale uitgaven beperkt.
- Ten derde zorgt een gezondere bevolking voor een hogere arbeidsproductiviteit (1% meer gezondheid levert 4 à 8% meer productiviteit op) en een hogere arbeidsdeelname (gezonde mensen participeren twee keer zo vaak).

Tegenover de publieke investeringsuitgaven staan daarom grote maatschappelijke baten, waardoor op termijn per saldo de overheidsfinanciën aanzienlijk verbeteren.

Om te zorgen dat de voorgestelde bouwstenen tot concrete resultaten leiden, stellen wij voor dat één coördinerend minister van Gezondheid de regie voert over dit kabinetsbrede beleid. Deze minister zorgt ervoor dat de beleidsterreinen – vooral SZW, OCW, IenW en BZK – systematisch worden doorgelicht op hun effecten op de volksgezondheid, en dat gezondheid structureel wordt geïntegreerd in het brede kabinetsbeleid.

Als brede coalitie van artsen, zorg en welzijn, publieke gezondheid, scholen, gemeenten, sport en bedrijfsleven staan wij klaar om deze agenda samen met u te realiseren.

Met vriendelijke groet,

Adnan Tekin, voorzitter MBO Raad
André Rouvoet, voorzitter GGD GHOR Nederland
Anneke van Zanen-Nieberg, voorzitter NOC*NSF
Freddy Weima, voorzitter PO-Raad
Hans Schirmbeck, voorzitter Samenwerkende Gezondheidsfondsen
Henk Hagoort, voorzitter VO-raad
Ingrid Thijssen, voorzitter VNO-NCW
Jacco Vonhof, voorzitter MKB-Nederland
Jurriaan Penders, voorzitter artsenfederatie KNMG
Sharon Dijkma, voorzitter Vereniging van Nederlandse Gemeenten

Mede-ondertekenaars

Ad Melkert, voorzitter Nederlandse Vereniging van Ziekenhuizen
Ahmed Aboutaleb, voorzitter Jeugdzorg Nederland
Anneke Sipkens, directeur-bestuurder ANBO-PCOB
Anneke Westerlaken, voorzitter ActiZ
Arthur Schellekens, directeur-bestuurder Patiëntenfederatie Nederland
Barbara Kamp, voorzitter Diagned
Boris van der Ham, voorzitter Vereniging Gehandicaptenzorg Nederland
Carl Verheijen, voorzitter Beweegalliantie
Cees-Jan Adema, directeur Federatie Nederlandse Levensmiddelenindustrie
Dirk Jan van den Berg, voorzitter Zorgverzekeraars Nederland
Edwin Velzel, CEO PGGM
Frederieke Vriends, directeur MIND Us
Hanne van Aart, voorzitter Maatschappelijke Organisaties in de Sport
Helen Mertens, voorzitter UMCNL
Iris de Vries, voorzitter Vereniging Arts & Leefstijl
Karen van Ruiten, directeur Alles is Gezondheid & Institute for Positive Health
Lex Staal, directeur-bestuurder Sociaal Werk Nederland
Lisette van Breugel, directeur Algemene Werkgeversvereniging Nederland
Lodewijk Klootwijk, directeur-bestuurder Platform Ondernemende Sportaanbieders
Marieke van der Plas, directeur-bestuurder Rutgers Expertisecentrum Seksualiteit
Marjon Bachra, directeur-bestuurder JOGG
Mark Kramer, voorzitter Vereniging Innovatieve Geneesmiddelen
Martijntje Bakker, directeur-bestuurder VeiligheidNL
Petra Verhoef, directeur Voedingscentrum
Ruth Peetoom, voorzitter De Nederlandse ggz
Wendela Hingst, directeur-bestuurder a.i. Pharos

Financiële bijlage

Publieke investeringsuitgaven in gezondheid (in miljarden, structureel)	
Bouwsteen 1: Vaart maken met de Gezonde Generatie	
a. Stimuleren gezondheidsbevordering op scholen (po, go, vo, mbo) en kinderopvang	0,8
b. Adequate en gezonde onderwijshuisvesting basisscholen & vo	1,3
Bouwsteen 2: Gezondheid(sdoelen) als kabinetsbrede ambitie	
c. Versterken sociaal domein en eerstelijns (de-medicaliseren, preventie & leefstijl)	0,3
Bouwsteen 3: Gezonde en vitale beroepsbevolking van 10 miljoen werkenden	
d. Aanpassing Werkkostenregeling	0,3
e. Oprichting Nationaal Instituut Werk & Gezondheid	0,1
Totaal	2,8
Maatschappelijke baten van deze investeringsuitgaven	
f. Lager toekomstig zorggebruik en minder toekomstige instroom in de WIA	PM
g. Betere schoolprestaties en hogere (toekomstige) arbeidsproductiviteit	PM
h. Hogere arbeidsdeelname (hogere toekomstige belastinginkomsten)	PM
Totaal	PM

Toelichting:

- De investeringsuitgaven zijn structurele uitgaven per jaar, die in maximaal twee kabinetsperiodes worden opgebouwd.
- Volgens het SER-advies [Gezond opgroeien, wonen en werken](#) staan tegenover deze publieke investeringen in gezondheid aanzienlijke maatschappelijke en economische baten.
- Na verwerking van de beleidsmaatregelen kunnen deze baten meerjarig worden geraamd en ingeboekt, op basis van de nieuwe [Richtlijn Passend Bewijs voor Preventie](#) (die met nauwe betrokkenheid van het ministerie van Financiën en CPB is gemaakt). De uitgavenkaders kunnen dan overeenkomstig worden aangepast.
- In het verlengde van de richtlijn [Passend Bewijs voor Preventie](#) kan empirisch worden uitgezocht wat het effect is van minder chronische ziekten (zoals minder overgewicht) op de toekomstige zorgvraag (zoals de prevalentie van kankers en hart- en vaatziekten bij verschillende leeftijdsgroepen).
- Toelichting bij b: Het gaat hier om versnelling in de integrale vernieuwing en renovatie van schoolgebouwen.

Tweede Kamer

T.o.a.v. Bureau Woodvoort

Kabinetsovername

Postbus 20010

2500 EA Den Haag

RS4U - #X83DXDX#00#0000#

afz WNO-NCW, PB 93002

2594 AV Denbury

Bureau Kabinetsformatie
Postbus 20018
2500 EA DEN HAAG

Brede coalitie van artsen, zorg en welzijn, publieke gezondheid, scholen gemeenten, sport en
bedrijfsleven
P/a VNO-NCW
Postbus 93002
2594 AV Den Haag

Kenmerk: 202500270

Den Haag, 25 november 2025

Geachte heer/mevrouw,

Dank voor de brief die ik van u mocht ontvangen.

In het kader van mijn werkzaamheden ontvang ik veel brieven, nota's en verzoeken. Ik verricht mijn werkzaamheden op basis van een door de Tweede Kamer geformuleerde opdracht en de daarvoor gestelde termijn. Dat maakt dat ik helaas niet zelf inhoudelijk op uw schrijven kan reageren. Ik vraag hiervoor uw begrip.

Uw brief zal ook in de volgende fase van de kabinetsformatie beschikbaar blijven voor degenen die daarbij zijn betrokken.

Hoogachtend,

Sybrand Buma
Informatieur

202500271

TOEKOMST VAN HET WADDENGEBIED

GEEF DE JONGEREN EN HET WADDENGEBIED EEN STEM.

Geachte informateur,

Het Jongerenberaad Waddengebied doet een dringende oproep om het Waddengebied een duidelijke plaats te geven in het nieuwe regeerakkoord. De Waddenzee is niet zomaar een natuurgebied: als UNESCO-Werelderfgoed is het een van de laatste echte en grootste intergetijdengebieden ter wereld, waar natuur, cultuur en gemeenschap al eeuwenlang in balans samenleven. Maar de tijden zijn veranderd: het gaat slecht met het waddengebied. De ecologie verslechtert en ook de leefbaarheid voor bewoners staat onder druk. Daarom doet het Jongerenberaad Waddengebied een dringende oproep aan de politiek om het waddengebied een duidelijke plaats te geven in het nieuwe regeerakkoord en in de beleidsvorming en uitvoering van het nieuwe kabinet.

Wij als Jongerenberaad zetten ons actief in voor de toekomst van het waddengebied. Wij geven gevraagd en ongevraagd advies aan het Bestuurlijk Overleg Wadden, het Omgevingsberaad, het Waddenfonds, de Waddenacademie en andere betrokken partijen.

Wij vragen om een visie waarin jongeren actief worden betrokken bij de toekomst van hun eigen regio. Want onze en komende generaties dragen de gevolgen van keuzes die nu worden gemaakt over de toekomst van het waddengebied. Deze keuzes raken alle beleidsterreinen die invloed hebben op natuur, leefbaarheid en economie in het waddengebied. Jongeren moeten in al deze terreinen een stem krijgen.

Daarom vragen wij het volgende op te nemen in het regeringsakkoord:

- **"Het Waddengebied is nationaal prioriteitsgebied voor duurzame en rechtvaardige transitie."**
- **"Borg jongerenparticipatie in beleid en besluitvorming over de toekomst van het Waddengebied."**
- **"Versterk de trilaterale samenwerking tussen jongeren uit Nederland, Duitsland en Denemarken rond het Waddengebied, zodat de jonge generatie samen kan werken aan een duurzame toekomst voor dit gedeelde UNESCO Werelderfgoed."**

De Wadden zijn geen uithoek, maar een voorhoede van de toekomst. Wat hier lukt, kan voorbeeld zijn voor de rest van Nederland: hoe je natuur, mens en economie in balans ontwikkelt.

Wij nodigen u uit om het gesprek met de jonge generatie van het Wad aan te gaan.

De toekomst van het Werelderfgoed is geen vanzelfsprekendheid, het is een gezamenlijke verantwoordelijkheid waarin de toekomst een stem heeft en het perspectief van jongeren belangrijk is.

Met toekomstbestendige groeten,

Het Jongerenberaad Waddengebied

voor contact met het
Jongerenberaad kunt u
contact opnemen met [redacted]
[redacted]

Huis voor de Wadden.)

Bureau Kabinetsformatie
Postbus 20018
2500 EA DEN HAAG

Jongerenberaad Wadden
T.a.v. [REDACTED]

Kenmerk: 202500272

Den Haag, 25 november 2025

Geachte mevrouw Dam,

Dank voor de brief die ik van u mocht ontvangen.

In het kader van mijn werkzaamheden ontvang ik veel brieven, nota's en verzoeken. Ik verricht mijn werkzaamheden op basis van een door de Tweede Kamer geformuleerde opdracht en de daarvoor gestelde termijn. Dat maakt dat ik helaas niet zelf inhoudelijk op uw schrijven kan reageren. Ik vraag hiervoor uw begrip.

Uw brief zal ook in de volgende fase van de kabinetsformatie beschikbaar blijven voor degenen die daarbij zijn betrokken.

Hooftachtend, [REDACTED]

Sybrand Buma
Informatieur

Informateur mr. S. van Haersma Buma
p/a Tweede Kamer der Staten-Generaal
Bureau Woordvoering Kabinetsformatie
Postbus 20018
2500 EA Den Haag

Amsterdam, 19 november 2025

Onderwerp: versterking van de onafhankelijke journalistiek in Nederland

Geachte heer Buma,

In tijden van desinformatie en een dalend vertrouwen in democratische instituties is onafhankelijke kwaliteitsjournalistiek van bijzonder groot belang. NDP Nieuwsmedia is de brancheorganisatie voor nieuwsbedrijven en vertegenwoordigt de veertig landelijke en regionale nieuwsmedia van haar leden: van Trouw tot BNR Nieuwsradio en van de Leeuwarder Courant tot NU.nl. Meer dan zeven op de tien journalisten in Nederland werken bij private nieuwsmedia. De private nieuwstitels vormen een onmisbare pijler van onze democratie.

De Nederlandse nieuwsvoorziening staat onder druk door dominante techplatforms

Internationale techplatforms zijn een bedreiging voor de vitaliteit van de Nederlandse onafhankelijke nieuwsmedia. Deze techbedrijven bepalen via hun platforms welke nieuwsberichten zichtbaar zijn, waarbij journalistieke afwegingen vaak door algoritmes worden overschaduwd. Nadat grote techplatforms zich al het leeuwendeel van de advertentiemarkt hebben toegeëigend, begeven zij zich door de ontwikkeling van artificiële intelligentie (AI) nu ook in de nieuwsvoorziening zelf door (vaak incorrecte) informatie over nieuwsgebeurtenissen te genereren. Daarbij maken ze aantoonbaar gebruik van Nederlandse nieuwsartikelen, zonder toestemming of vergoeding.

Wij roepen het nieuwe kabinet dringend op beleid te ontwikkelen dat ervoor zorgt dat een eerlijk speelveld wordt gegarandeerd met als doel de vrije pers te beschermen. De formerende partijen vragen wij daarom de onderstaande maatregelen te treffen.

1. Mediabeleid is óók techbeleid; reguleer de internationale techplatforms om de nieuwsvoorziening te beschermen

Artificiële intelligentie biedt veel kansen, ook voor de journalistiek. Op dit moment begeven de grote techplatforms zich met AI echter in sneltreinvaart op de markt voor informatie- en nieuwsvoorziening. Techbedrijven domineren nu al de online distributie van informatie. Dat belemmert en verschaalt de toegang tot het Nederlandse journalistieke aanbod, wat de democratische functies van media onder druk zet. Door de razendsnelle ontwikkeling van AI bepalen techplatforms nu niet langer alleen de online distributie van nieuws, maar produceren zij met generatieve AI ook zelf steeds meer content voor het Nederlandse publiek. Dat doen zij door op grootschalige wijze illegaal nieuwscontent van ook Nederlandse redacties te kopiëren en die te gebruiken voor hun AI-modellen en AI-toepassingen. Dit is een nieuw gevaar voor het verdienvermogen en de toekomstbestendigheid van Nederlandse nieuwsmedia.

voor de democratie (EUDS) en het Media Resilience Program zijn daarbij van groot belang. Zonder een duurzaam economisch klimaat voor nieuwsmedia zal het informatielandschap verschromelen, waardoor het kwetsbaar wordt voor desinformatie en buitenlandse inmenging.

NDP Nieuwsmedia roept daarom op tot de volgende concrete maatregelen:

- 4) **Voor het behoud van een pluriform medialandschap is het noodzakelijk dat nieuwsorganisaties economisch weerbaar zijn. Het kabinet moet economische marktomstandigheden creëren waarin nieuwsorganisaties kunnen groeien en kwaliteitsjournalistiek het publiek blijft bereiken.**
- 5) **Daarvoor is ook een reclameluwe publieke omroep noodzakelijk. Advertentie-inkomsten zijn van essentieel belang voor economisch vitale nieuwsorganisaties. Uit onderzoek van de minister van OCW blijkt dat een reclameverruiming bij de NPO leidt tot een aanzienlijke daling van inkomsten bij nieuwsbedrijven. Dit leidt uiteindelijk tot bezuinigingen op redacties en afname van de Nederlandse journalistieke pluriformiteit.**
- 6) **Behoud het verlaagd btw-tarief voor nieuwsmedia. Als het btw-stelsel wordt aangepast, dienen journalistieke producten naar 0% btw te gaan, zoals in meerdere EU-lidstaten al het geval is. Het btw-tarief is van grote invloed op abonnementsprijzen en daarmee op de betaalbaarheid van kwaliteitsjournalistiek. Het btw-tarief is van overheidswege het belangrijkste instrument om redacties van private onafhankelijke nieuwsmedia in stand te houden.**
- 7) **Implementeer de Europese Mediavrijheidsverordening (EMFA) in nationale wetgeving met een rol voor het Commissariaat voor de Media en de Autoriteit Consument en Markt als toezichthouders. De EMFA schrijft een pluriformiteitstoets voor bij de beoordeling van overnames en fusies in de mediasector. Deze nieuwe verplichting en significante uitbreiding van het toezicht waarborgt de pluriformiteit in de Nederlandse journalistiek.**

Indien gewenst zijn wij vanzelfsprekend graag tot een nadere toelichting bereid.

Rest ons u veel wijsheid en succes toe te wensen in uw rol als informateur.

Met vriendelijke groet,

Rien van Beemen
voorzitter

Herman Wolswinkel
directeur

voor de democratie (EUDS) en het Media Resilience Program zijn daarbij van groot belang. Zonder een duurzaam economisch klimaat voor nieuwsmedia zal het informatielandschap verschromelen, waardoor het kwetsbaar wordt voor desinformatie en buitenlandse inmenging.

NDP Nieuwsmedia roept daarom op tot de volgende concrete maatregelen:

- 4) **Voor het behoud van een pluriform medialandschap is het noodzakelijk dat nieuwsorganisaties economisch weerbaar zijn. Het kabinet moet economische marktomstandigheden creëren waarin nieuwsorganisaties kunnen groeien en kwaliteitsjournalistiek het publiek blijft bereiken.**
- 5) **Daarvoor is ook een reclameluwe publieke omroep noodzakelijk. Advertentie-inkomsten zijn van essentieel belang voor economisch vitale nieuwsorganisaties. Uit onderzoek van de minister van OCW blijkt dat een reclameverruiming bij de NPO leidt tot een aanzienlijke daling van inkomsten bij nieuwsbedrijven. Dit leidt uiteindelijk tot bezuinigingen op redacties en afname van de Nederlandse journalistieke pluriformiteit.**
- 6) **Behoud het verlaagd btw-tarief voor nieuwsmedia. Als het btw-stelsel wordt aangepast, dienen journalistieke producten naar 0% btw te gaan, zoals in meerdere EU-lidstaten al het geval is. Het btw-tarief is van grote invloed op abonnementsprijzen en daarmee op de betaalbaarheid van kwaliteitsjournalistiek. Het btw-tarief is van overheidswege het belangrijkste instrument om redacties van private onafhankelijke nieuwsmedia in stand te houden.**
- 7) **Implementeer de Europese Mediavrijheidsverordening (EMFA) in nationale wetgeving met een rol voor het Commissariaat voor de Media en de Autoriteit Consument en Markt als toezichthouders. De EMFA schrijft een pluriformiteitstoets voor bij de beoordeling van overnames en fusies in de mediasector. Deze nieuwe verplichting en significante uitbreiding van het toezicht waarborgt de pluriformiteit in de Nederlandse journalistiek.**

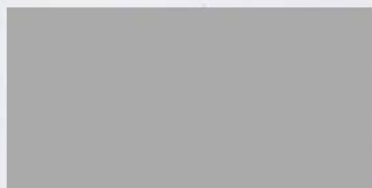
Indien gewenst zijn wij vanzelfsprekend graag tot een nadere toelichting bereid.

Rest ons u veel wijsheid en succes toe te wensen in uw rol als informateur.

Met vriendelijke groet

Rien van Beemen
voorzitter

Herman Wolswinkel
directeur

Bureau Kabinetsformatie
Postbus 20018
2500 EA DEN HAAG

NDP Nieuwsmedia
T.a.v R. van Beemen
Piet Heinkade 179
1019 HC Amsterdam

Kenmerk: 202500274

Den Haag, 25 november 2025

Geachte heer Van Beemen,

Dank voor de brief die ik van u mocht ontvangen.

In het kader van mijn werkzaamheden ontvang ik veel brieven, nota's en verzoeken. Ik verricht mijn werkzaamheden op basis van een door de Tweede Kamer geformuleerde opdracht en de daarvoor gestelde termijn. Dat maakt dat ik helaas niet zelf inhoudelijk op uw schrijven kan reageren. Ik vraag hiervoor uw begrip.

Uw brief zal ook in de volgende fase van de kabinetsformatie beschikbaar blijven voor degenen die daarbij zijn betrokken.

Hoogachtend,

Sybrand Buma
Informatieur